

A hálózatok visszametszése

Tero Karppi, Urs Stäheli, Clara Wieghorst és Lea
P. Zierott

Forrás: SSOAR

Tartalomjegyzék

Sorozat Előszó vii

Bevezetés. Tanulmányok az elszakadásról:

A COVID19 peremén- ix

Tero Karppi

[]1 **Undoing Networks 1**

Urs Stäheli

[]2 **Zavaros algoritmusok és a testformák visszafordítása:**

Interjú Nicole Scheller divattervezővel 31

Lea P. Zierott

[]3 **Visszacsináljuk a külsőt:**

Az alapértelmezett és a Facebookon kívüli tevékenységről 51

Tero Karppi

[] **Fogalomtár 479**

Clara Wieghorst és Lea P. Zierott

Sorozat Előszó

"A média határozza meg a helyzetünket" - írta hírhedten Friedrich Kittler a *Gramofon, film, írógép* bevezetőjében. Bár ez a diktum kétségtelenül szélsőséges - és a médiaarcheológiát kritizálták már azért, mert túlságosan drámai és a technológiai fejlődésre összpontosít -, arra ösztönöz bennünket, hogy továbbra is úgy gondolkodjunk a médiáról, mint amely meghatározza azokat a feltételeket, amelyek alapján élünk, szocializálódunk, kommunikálunk, szerveződünk, kutatunk, stb. Végül is, ahogy Kittler folytatta közel harminc évvel ezelőtti nyitóbeszédében, helyzetünk a média "ellenére vagy miatt" "leírást érdemel". Melyek tehát a média fogalmai - a határok, a feltételek, az időszakok, a viszonyok, a kifejezések? És, hogy mi a viszony e fogalmak és a meghatározottság között? Ez a könyvsorozat, a *Médiát keresve*, ezekre a kérdésekre ad választ azáltal, hogy a felhasználók által használt, gyakran elliptikus "médiafeltételeket" vizsgálja. Vagyis ahelyett, hogy magyarázó, kulcsszavakra épülő szövegek sorozatát készítenénk a média gyakorlatának leírására, a cél az, hogy megértsük azokat a feltételeket (a "feltételeket"), amelyek mellett a média létrejön, valamint azt, hogy a média miként befolyásolja és változtatja meg ezeket a feltételeket.

Nyilvánvaló, hogy a keresőmotorok elterjedése elősegítette a kulcsszavak és kifejezések elterjedését és túlsúlyát. Ugyanakkor megváltoztatta a kulcsszavak természetét is, mivel most már bármilyen szó és minta "kulcsszóvá" válhat. Sőt, átalakította magát a tanulás folyamatát is, mivel a keresés feltételezi, hogy a) a megfelelő kifejezéssel bármilyen kérdés megválaszolható, és b) a válaszok az adatbázisban találhatóak. Az igazság, más szóval, "benne van".

viii ott." A keresés/média hatása a tudásra azonban túlmutat a keresőmotorokon. Egyre több tudományág - a szociológiától a közgazdaságtudományig, a művészetől az irodalomig - keresi a médiát, mint módszerük és tanulmányi tárgyaik újjáélesztésének módja. Jelenlegi médiaszituációnk tehát úgy tűnik, hogy egy új fogalmat tesz szükségessé, amelyet a mediális kondicionálás időbeli eltolódásaként értelmezünk. Leginkább tágabb értelemben tehát ez a sorozat azt kérdezi: Melyek magának a tudásnak a feltételei vagy feltételei?

E kérdés megválaszolása érdekében minden könyvben két (vagy több) szerző közreműködését olvashatjuk, akiknek egy-egy kifejezéshez való hozzáállása - kezdetben: *kommunikáció, mintadiszkrimináció, piacok, marad, gép, archívum, szervezés, távoli cselekvés* - meglepő módon *eltér* és közelít egymáshoz. Az észak-amerikai és európai tudósok párosításával ez a sorozat a médiaelméletet is előmozdítja azáltal, hogy kiküszöböli a közmondásos "tízéves szakadékok", amely a fordítás és a helyi tudományos szokások szeszélyei miatt léteznek a nyelvi korlátok között, és hogy új leírásokat, előírásokat és hipotéziseket provokáljon, hogy újragondolja és újraértelmezze, mit tehet és mit kell tennie a médianak.

Bevezetés

Tanulmányok az elszakadásról: A peremvidéken COVID-19

Tero Karppi

Van némi furcsaság egy olyan könyv bevezetőjét írni, amely az önkéntes önelszigetelőedésben lévő *hálózatok feloldásáról* szól.¹ Az egykor nyitott és összekapcsolt világ hirtelen elszakadt és fizikailag jobban elkülönült, mint valaha. Az országhatárokat lezárják, a nemzetközi utazást betiltják, az embereket arra ösztönzik - vagy néha pénzbírsággal fenyegetve kényszerítik -, hogy menedéket keressenek vagy otthon maradjanak, a munkáltatók a fizikai találkozási elkerülése érdekében internetes platformokra helyezik át a munkát, és világszerte számos egyetem a személyes tanításról online környezetre állt át. A 2020 tavaszán kialakult helyzet oka, ahogy azt talán mondani sem kell, a COVID-19 koronavírus kitörése, amelynek tünetei közé tartozik a száraz köhögés, a légszomj, a láz és akár a halálos tüdőgyulladás is.² Bár a halálzási arány becslései forrásonként és országonként eltérőek, helyi, regionális, nemzeti és globális szinten sürgősségi intézkedéseket vezetnek be, hogy az egészségügyi rendszerek megbirkózzanak a járvány kitörésével. Az új koronavírus először 2019 decemberében azonosították a kínai Wuhan térségében, majd gyorsan világméretűvé vált. Mindenki számára, akinek a vírusosság a közösségi médiához és egy bizonyos üzleti logikához

társult, ahol a "pénz" követi a "társadalmi befolyást, ahogyan az elterjed a

x hálózat" (Sampson 2012.), a COVID-19 időszerű emlékeztető a viralitás járványügyi nyomaira. A vírus gyors terjedése azt mutatja, hogy a hálózatok, legyenek azok fizikai vagy virtuális hálózatok, az összekapcsolódás ellenőrizetlen, vad, sőt pusztító formáját hozhatják létre. "[N]etworks", ahogy Alexander Galloway és Eugene Thacker (2007, 6) rámutat, néha "a legembertelenebb és embergyűlölő tendenciákat hordozzák magukban". Márciusra a COVID-19-et11, az Egészségügyi Világszervezet világvilágjárványként ismerte el. A

a vírus gyors terjedése miatt a kapcsolat megszakadása, a kitérés, az elszigetelődés és az elkerülés vált az új társadalmi normává, és az online kapcsolatok váltak a társadalmi interakció preferált módjává. Lehet, hogy a fizikai hálózatépítéssel már végeztünk (legalábbis egy időre), de a hálózatokkal még nem végeztünk. Valójában, mint egyfajta "biológiai hálózat", "az újonnan kialakuló fertőző betegségek ... nagymértékben függnek egy vagy több hálózattól" (Galloway és Thacker 2007.). A vírus hálózatokon belül terjed, és hálózati modellekkel magyarázzák, hogyan válik a COVID-19 fertőzővé; a járványtan és a gépi tanulás megpróbálja modellezni és előre jelezni a mozgását. Ha a vírusosság a hálózatokon belül virágzik, akkor a szélek előrejelzése és a csomópontok levágása egy módja lehet annak, hogy ellenőrzés alá vonjuk.

A hálózatok és a velük való személyes kapcsolatunk ellenőrzése az egyik fő témája a közelmúltban folytatott tudományos vitáknak, amelyek az elszakadás gyakorlatáról és elméleteiről szólnak. Ennek a kialakulóban lévő területnek a megjelenése, amelyet itt *disconnection studies*-nak nevezünk, egybeesik a közösségi média és más technológiai platformok felemelkedésével.

hálózati összekapcsolhatóság, amelyek normalizálták a digitálisat (Kuntsman és Miyake 2019, 902). A "figyelemgazdaság intenzívebbé válását", a társadalmak és szolgáltatásaik digitalizálására irányuló politikai nyomást, valamint az olyan trendeket, mint az önoptimalizálás, úgy vitatták meg, mint olyan okokat, amelyek miatt az egyének kezdik megkérdőjelezni a mindenütt jelenlévő összekapcsolhatóság előfeltételeit (Syvertsen

2020, 7-8). Az összekapcsolódást vizsgáló tanulmányok figyelmet fordítanak a felhasználók egyes digitális platformokkal szembeni ellenállási gyakorlataira (Light 2014; Brennen 2019), de kritizálják például a digitális kapitalizmus elveit és a meglévő közösségi hálózati modellek alapjául szolgáló kizsákmányoló adatgyakorlatokat is.

(Bucher 2020; Natale és Treré 2020; Karppi 2018). A vektorok A kapcsolatmegszakítási tanulmányok különböző módszertani gyakorlatokat jelentenek, amelyek a hálózatokkal való együttélés egyéni és kollektív taktikáinak és stratégiáinak feltárására irányulnak, az empirikus kutatásoktól kezdve a következőkig. a médiaművészet és a kutatási alkotás, és inspirációt találni a kudarcok, a törések, a megszakítások és a kivételes állapotok médiaelméleti alapjaiban.

Az összekapcsolódásról szóló tanulmányok olyan irányból közelítik meg az olyan fogalmakat, mint az összekapcsolhatóság és az olyan gyakorlatok, mint a hálózatépítés, ahol az érdeklődés nem az általuk létrehozott egységben rejlik, hanem éppen ellenkezőleg. "A "szétkapcsolódás" szó ige, és a kapcsolat megszüntetését vagy megszakítását jelenti" - írja Ben Light (2014, 150) az online szétkapcsolódásról szóló első könyvhosszú tanulmányában. A megszakítások, megszakítások és eltávolítások a kapcsolatteremtés értelmére és a konnektivitás jelentőségére irányítják a figyelmünket (Sundén és Blagojević 572019.), valamint arra, hogy a szétkapcsolódás nem létezhet kapcsolatok nélkül (Hesselberth 2018). A Pepita Hesselberth által megfogalmazott "szétkapcsolódás paradoxonának" természetesen a másik oldala is igaz: nincs kapcsolat a szétkapcsolódás lehetősége nélkül (Hesselberth 2018; Light és Cassidy 2014). A kapcsolatok mindig törékenyek, és fenntartani, fenntartani és kezelni kell őket (Strathern 1996, 523; Karppi 2018).

Gilles Deleuze (1989, 280) híres meghatározása szerint az elmélet "a fogalmak gyakorlata", amely interferál más, más gyakorlatokból származó fogalmakkal. Az elszakadásról szóló tanulmányok különböző fogalmak arzenáljával érkezik, mint például a kihúzás, a barátkozás megszüntetése és a visszavonulás; ezek a tanulmányok olyan eszközöket csomagolnak ki, mint a Faraday-ketrec, elmélyednek a detox-táborokban zajló találkozóiban, megvizsgálják a digitális minimalizmus gyakorlatait, és felteszik a kérdést, hogy a digitális öngyilkosság valóban véget vethet-e egy adatkettős életének (e fogalmak megvitatását lásd a 4. fejezetben). Ebben a könyvben a *visszavonás* fogalma adja az optikát a leválás

vizsgálatához. Az elszakadás szókincsének részeként a *visszavonás* olyan fogalom, amely kiemeli a tevékenységet. A radikális empirizmusról szóló könyvében William James (1912, 161) azt írja, hogy "valaminek a *cselekvésről* való bármilyen felfogása a tevékenység tapasztalata". James számára a cselekvés

xii a puszta tevékenység egy formája, és "az "élet" értelmét" a bekövetkező változások tapasztalata alkotja (James 1611912,). Valami cselekvés aktivitásra utal, és aktivitás nélkül nincs semmi (Massumi 2011, 1). Erin Manning (2015, 55) szerint "amikor valami cselekszik, új kapcsolati mezők alakulnak ki, és velük együtt új létmódok". A visszavonás nem a cselekvés negációja, hanem egy konkrétabb tevékenység, ahol a végbemenő változás gyakran ellenállásként idéződik fel (Deutsch 122)2007,. Az "undo" szótári definíciója például azt jelenti, hogy kioldani, feloldani vagy meglazítani, és jelezhet egy olyan folyamatot is, amelynek során az eredmények törlésre vagy visszafordításra kerülnek. A visszavonás annak az erejét használja, amit Karen Barad (2007, 175) "agenciális vágásnak" nevezett - egy időbeli szétválasztás, amely újrakonfigurálja a részeket egy összeállításban. A visszavonás hatásai a reagálástól a kritikussig, sőt a végletekig, a rombolásig terjednek.

Ennek a könyvnek a projektje az, hogy megvizsgálja, sőt meg is rajzolja ezeket a vágásokat, hogy visszacsinálja, amit a különböző kapcsolatok és hálózati modellek tesznek a tapasztalatainkkal, és hogy megkérdezze, hogyan jelennek meg a hálózatok, ha olyan szemszögből közelítjük meg őket, amelyek megkérdőjelezik és megfordítják az elmúlt két évtized konstitúciós rendjét: *összekapcsolni*. E bevezető esszé következő passzusainak az a szándéka, hogy elgondolkodjon a disconnection studies néhány alap gondolatán, reflektálva arra, hogy mit tett a COVID-19 a kapcsolódási tendenciáinkkal. Amint arra Adi Kuntsman és Esperanza Miyake (2018, 903-4) rámutatott, a tanulmányok a digitális elvonatkoztatás túl gyakran összemosza a társadalmi és a digitális dimenziót. A világvjárvány arra kényszerít bennünket, hogy felülvizsgáljuk és feloldjuk azokat a kötelekeket, amelyek e két fogalmat összekötik.

Kezdjük tehát *in medias res*, a 2020 tavaszán kibontakozó helyzet sajátosságainak feltérképezésével. Először is, a pán- demika világossá teszi, hogy az elszakadás nem kizárólag online jelenség (Light 2014; lásd e könyv 1. fejezetét). Mivel a vírus minden emberből álló fizikai hálózaton keresztül terjed, az egyetlen módja

annak, hogy lelassítsuk és megakadályozzuk, hogy a veszélyeztetett populációkat érintse, az, hogy minden fizikai kapcsolatot megszakítsunk. A gyerekeknek nem szabad találkozniuk a nagyszüleikkel, a betegeknek pedig bent kell maradniuk a lakásban. Az olyan gyakorlatok, mint a karantén és az önelszigetelés, megzavarják a

a mindennapi gyakorlatot, és arra kényszerítene, hogy meghatározzuk, mely kapcsolatokra van szükség, melyeket lehet figyelmen kívül hagyni, és melyeket kell teljesen elkerülni. "A kapcsolódás és a leválás dinamikus folyamatok, amelyek folyamatosan újratárgyalás alatt állnak", ahogy Anne Kaun és Christian Schwarzenegger (2014) állítják.

A kapcsolat megszakadásának tanulmányozása azt jelenti, hogy feltárjuk és elméletileg elmagyarázzuk, hogyan gondolkodhatunk a kapcsolat uralkodó képzeletvilágával együtt és azon túl. Ha a konnektivitás a dolgok munkába állításáról szól a "műveletek formáinak, dinamikájának és térbeli paramétereinek" mozgósításával, akkor a szétkapcsolódás a "mozdulatlanság, a várakozás és a feszültségmentesítés" formáiban fejeződik ki (Tellmann, Opitz és Stäheli 2012, 210-11).

Amikor a hálózatok kudarcot vallanak, a "segítőképtelenség és az irányítás iránti vágy" (Paasonen 2014, 703) között egyensúlyozunk. 2020 áprilisában számos alapvető szolgáltatást csökkentettek, a légi közlekedés csak különleges körülmények között lehetséges, senki sem tudja, mikor nyitnak ki újra az óvodák és az iskolák. Az áruk még mozognak, de az emberek a helyükön maradnak. A vírus válságba sodorta a pénzügyi piacokat. Csak várni tudunk ebben az összekapcsolt állapotban.

Mindannyian együtt vagyunk benne, ahogy a politikusok, a sajtó és a szakértők kijelentik, de a pozíciónk aligha egyenlő. Az elszakadási tanulmányok kérdéseket vetnek fel a kivonuláshoz szükséges tőkével, munkaerővel és tudással kapcsolatban. Míg a kapcsolatépítés sok szakmában régóta központi készség, úgy tűnik, csak az introvertáltak boldogulnak a társadalmi elszigeteltségben (lásd e könyv 1. fejezetét). A kikapcsolódás képessége társadalmi tőkét igényel a közösségi médián kívül létező hálózatok formájában (Portwood-Stacer 2013), különleges készségeket (Syvertsen 2018), tudást (Kaun és Treré 2018), és néha luxusnak számít.

a keveseké és a hatalmi pozíciójukat tükrözi (Karppi és Nieborg 2020).

A világvilágban az otthoni munkavégzést ösztönzik, bár nem

m
i
n
d
e
n
k
i
n
e
k
a
d
a
t
i
k
m
e
g
e
z
a
k
i
v
á
l
t
s
á
g
.

Az elsők között érezték meg a recesszió hatását a légitársaságok, amelyek feladata az emberek, országok és kontinensek összekötése volt. Az alapvető fontosságú munkavállalók, például az egészségügyi dolgozók és az elsősegélynyújtók nem dolgozhatnak otthonról.

xiv "A régóta fennálló rendszerszintű egészségügyi és társadalmi egyenlőtlenségek miatt a faji és etnikai kisebbségi csoportok egyes tagjai életkortól függetlenül fokozottan ki vannak téve a COVID-19 megbetegedés vagy súlyos betegség kockázatának" - derül ki az Egyesült Államokban a Betegségellenőrzési és Megelőzési Központok (2020) kutatásából. Az alacsonyabb jövedelmű embereket és például az új bevándorlókat kedvezőtlenebbül érinti a járvány (CBC News 2020). Azok, akiknek a jövedelme az új gig-gazdaságtól függ, nem tudnak kivonulni; továbbra is az elszigeteltség viszonylagos biztonságából viszik az élelmiszereket és árukat az online megrendelőknek.

A vírusos korszakban, legyen szó biológiai vagy számítógépes vírusról, mindenki felelőssé válik azért, hogy ne csak saját magát, hanem mások biztonságát is garantálja (Parikka 2007). A gyakorlatok

a szétkapcsolódás láthatóvá és normatívvá teszi az önszabályozást (Jorge 2019). Az elszakadással járó új normálisra kiváló példa a "társadalmi távolságtartás" gyakorlata. "Egyszerűen fogalmazva" - magyarázza a *New York Times* - "a lényege, hogy távolságot tartunk magunk és más emberek között - ebben az esetben legalább két métert.

Ez azt is jelenti, hogy minimalizáljuk az emberekkel való érintkezést. Kerülje a tömegközlekedést, amikor csak lehetséges, korlátozza a nem létfontosságú utazásokat, dolgozzon otthonról, és hagyja ki a társasági összejöveteleket - és semmiképpen ne menjen zsúfolt bárókba és sportcsarnokokba" (Mandavilli 2020). A kanadai Torontóban egy lezárt közpark kapuján tábla hirdeti: "Gyakoroljuk a helyes fizikai távolságtartást - két méter távolság vagy körülbelül egy hokiütő hossza". A hokiütő távolság betartása védi az embereket, mert a COVID-19 a köhögés vagy tüsszentés során keletkező légzőszervi cseppek útján terjed. A társadalmi távolságtartás gyakorlata a kormányok, szervezetek és egyének által a COVID-19 fertőzés veszélye ellen tett megelőző intézkedések egyik legfontosabb szimbólumává vált. További szimbólumok közé tartoznak az arcmaszkok (lásd még a 2. fejezetet a magánélet védelméről), a kézfertőtlenítők és a WC-papír, amelyek gyorsan elfogytak vagy a feketepiacra kerültek. A

maszkos emberek ma már mindenütt megjelennek a nyilvánosság előtt - repülőtereken, iskolákban, parkokban és éttermekben -, ha azok még nincsenek bezárva.

A társadalmi távolságtartás, az önelszigetelődés, a karantén és a kivételes állapotok csak fokozták azt, amit Gilles Deleuze egyszer úgy definiált, mint a "társadalmi távolságtartás".

régi ellenőrzési módok, társítva azokat Michel Foucault Michel Foucault xv a fegyelmi mechanizmusok fogalma. A térbeli felosztáson és az emberek egymástól való fizikai elválasztásán alapuló bezárási technikák újjáéledésének vagyunk tanúi (Deleuze 1992; Foucault 195-2001979,). A nemzetállamok továbbra is különböző irányelveket vezetnek be a "görbe ellaposítása" és a "görbület ellaposítása" érdekében.

hogyminden egyikük saját egészségügyi rendszere kezelni tudja a betegeit. A vírus terjedésének lelassítása érdekében mindenkit, aki fertőzött személlyel került kapcsolatba, vagy magas kockázatú területeken utazott, arra kérik vagy kényszerítik, hogy tizennégy napig önzolálódjon. Aki a fertőzés jeleit mutatja, karanténba kerül.

Az elszakadás nem csupán egy szakítást jelent, hanem "egy olyan állapotot is, amelyben valami létezik" (Light 2014, 150). A társadalmi távolságtartás, a karantén és az önleltelődés mind-mind megvéd minket a vírustól. Többek között Finnországban is szükségállapotot hirdettek, ami jogi felhatalmazást adott arra, hogy korlátozzák bármilyen találkozó méretét - először legfeljebb ötszáz, majd hamarosan legfeljebb tíz résztvevőre. Naponta új szabályok és korlátozások lépnek életbe. Az éttermek csak elvitelre kínálnak. Az edzőtermek, fodrászatok, strandok és sok más nyilvános hely kénytelen meghatározatlan időre bezárni. "Koronamentesnek lenni"

most egy értékesítési pont a Tinderben. Az egyének önként alakítják ki saját elszigetelt zónákat, ahol új társadalmi normák érvényesek: nincs ölelés, nincs érintés, nincs fizikai érintkezés. A világjárványban magát az életet is a kapcsolat megszakításával védik.

A nemzetállamok különböző taktikákkal próbálkoznak a járvány megfékezésére, a polgárok társadalmi viselkedésének a szociálisan távolabbi interakciók felé való terelésétől kezdve a határok lezárásáig a nem állampolgárok előtt (lásd még a 3. fejezetet a terelésről). Az egyes nemzetállamok által hozott kivételes intézkedések egyik kritikusa Giorgio Agamben (2020a; 2020b). Válaszul, Jean-Luc Nancy rámutat arra, hogy a "kivétel" nem anomália,

hanem "a szabállyá válik egy olyan világban, ahol mindenféle technikai összekapcsolódás (mozgás, mindenféle átvitel, átítatódás vagy elterjedés anyagok stb.) eddig ismeretlen intenzitást érnek el, amely a népességgel azonos ütemben növekszik", és a kormányzat szerepe csak egy kis darabja a kirakósnak (Nancy 2020).

xvi Amikor Foucault a XVII. század végén a pestis megfékezésére hozott rendkívüli intézkedésekről írt, amelyek során a fertőzött tereket és embereket elkülönítették az egészségesnek véltektől, kiemelte az ezzel párhuzamosan kialakuló gyakorlatok, mint például az osztályozás, a nyilvántartás és a jelentés szerepét is (Foucault 1979, 196-97). A biológiai és a számítógépes vírusedzések, amelyek a kapcsolatokban létező veszélyekre és sebezhetőségekre összpontosítanak, elválaszthatatlannak tűnnek a hálózati kultúrát az 1990-es években alakító gyakorlatoktól (Parikka 2007, 94-96; McKinney és Mulvin 2019). Hasonlóképpen, a Covid-19-re adott válaszok a Covid-19-re adott új digitális gyakorlatok kifejlesztése, amelyek célja a szennyeződés kockázatának ellenőrzése. Mark Andrejevic és Neil Selwyn leírja, hogy "hogyan lehet az okostelefonokat megfigyelőrendszerekként újrahasznosítani a lakosság irányításának és ellenőrzésének támogatására", például úgy, hogy mindenkit arra kényszerítenek, hogy töltsön le egy alkalmazást, amelyből az egyének megtudhatják, hogy elhagyhatják-e a lakásukat (Andrejevic és Selwyn 2020). Németországban a Deutsche Telekom okostelefonokat osztogat helymeghatározási adatok a lakosság mozgásának nyomon követésére és a vírus terjedésére vonatkozó előrejelzések készítésére (Schaer 2020). Májusban az Apple és a Google bevezetett egy automatizált "kapcsolatkövetési" rendszert, amelynek keretében az okostelefonok Bluetooth-on keresztül automatikusan összekapcsolódnak a közelben lévő más telefonokkal.³ Az érintkezés idejéről és helyéről rögzített információk ezután felhasználhatók arra, hogy figyelmeztessék a tulajdonosokat a vírusnak való esetleges kitettségre. Ha a közösségi hálózatok a COVID-19 a digitális kapcsolatok létrehozásán alapul, hogy a felhasználók fizikai időtől és helytől függetlenül kapcsolatban maradhassanak meglévő baráti, munkatársi vagy közös érdeklődési körökkel, és a COVID-19 a fordított képét mutatja be. Az új világban a szociális hálót a digitális határozza meg, amely a fizikai szociális hálózatokat feloldja azzal, hogy megszabja, mikor, hol és kivel lehet kapcsolatot tartani, és ki az, aki elszigetelődik

társaitól.

A COVID-19 a "koronavírus" egyik változata, amely azért kapta ezt a nevet, mert alakja a Nap vagy más csillagok ritka gázburokjára emlékeztető peremszerű vetületet mutat. A világvjárványok korában a fizikai kapcsolatok pontosan azok, amelyek

ritkulnak, és az elszakadás már nem egy peremprojekció. Míg a társadalmi távolságtartás technikái sikeresen elszigetelhetik az embereket offline környezetüktől, az elszigeteltség nem feltétlenül terjed ki az online terekre. Épp ellenkezőleg, számos olyan mindennapi gyakorlat, amely korábban szemtől szemben zajlott, a találkozótól kezdve a tanításon át az orvosi rendelésekig, ma már az online térbe kerül. A játszótársaktól a munka utáni találkozókig az emberek új társadalmi kapcsolatokat alakítanak ki az interneten. Azok, akik elhagyták a Facebookot, most fontolóra veszik a visszatérést, hogy az önelszigeteltségben megtalálják a közösség érzését. Az olyan telekonferencia-alkalmazások, mint a Zoom, a Skype és a FaceTime új jelentőségre tettek szert. Az olyan újabb közösségi hálózatok, mint a Nextdoor olyan helyekké válnak, ahol az emberek helyi segítséget kereshetnek és nyújthatnak. Sokak számára a fizikai társadalmi köröktől való elszakadás felerősíti az online társaik jelentőségét.

A karanténban a társadalmi élet elsősorban online zajlik, ahol a "társadalmi távolságtartás" téves elnevezés. Az elmúlt években az internetkutatók többször is kimutatták, hogy az online kapcsolatok nagyon is valóságosak és személyesek lehetnek, és hogy a fizikai távolság a digitális média korában már nem jelent társadalmi elszigeteltséget (Baym 2010). Valójában a szakértők, például az Egészségügyi Világszervezet által a "társadalmi távolságtartás" helyett a "fizikai távolságtartás" kifejezést részesítik előnyben, mivel az utóbbi egyértelmű térbeli rendje sokkal szemléletesebb, mint a homályos szimbolizmus.

az előbbi. Egy világjárványban a fizikai elszakadás magának az életnek a pragmatikus állapotává válik.

Amikor Alexander Galloway és Eugene Thacker több mint egy évtizeddel ezelőtt a hálózatokról írt, azt követelték, hogy vegyük figyelembe e hálózatok nem emberi aspektusait. Ma már még a saját hálózatainkat sem mi irányítjuk. A hálózatok nem emberi oldalának hangsúlyozásával Galloway és Thacker a "hálózatok anyagosságára" irányítja figyelmünket, amely "a hatalmi re- lációkat az erős egyénektől függetlenül mutatja" (2007, 153). Központi érvük az, hogy a hálózatok - különösen a digitális hálózatok - megértése túlságosan emberközpontú, ami arra készteti a

t
u
d
ó
s
o
k
a
t
,
h
o
g
y

e
l
h
a
n
y
a
g
o
l
j
á
k
,
h
o
g
y

a

hálózati infrastruktúra, amelyet a protokollok példáznak, hogyan teremti meg az emberi cselekvés irányításának és elosztásának feltételeit.

xviii Ezeket az állításokat a szoftver- és platformtanulmányok

fejlesztették ki és árnyalták, amelyek hajlamosak voltak arra, hogy az embert a hálózatelemzésből decentralizálják. Ma a hálózatok embertelenségét a biológiai vírusok ellenőrizhetetlensége fejezi ki, és az, hogy a vírus szempontjából az emberi test, az emberi érintés, sőt az emberi kapcsolat sem több, mint egy fertőző hálózat kihasználható struktúrája.

Galloway és Thacker rámutat arra, hogy "a hálózatok szüntelenül összekapcsolódások és szétkapcsolódások révén működnek. . . Örökké hiányosak, de mindig alakot öltenek" (2007, 156). Amikor az emberek eltávolodnak az egymástól való fizikai közelségtől, a szociális hatalom más formákat ölt. Az egyik hely, ahol a leépítetlen offline hálózatok felszabadítják társadalmi erejüket, az online hálózatok és a szociális különböző technológiái. Fizikai szociális hálózataink azonban nem csak úgy átkerülnek egyik környezetből a másikba, és a szociális nem következmények nélkül olvad össze a digitálissal. Ahogy az offline világban, úgy az online világban is az életet azok a hálózatok alakítják és alakítják, ahol az történik. A probléma az, hogy a digitális hálózatok nem csupán embertelenek, hanem néha embertelenek is. Az egykor a részvételi demokrácia megtestesítőjének tekintett számos digitális platform az álhírek, a gyűlöletbeszéd hálózatává vált, és "a legpusztítóbb erőknél ideális propagandarendszert kínál" (Vaidhyanathan 2018, 195). E platformok bevételei nemcsak a felhasználók magáninformációinak, hanem viselkedési mintáinak kihasználásán is alapulnak. A közösségi médiaplatformok aktívan meghatározzák, "mit jelent szociálisnak lenni, és mit kell szerintük antiszociálisnak kiszűrni" (Carmi 2020, 121). A "túlkapcsolódás" valós problémaként lett felismerve (Baym et al. 2020). Miközben a digitális hálózatok egyértelműen kihasználják az emberi értékeket, és új definíciókat rajzolnak ki az emberi tőkére vonatkozóan, a COVID-19 korszakában még mélyebbre taszítanak bennünket, ahelyett, hogy elszakadnánk tőlük. Amit korábban túlkapcsolódásként fogalmaztunk meg, az alapértelmezetté válik.

A vakcina kifejlesztése előtt az elszakítás fegyelmi mechanizmusai a hálózatokra irányulnak; sokan közülük

a csomópontok közötti kapcsolatok elvágásának módszerei, az egyedek kisebb, könnyebben ellenőrizhető részhalmazokká történő izolálása. Ezzel párhuzamosan a munkahelyek, az oktatás és a személyes kapcsolataink is elmozdulnak a személyes találkozókat az online hálózatokra. Ez az a pillanat, amikor szükségünk van a kapcsolat megszakadásáról szóló tanulmányokra, hogy láthatóvá tegyük a különböző hálózatok által lehetővé tett emberen belüli és embertelen kapcsolatokat. De még ennél is fontosabb, hogy amikor a kapcsolatok megszakadnak, a fizikai hálózatok felbomlanak, és az offline-t az online váltja fel, akkor hogyan az egyes csomópontok gondozása olyan kérdéssé válik, amelyre ugyanezeknek a tanulmányoknak kell választ adniuk. Míg Galloway és Thacker egykor arra biztatott minket, hogy a digitális hálózatokat ne az emberközpontú perspektívából határozzuk meg - mivel az ember alapértelmezés szerint nem központi kérdés ezekben a hálózatokban -, most éppen az emberközpontú perspektívákra van szükségünk.

|||||||

A Undoing Networks kísérlet arra, hogy megvizsgáljuk, mit jelent a *szétkapcsoltság*. Mi az a tapasztalat, amikor az ember olyan dolgok közepén van, amelyek megszakítják, megzavarják, feloldják és elvágják. A szétkapcsolódás során azzal a tevékenységgel szembesülünk, hogy megrajzoljuk egy hálózat határait és kijelöljük a határait. Az internetes hírességek kiégnek, az egyének digitális detox táborokat látogatnak, a politikai döntéshozók elképzelték, hogyan lehetne korlátozni a közösségi platformokat, és az emberek láthatóan tudatosabbak a magánéletükkel kapcsolatban. Ha az új évezred első két évtizede az összekapcsolódás különböző formáinak kialakításáról szólt a közösségi média születésétől az algoritmikus ajánlórendszerekig és a befolyásoló személyiségek felemelkedéséig, akkor csak most kezdünk megbirkózni e változás szélesebb körű kulturális és politikai következményeivel. A nagy közösségi platformok és hálózati modellek bukása, amelyeket ezek a cégek üzleti stratégiájukba építettek be, és amelyekből hasznot húztak.

k
é
t

é
v
t
i
z
e
d
e

t
a
l
á
n

m
é
g

n
j
n
c
s

j
t
t
.

D
e

k

őzelebb érzem, mint korábban.

xix

A szétkapcsolódásban az ember se nem a hálózatokkal, se nem ellenük, hanem mindig valahol a kettő között van. Ahogy Clara Wieghorst és

Lea P. Zierott megjegyzi a fejezet elején "a kapcsolat 4,megszakadása a

xx mindennapi életünkbe ágyazva." Ez a könyv szerkezetével ezt a beágyazottságot igyekszik megragadni, és megmutatni, hogy a mindenütt jelenlévő összekapcsoltság kultúráját hogyan lehet megkérdőjelezni, alapjait belülről kritizálni és denaturalizálni. E bevezetővel együtt a könyv öt különböző, módszertanilag és gyakorlatilag egymástól elszakított összetevőre épül. Az első fejezet az ember szerepét keresi a hálózatelméletben a klasszikus szociológiai szövegektől az 5G hálózatok megjelenéséig. A második és a negyedik fejezet eltér a hagyományosabb tudományos felfogástól.

Az előbbi interjút készít egy divattervezővel, akinek ruhái nem a láthatóság, hanem a magánélet érdekében készültek. Az utóbbi a kulcsszavak formátumát alkalmazza, hogy artikulálja a hálózat néhány csomópontját és éleit.

leválasztási tanulmányok. A harmadik fejezet egy technikai funkció közeli olvasatával vonja kétségbe a Facebook magánéletre vonatkozó állítását. A visszavonás logikáját követve a fejezetek a kapcsolódás, a leválasztás és az újrapcsolás folyamatos folyamatára invitálják az olvasót.

Az első fejezetben Urs Stäheli amellel érvel, hogy meg kell értenünk az összekapcsolhatóság genealógiáját mind a digitalizáción belül, mind azon túl. Első lépésként a hálózatok feloldásának szociológiája felé vezető úton Stäheli az összekapcsolódás megszüntetését Georg Simmel és Gabriel Tarde szociológusok 1900 körüli munkáihoz vezeti vissza. Stäheli számára ezek a korai formák

a hálózatépítés kritikája performatív fogalmakként működik, amelyek létrehozzák azt a módot, ahogyan ma a kapcsolódásokat és a szétkapcsolódásokat értelmezzük. Más szóval, az olyan fogalmak, mint a hiper-konnektivitás (a túlhalózottság lehetősége), a félénk vagy introvertált típusú figurák (a hálózatosság túl sok) és a skizofrénia állapota (minden össze van kötve) mind-mind a konnektivitás olyan megértését hozzák létre, amely túlmutat annak technikai aspektusain. E látszólag individualizált figurák mindegyikével Stäheli azonban nem azt állítja, hogy a kapcsolatvesztés szubjektív probléma, amelyet méregtelenítéssel vagy öngondoskodással lehet gyógyítani. Inkább azt mutatja be,

hogy a kapcsolatvesztés problémái a hálózati kultúra képzeletvilágának részét képezik; sokkal inkább ahelyett, hogy a kapcsolat pusztá következménye lenne, a szétkapcsolódás mint olyan produktív. Ez a megközelítés lehetővé teszi Stäheli számára, hogy átdolgozza a szétkapcsolódás eszméjét - nem mint a technológiáktól való teljes tartózkodás, hanem mint a kapcsolattartás és a kapcsolattartás technológiáinak teljes elhagyása.

összekapcsolhatóságot, hanem egy stratégiai-taktikai köztes területet, ahol új technikákat és technológiákat lehet tervezni és létrehozni.

A visszavonás különböző formákban jelenik meg. Az adatvédelmi eszközöket, detox táborokat és a dolgok elvégzésére szolgáló alkalmazásokat tervező mérnökök, aktivisták, művészek, sőt vállalkozók munkája (Draper 2019; Fish 2017; Gregg 2018; Brunton and Nissenbaum 2015) betekintést nyújt az elszigetelés, a távolságtartás és a ködösítés kulturális technikáiba. A könyv második fejezetében Lea P. Zierott in- tervez Nicole Scheller divattervezővel, aki antisurveil- lance ruhákat tervez, amelyek az identitás elrejtésére hivatottak. Scheller számára a ruhák jelentik az egyetlen módot arra, hogy megvédje az egyén magánéletét a már mindenütt jelenlévő kamerákkal szemben, amelyek ma már mindenütt jelenlévő felismerő rendszerekhez kapcsolódnak. Például olyan bevonattal dolgozik, amely visszaveri az infravörös fényt, és olyan mintákkal ellátott pulóvereket köt, amelyek akadályozzák az algoritmikus felismerő rendszereket. Scheller láthatóvá teszi azt a folyamatot, amely az egyént olvashatóvá teszi a technológia számára, és a technológia számára olvashatóvá teszi.

az összekapcsolhatóságról szóló diskurzusok része. Az interjú rávilágít arra, hogy a tudatos visszafordítás aktivitást igényel, és a kapcsolat megszakadásának konkrét anyagsígon alapuló döntéshozói perspektívájának fontosságát hangsúlyozza.

A harmadik fejezetben Tero Karppi a Facebook "Off-Facebook Activity" adatvédelmi eszközét vizsgálja, amelynek célja, hogy a magánszemélyek irányíthatóak, milyen információk áramlanak a Facebook és az egyes hirdetések között. "A legjobb személy, aki az adatok felett a legjobban rendelkezik, az Ön" - jelenti ki az eszköz készítői (Facebook 2020). Karppi szerint azonban ahelyett, hogy belülről hatalmazná fel a felhasználókat, maga az eszköz és a hozzá kapcsolódó diskurzusok egy sajátos külső konstituálására szolgálnak. A kikapcsolódás ebben az esetben a határok kiépítésén való munkát jelenti, és annak meghatározását, hogy mi a Facebook és mik a kapcsolódás határai. Az Off-Facebook Activity eszköz promóciós anyagainak közeli olvasásával Karppi

f
e
l
t
é
r
k
é
p
e
z
i
,
h
o
g
y
a
z
e
s
z
k
ö
z
h
o
g
y
a
n
h
ú

z technikai határokat a Facebook platform, a felhasználók és a hirdetőik között azáltal, hogy megszakítja a köztük lévő kapcsolatokat.

Karppi azt is elemzi, hogy az eszköz körüli diskurzusok hogyan terelik a felhasználókat a külsőség sajátos formái felé. Más szóval, amikor

xxii az Off-Facebook Activity eszköz meghatározza a Facebookon kívüliségét, nemcsak a technológia függvényeként ülteti át ezt a meghatározást a gyakorlatba, hanem a környező diskurzusokba is beleszővi. A korlátok a hálózatokon kívüli dolgok technikai, társadalmi és pszichológiai vonatkozásai.

A könyv záró része a kapcsolatmegszakítással kapcsolatos tanulmányok új területeit kívánja megnyitni azért, hogy megerősít néhány olyan fogalmat és fo- noménát, ahol a kapcsolatmegszakítás jelenleg formát ölt. Ennek érdekében a Clara Wieghorst és Lea P. Zierott feltérképezi azokat a diskurzushálózatokat, ahol a szétkapcsolódás jelenleg megjelenik, vizsgálja, vagy annak kellene lennie. Az általuk vizsgált kulcsszavak olyan konkrét empirikus esetektől kezdve, mint a *holt zónák*, a *kapcsolat megszakításához való jog* és az *offline* jelentése, egészen az általánosabb fogalmakig, mint a *barátkozás*, a *követés megszüntetése* és az *unplugging*. A szójegyzék egésze azt illusztrálja, hogy a kikapcsolódás sosem monolitikus, és akár tetszik, akár nem, most egy radikálisan más képzeletvilággal állunk szemben, ahol a jövő a kikapcsolódásé.

"Sokkal többet lehet tanulni a gyakorlatból, a *cselekvésből*" - állítja Finn Brunton és Helen Nissenbaum (2015), amikor a magánélet védelmére alkalmazott különböző taktikákról és gyakorlatokról írnak. Hasonlóképpen reméljük, hogy megmutathatjuk, hogy a *visszacsinálásból* is sokat lehet tanulni - ez egy olyan tevékenység, ahol az ellenállás értelmet ad az életnek, és nyitva tartja a világ folyamatait valami új számára. Ahogy ez a könyv is mutatja, a visszavonás összetett gyakorlat. Valójában különböző "szétkapcsoló gyakorlatokból" (Light 2014) áll össze, amelyek képesek kibogozni az összekapcsolódás csomóit, a detoxikálástól az ellenfelügyeleti intézkedésekig, a technológiai tiltásoktól azok kudarcáig. Minden egyes gyakorlat egyedi, és kutatásuk olyan módszertanokat igényel, amelyek az ezeket a hálózatokat alkotó elemek kibontására és dekonstruálására hivatottak, a technikai jellemzőktől az őket körülvevő diskurzushálózatokig. Visszacsinálni annyit tesz, mint ledönteni a dogmatikus

elméleteket.

az összekapcsolhatóságról, amely szerint a hálózat elemei összekapcsolódnak, például annak bemutatásával, hogy a társadalom uralkodó hálózatelméletei hogyan alapulnak bizonyos felfogásokon.

a szubjektivitás, vagy azt a kérdést, hogy ki profitál a módozatokból.

a jelenlegi digitális platformok által lehetővé tett szocialitás. A hálózatok visszafejtése hangsúlyozza azt a tényt, hogy az összekapcsoltságot - különösen annak digitális formáiban - mesterségesen hozzák létre, és hogy a hálózatról és a felhasználókról alkotott sajátos elképzeléseket követi, valamint hogy a hálózatot sajátos célokra hozzák létre. A *Undoing Networks* felhívás arra, hogy gondolkodjunk a jelenlegi helyzetünkhöz tartozó összekapcsolt státuszon túl.

Megjegyzések

- 1 Ez a bevezető a világjárvány első hulláma idején íródott. Feltérképezi, hogyan alakult a helyzet 2020 tavaszán.
- 2 Egy könyv megírása mindig közös erőfeszítés. A magam és a könyv többi szerzője nevében szeretnék köszönetet mondani Timon Beyesnek az egész folyamat irányításában nyújtott segítségéért; Melissa Greggnek és Finn Bruntonnak az értékes visszajelzéseikért; Erik Bornnak a fordításokért, a szövegszerkesztésért és a visszajelzéseikért; valamint Inga Luchsnak a fejezetek formázásában nyújtott segítségéért.
- 3 Lásd <https://covid19.apple.com/contacttracing>.

Hivatkozások

- Agamben, Giorgio. 2020a. "A járvány feltalálása". *European Journal of Psycho-analysis*, február 26. Hozzáférés 2020. április 27. <https://www.journal-psychoanaly.sis.eu/coronavirus-and-philosophers/>.
- Agamben, Giorgio. 2020b. "Pontosítások". *An und für sich*, március 17. Hozzáférés 2020. április 22. <https://itself.blog/2020/03/17/giorgio-agamben-clarifications/>.
- Andrejevic, Mark és Neil Selwyn. 2020. "Az új átláthatóság: Az okostelefonok, az adatok nyomon követése és a COVID-19." *Lens*, március Hozzáférés9. április 2020. <https://lens.monash.edu/2020/03/09/1379796/the-new-transparency-smartphones-data-tracking-and-covid-19>.
- Barad, Karen. 2007. *Félfúton találkozások az univerzummal: A kvantumfizika és az anyag és a jelentés összefonódása*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Baym, Nancy K. 2010. *Személyes kapcsolatok a digitális korban*. Cambridge, Mass.: Polity.
- Baym, Nancy K., Kelly B. Wagman és Christopher J. Presaud. 2020. "Mindfully Görgetés: A Facebook újragondolása a kikapcsolt idő után." *Social Media + Society* no6.,2: 1-10.
- Brennen, Bonnie. 2019. *Kiszállítás a digitális médiából*. New York: Routledge.
- Brunton, Finn és Helen Nissenbaum. 2015. *Obfuscation: A User's Guide for Privacy and Protest*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Bucher, Taina. 2020. "Nincs mitől elszakadni? Singuláris többes számban lenni a gépi tanulás korában". *Media, Culture & Society* 42, no. 4: 610-17.
- Carmi, Elinor. 2020. "Ritmédia: A Facebook immunrendszerének tanulmányozása."

20. "Az alacsonyabb jövedelműek, az új bevándorlók nagyobb COVID-19 kockázatnak vannak kitéve a következő országokban

- Toronto, Data Suggests." May Accessed 12. July <https://www.cbc.ca/news/9,canada/toronto/low-income-immigrants-covid-19-infection-12020..5566384>.
- Centers of Disease Control and Prevention. 2020. "COVID-19 a faji és etnikai kisebbségi csoportokban". Frissítve június 25-én. Hozzáférés 2020. július 9. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/need-extra-precautions/racial-ethnic-minorities.html>.
- Deleuze, Gilles. 1989. *Mozi 2: Az idő-kép*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Deleuze, Gilles. 1992. "Utóirat az ellenőrzés társadalmairól". *Október* 59: 3-7.
- Deutsch, Francine M. 2007. "Undoing Gender." *Gender & Society* 21, no. 1: 106-27.
- Draper, Nora. 2019. *The Identity Trade: Selling Privacy and Reputation Online*. New York: New York University Press.
- Facebook. 2020. "Facebookon kívüli tevékenység." Hozzáférés 2020. április 22. <https://www.facebook.com/off-facebook-activity>.
- Fish, Adam. 2017. "A technológiai visszavonulások és a közösségi média politikája". *Triple-C* no15., 1. Hozzáférés 2020. április 22. <https://doi.org/10.31269/triplec.v15i1.807>.
- Foucault, Michel. 1979. *Fegyelem és büntetés*. New York: Vintage Books.
- Galloway, Alexander és Eugene Thacker. 2007. *A kizsákmányolás: A hálózatok elmélete*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Gregg, Melissa. 2018. *Kontraproduktív: Time Management in the Knowledge Economy*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Hesselberth, Pepita. 2018. "Discourses on Disconnectivity and the Right to Disconnect" (A diszkontinuitásról és a diszkontinuitáshoz való jogról szóló diskurzusok). *New Media & Society* 20, no. 5: 1994-2010.
- James, William. 1912. *Essays in Radical Empiricism*. New York: Longmans, Green & Co.
- Jorge, Ana. 2019. "A közösségi média, megszakítva: Users Recounting Temporary Disconnection az Instagramon." *Közösségi média + társadalom*. Október: 1-19.
- Karppi, Tero. 2018. *Disconnect: A Facebook affektív kötelékei*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Karppi, Tero és David B. Nieborg. 2020. "Facebook vállomások: Corporate Abdication and Silicon Valley Dystopianism (Vállalati lemondás és a Szilícium-völgy disztópiája)." *New Media & Society*. June 29. doi:10.1177/1461444820933549.
- Kaun, Anne és Christian Schwarzenegger. 2014. "No Media, Less Life? Online elszakadás a mediatisált világokban". *First Monday* 19, no. 11. Hozzáférés április 22. <https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/5497>.
- Kaun, Anne és Emiliano Treré. 2018. "Elnyomás, ellenállás és életmód: Chart- ing (Dis)kapcsolat és aktivizmus a felgyorsult kapitalizmus idején". *Social Movement Studies*, december 12. Hozzáférés 2020. április 22. <https://doi.org/10.1080/1474.2837.2018.1555752>.
- Kuntsman, Adi és Esperanza Miyake. 2019. "A digitális kivonulás paradoxona és kontinuitása: A digitális szocialitás és a technológiai kapcsolódás denaturalizálása". *Média, kultúra és társadalom* 41, no. 6: 901-13.
- Light, Ben. 2014. *A közösségi oldalakkal való kapcsolatmegszakítás*. London: Palgrave MacMillan.
- Light, Ben és Elijah Cassidy. 2014. "Stratégiák a kapcsolat felfüggesztésére és megelőzésére: Rendering Disconnection as Socioeconomic Lubricant with Facebook".

- Mandavilli, Apoorva. 2020. "Csodálkozol a társadalmi távolságtartáson?" *The New York Times*, Március Hozzáférés 16. április 22, 2020. <https://www.nytimes.com/2020/03/16/smarter-living/coronavirus-social-distancing.html>.
- Manning, Erin. 2015. "A módszer ellen". In *Non-Representációs módszertanok: Re-Envisioning Research*, szerk. Phillip Vannini, 51-71. New York: Routledge.
- Massumi, Brian. 2011. *Semblance and Event: Activist Philosophy and the Occurrent Arts*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- McKinney, Cait és Dylan Mulvin. 2019. "Bogarak: Rethinking the History of Computing". *Kommunikáció, kultúra és kritika* 12: 476-98.
- Nancy, Jean-Luc. 2020. "Vírusos kivétel". *European Journal of Psychoanalysis*, február 27. Hozzáférés 2020. április 27. <https://www.journal-psychoanalysis.eu/coronavirus-and-philosophers/>.
- Natale, Simone és Emiliano Treré. 2020. "Vinyl Won't Save Us: Reframing Disconnection as Engagement." (Vinyl nem fog megmenteni minket: A diszkonkció újragondolása elkötelezettségként). *Media, Culture & Society* 42, no. 4: 626-33.
- Paasonen, Susanna. 2015. "As Networks Fail: Affektus, technológia és a felhasználó fogalma." *Television & New Media* 16, no. 8: 701-16.
- Parikka, Jussi. 2007. *Digitális fertőzések: A számítógépes vírusok médiaarcheológiája*. New York: Peter Lang.
- Portwood-Stacer, Laura. 2013. "Médiamegtagadás és feltűnő nem-fogyasztás: The Performative and Political Dimensions of Facebook Abstention." *New Media & Society* 15, no. 7: 1041-57.
- Sampson, Tony D. 2012. *Viralitás: A fertőzélmélet a hálózatok korában*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Schaer, Cathrin. 2020. "Coronavirus: A helyadatokat akarják felhasználni a járvány elleni küzdelemhez. Ez egy nagy adatvédelmi probléma." *ZDNet*, március Hozzáférés 19. április 22, 2020. <https://www.zdnet.com/article/coronavirus-they-want-to-use-your-location-data> <https://www.zdnet.com/article/coronavirus-they-want-to-use-your-location-data-to-fight-pandemic-thats-a-big-privacy-issue/>.
- Strathern, Marilyn. 1996. "A hálózat elvágása". *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 2, no. 3: 517-35.
- Sundén, Jenny és Jelisaveta Blagojević. 2019. "Dis/kapcsolatok: Toward an Ontology of Broken Relationality (A megtört viszonylagosság ontológiája felé)". *Configurations* 27, no. 1: 37-57. Hozzáférés 2020. április 22. doi:10.1353/con.2019.0001.
- Syvertsen, Trine. 2018. *Médiaellenállás: Tiltakozás, ellenzenv, tartózkodás*. London: Palgrave Macmillan.
- Syvertsen, Trine. 2020. *Digitális méregtelenítés: A kapcsolat megszakításának politikája*. Bingley, Egyesült Királyság: Emerald Publishing Limited.
- Tellmann, Ute, Sven Opitz és Urs Stäheli. 2012. "Operations of the Global: Explorations of Connectivity" (A globális működések: az összekapcsolhatóság felfedezése). *Distinktion: Journal of Social Theory* 13, no. 3: 209-14.
- Vaidhyanathan, Siva. 2018. *Antiszociális média: How Facebook Disconnects Us and Undermines Democracy*. New York: Oxford University Press.

Hálózatok visszacsinálása

Urs Stäheli

Néhány évvel ezelőtt a "hálózatépítés" még profétai divatszónak, a "kapcsolatteremtés" pedig emancipációs szlogennek tűnt.¹ A kultúra vagy a társadalom szinte egyetlen területe sem volt mentes a jobb hálózatépítés igényétől, vagyis attól, hogy több kapcsolatot építsünk ki, erősítsük a meglévő kapcsolatokat, és - az egyik iparág újragondolt ABC-jének szavaival élve - "mindig legyen kapcsolat". A hálózatépítésnek a vállalati hierarchiakat kellett volna ellaposítania, és a hagyományos vállalatokat nagymértékben összekapcsolt szervezetekké alakítania. Virulens képet adott a politikai mozgalmaknak, amelyek rugalmas, bővíthető és moduláris rendszerekként kezdték értelmezni magukat. A hálózatépítés még a "relációs művészetben" is helyet kapott, amely a közönség részvételét interaktív esztétikai gyakorlattá tette. Különösen a digitális hálózatépítést nem ünnepelték jobban, mint a korai internetes diskurzusokban, amelyek a kapcsolatteremtést az egykor kirekesztő struktúrákból való felszabadulás eszközeként tekintették. A technológiai avantgárd (amelyet olyan magazinok dokumentáltak, mint a találó nevű *Wired*) és az internetes kultúra kritikusai számára egyaránt úgy tűnt, hogy a demokratikus részvétel egy jobb és nyitottabb jövő előhírnöke, és a részvételi elv úgy tűnt, hogy a digitális technológiákba, közvetlenül a közösségi médiaplatformokba kódolva, be van drótozva.²

Utólag visszatekintve azonban úgy tűnik, hogy a hálózatépítés

inkább kényszer volt. Valójában jelenleg semmit sem tapasztalunk

2 kevésbé, mint a hálózatosodás kimerülése - és nem csak a "társadalmi távolságtartás" érvényesítésében vagy a "kiégés" széles körben elterjedt diagnózisában. Miközben a mindenütt jelenlévő hálózatosodás bizonyul kimerítő tevékenység sok egyén számára, egyúttal a társadalmi ellenőrzés egyre szorosabb és fojtogatóbb hálózatát hozza létre. Kate Losse, a Facebook egyik első alkalmazottja, Mark Zuckerberg korai beszédírója, később pedig a platform éles feminista kritikusa szerint a hálózatépítés eredetileg reménytelen törekvés volt. Egy kiábrándult visszatekintésben Losse leírja a korai közösségi hálózatokat átható hippí szellemet, amely egykor "morális értelemben vette fel a küldetést: összekötni az embereket, összekötni a világot. Ezzel nehéz vitatkozni. Mi a baj az emberek összekapcsolásával? Semmi, nem igaz?" (Kulwin 2018). Akkoriban az egyre több ember (és dolog) összekapcsolásának célja magától értetődőnek tűnt:

Ez nemcsak a technikai lehetőségek megvalósítása volt, hanem egy jobb és nyitottabb társadalom felé tett lépés is. Ezért az olyan közösségi médiaplatformok alapítói és korai fejlesztői, mint a Facebook és a

A Twittert meglepte, amikor eredeti utópiájuk átadta magát a felügyelet és a gazdaságosítás kettős logikájának, amelyet Shoshana Zuboff elemzése a "felügyeleti kapitalizmusról" (2019) fogalmaz meg. Még a digitális hálózati kultúrák radikális teoretikusai is kiábrándultak a hálózatépítésből. Míg egykor az internetet a "rizóma" rugalmas és antihierarchikus struktúrájának megvalósulásának tekintették - ez a kritikai fogalom Gilles Deleuze és Félix Guattari 1970-es évekbeli társadalmi hatalomelméletéből átvett kritikai fogalom -, a digitális kultúrákhoz fűzött magasztos elvárások messze elmaradtak a céltól. A kortárs digitális kultúrák egyik vezető médiateoretikusa, Alexander Galloway, aki eleinte hevesen érvelt a deleuze-i keretben, most tömören azt követeli, hogy "Felejtsük el Deleuze-t!". (Berry és Galloway 2016). Ellenkező esetben az internet iránti politikai lelkesedés túl könnyen kerül ugyanannak a kontrolltársadalomnak a bűvkörébe, amelyet kritizál.

A hálózatépítést még mindig el kell-e választani ezektől a

közelmúltbeli fejleményektől, és ezáltal meg kell-e menteni, feltéve, hogy önmagában még kívánatos marad? Honnan származik az a felfogás, hogy az összekapcsolhatóság eredendő jószág? És hogyan jött létre a

a kapcsolatok etikai és politikai kötelességet jelentenek (a legtöbb a hálózatépítő figurájával, akit Boltanski és Chiapello [2007] a kapitalizmus új szellemének kulcsfontosságú összetevőjeként azonosított)? Ezek a kérdések több szempontból is jelentősek: A konnektivitás fogalma nemcsak a kortárs digitális hálózatok központi alapjára mutat rá, hanem arra is, hogy a konnektivitás sokkal hosszabb genealógiájára van szükség, amelyet nem lehet a digitálisra redukálni. Napjainkban a konnektivitás fogalma, a kapcsolatok létrehozásának és a hálózatok bővítésének képessége a társadalom szinte minden aspektusán nyomot hagy, a predigitális társadalmi kapcsolatoktól a társadalmi hálózatokhoz szükséges digitális eszközökig. Míg a csatlakoztathatóság egyértelműen meghatározza az olyan közösségi médiaplatformokat, mint a Facebook, a Twitter és a Tumblr, addig olyan társadalmi területeket is érint, amelyek kezdetben "nem digitálisnak" tűnhetnek: a partikon való csevegés értelme ma már úgy tűnik, hogy a fontos kulturális vagy gazdasági kapcsolatok kialakítása; a tudományos hálózatépítő rendezvények célja pedig interdiszciplináris beszélgetések létrehozása az egykor elszigetelt tudományágak között. Ezekben a helyzetekben úgy tűnik, hogy a hálózatépítés első erénye az új kapcsolatok kialakítására való állandó hajlandóság, a megfelelő képességgel párosulva. ellenállni a sikertelen próbálkozások okozta csalódásnak (Boltanski és Chiapello 2007). A hálózatosodás elvei a nyugati társadalmakban mindent átfogó logikát öltöttek, hozzájárulva ahhoz, hogy a széles körben elterjedt "összekapcsolhatóság fétiséhez" (Pedersen 2013). A konnektivitás logikája szemantikák, technikák és technológiák egész arzenáljával jár együtt, amelyek etikai-politikai programmá teszik, amelyet az önoptimalizálás fogalma csak részben ragad meg. Míg az önoptimalizálás ethosza a "hálózatépítők" ma már ismerős alakját hozta létre, akik egyszerre dolgoznak azon, hogy fenntartani aktív hálózataikat és javítani kapcsolattartási képességüket, ez a látszólag szubjektív szám csak egy másfajta logikát sűrít és illusztrál, amely nem redukálható a szubjektivizálás semmilyen formájára. Elemi szerkezetében a kapcsolódás ethosza

nem szubjektív módon működik, mivel mindig a hálózatok bővülésére és intenzívebbé válására utal. Az "összekapcsolódás" erkölcsi imperatívusszá válik, amely emberi és nem emberi szereplőket egyaránt megszólít. A konnektivitás nem elsősorban az egyéni tapasztalatokra vonatkozik,

- 4 affektusok és mentális állapotok, hanem a hálózatok generativitásának egy sajátos formájára: a kapcsolatok létrehozásának önreferenciálissá válására. Ez az a logika, amelyet a hálózatok fogalma feltételez és elősegít: kapcsolatokat létrehozni a kapcsolatok kedvéért. Az aktor-hálózat elméletből (ANT) kiindulva a hálózatok fogalma nem korlátozódik a digitális hálózatokra, hanem mindig magában foglalja az emberi és nem emberi kapcsolatokat. Érvelésem tehát nem arra irányul, hogy a technológiai hálózati összekapcsolhatóságot szembeállítsam az emberi összekapcsolhatósággal. Ez csak egy ismerős és nosztalgikus médiakritikai narratívához vezetne, amely a valódi kapcsolatokat próbálja megmenteni a reifikált digitális kapcsolatokból. Inkább amellet érvelek, hogy fel kell tárnunk azokat a szociotechnológiai kényszereket, amelyek az összekapcsolhatóságnak mint sajátos etikai-politikai jónak a létrehozásával járnak együtt.

A hiperkapcsolat genealógiái

Amint a hálózatok bővülése, az új kapcsolatok szüntelen létrehozása öncélúvá válik, a kapcsolat fogalmában érzékelt többletet a "hy- perkapcsolat" fogalmával problematizálják. Ez azt is jelenti, hogy a hálózatosodás válságáról szóló kortárs diagnózisok eredete nem azonosítható a társadalmi élet folyamatos digitalizációjával, ami a hálózatok eszméjét egyfajta technológiai ötlet. A jelen szociológiai diagnózisában a hiperkapcsolat első nyomai már 1900 körül megjelentek. Georg Simmel a "blaszfémia" fogalmával azt vizsgálta, hogy "a nagyvárosi típus ... hogyan fejleszt ki egy olyan szervet, amely megvédi őt külső környezetének fenyegető áramlatai és ellentmondásai ellen, amelyek felforgatnák őt" (Simmel 1950, 410). A kialakulóban lévő válság diagnózisa mellett Simmel a blasé attitűd kialakulásának hangsúlyozása a közömbösséget a hálózatok feloldásának egyik legkorábbi technikájaként mutatja be, bár még egyéni formában. A dandy figurájában való korai esztétizálását követően ez a közömbös attitűd végül a digitális környezetekben való eligazodás egyik legfontosabb technikájává válik. Az utóbbi években egyre többen gondolkodnak a figyelemről

és a figyelemelterelésről, sőt, egy egész "közömbösség etikájáról"
beszélnek (Tonkiss 2003). A honlapon

ezekben a kortárs kontextusokban a "közömbösség" leírja a lehetőség- 5
a hálózatos helyzetekben való eligazodás lehetősége anélkül,
hogy a konnektivitás ethoszának engednénk, ami egy olyan
elméleti kérdést is felvet, amelyre csak utalni tudok (Stäheli
2020): El tudjuk-e képzelni az együttlétet anélkül, hogy azt
feltétlenül interaktív viszonyként értelmeznénk?³

Simmel 1900, kortársa, Gabriel Tarde körül alakította ki saját
utánzásszociológiáját, amelyet Bruno Latour a szereplő-hálózat
elmélet előfutáraként és a korai
a társadalmi mint hálózatos (Latour 2002). Bizonyos pontokon
azonban Tarde kritikusabb volt saját, az egyetemes utánzás
elvével szemben, mivel egy tökéletes utánzásra épülő társadalom
könnyen elveszítheti gazdag innovációs érzékét és ezáltal
dinamizmusát, végül monotonná és homogénné válik. Tarde
számára ennek a fajta társadalomnak a kifejeződése, amelyet
szerinte a mediális struktúrák és a végtelen statisztikai adatok
előállítására való képesség jellemez, jóval a "digitális" társadalom
megjelenése előtt, a szomnambulista alakja volt. Az utánzás
csatornázásának tökéletes médiuma, a szomnambulista ellenállás
nélkül közvetíti az af- fektusokat, az eszméket és a gyakorlatokat
(Tarde 76)1903,. Ha valaki tudatosan keresi Tarde korai hálózati
társadalom-elemzésének határait, rögtön a szomnambulista
megfelelőjére bukkan a közömbösség egy másik
megtettesítőjében - a félenk, félenk vagy introvertált típusban.
Tarde szerint "a félenkség egy tudatos és következőképpen
hiányos mágnesezettségEz
egy *kialakulóban lévő* társadalmi *állapot*, amely minden átmenetet
kísér egyik társadalomból a másikba" (86; kiemelés az
eredetiben).⁴ Az introvertáltak hajlamosak megzavarni az utánzás
egyébként szabadon áramló csatornáját, mert bizalmatlanok
magával a kapcsolatépítés folyamatával szemben, állandóan attól
tartva, hogy esetleg hibát követnek el. Tarde számára az
introvertáltak nem megfelelően szocializálódtak, és így egyéni
szinten túlságosan ellenállóak maradnak ahhoz, hogy tökéletes
átviteli közegként szolgáljanak.

Tarde aligha volt egyedül az introvertáltság és a kapcsolati
normáktól való eltérés más formái iránti érdeklődésével. A

századfordulón széleskörű szociálpszichológiai diskurzus alakult ki az introvertáltakról, akiket a társadalmi hálózatépítési helyzetek akadályozóinak tekintettek, mivel vonakodtak a kapcsolatteremtéstől.

6 kommunikálni (Duga 1922). Ennek eredményeképpen az introvertáltságot patologizálták, és az alkalmi szituációkban való szocializálódásra való képtelenséget kezelendő betegséggé vált. Olyan kezelési móddal, amely végül a hálózati társadalomra jellemzővé vált. a kiegészés esetek, a kapcsolat megszakadásának széles körben elterjedt alakjai patológiáknak, rendellenességeknek és baleseteknek minősültek, megerősítve ezzel a kapcsolat domináns imperatívuszát.

Tarde nem volt hajlandó részt venni az introvertáltság széles körben elterjedt patologizálásában, és figyelemre méltó együttérzését fejezte ki az introvertáltak vélt képtelensége iránt, hogy kapcsolatokat teremtsenek, ami szerint még egy új képesség körvonalait is tartalmazza. A "képtelenség" nem egyszerűen hiányosság, hanem egy sajátos kompetencia, amely gyakorlatok sorával jár együtt. Ezt nevezem a hálózatok visszafejlődésének: nem a hálózatok egyszerű negligálását, vagy a hálózatokból való kihúzóást, hanem a hálózatokon belüli olyan gyakorlatokat, amelyek megkérdőjelezzik a kapcsolódás etikai-politikai kényszerét. Ez a szimpátia különösen nyilvánvaló Tarde az utánzás szociológiájának későbbi átalakításában, hogy a nem utánzás szociológiáját is figyelembe vegye. *Az utánzás törvényei* második kiadásának előszavában Tarde azt állítja, hogy "az utánzás ténye nem utánozni, ha nincs érintkezés ... csupán *nem-társadalmi* viszony, de az a tény, hogy nem utánozzuk a velünk érintkező szomszédot, valóban *antiszociális* viszonyba helyez bennünket vele" (1903, xix; kiemelés hozzáfűzve). Az utánzás pusztán hiánya helyett a nem-utánzás önálló társadalmi viszonyt alkotna, amelyet viszont meg kell különböztetni az ellen-utánzástól. Tarde felülvizsgált szociológiájának döntő következménye, hogy a nem-utánzás a létezés egy sajátos módját eredményezi, amely még a térbeli közelség és a társadalmi érintkezés jelenlétében sem feltételezne interaktivitást. Amit én undoing networksnek nevezek, az a konnektivitás és a nem-konnektivitás közötti fogalmi térben helyezkedik el: olyan gyakorlatok létrehozása és kikísérletezése, amelyek közömbösek.

de nem a hálózatokon kívül. Bár Tarde soha nem dolgozta ki ezt a születőben lévő elméleti programot, ez a pontos kiindulópontja a hálózatok feloldásának szociológiájának, amely többről szólhat, mint a hálózatokból való egyszerű kilépésről vagy a hálózatok megsemmisítésének kísérletéről.

őket. Ehelyett a látszólag összefüggéstelenül működő az együttélés olyan formái, amelyek nem teremtenek hangsúlyos értelemben vett társadalmi kapcsolatokat. Ugyanakkor a meg nem szűnő hálózatok szociológiájának társadalmi jelenségként kell kezelnie az összeköttetéstelenséget, ami alapvető elméleti kérdéseket vet fel a relationalitás határaival kapcsolatban, és kihívást jelent minden olyan elmélet számára, amely a relationalitást a társadalmi meghatározó kritériumának tekinti (Stäheli 2020).⁵

A valódi kapcsolat iránti vágy

Simmel és Tarde radikális kon- és diszkó- nációjának vázlatához képest a hiperkapcsolattal való foglalkozásra tett számos kortárs kísérlet csalódást okozhat. Az utóbbi években az érvelés leggyakoribb mintája az volt, hogy a problémát nem magában a hálózatosodásban, hanem csak annak hamis és reifikált formáiban keresték. Az általában "jönnek" feltételezett emberi összekapcsoltság valamilyen eredeti értelmének megmentése érdekében a gyakori érvelés megőrzi, sőt gyakran még erősíti is a *homo conexus* univerzalizáló antropológiáját (Bay 2011),⁶ a hálózatba kapcsolt embernek azt a képét, amely sokáig a hálózati vállalatok legitimálására szolgált. José van Dijck (2013) ezen a vonalon haladva azt állítja, hogy a "kapcsolódás kultúráját", amely egykor a gazdaságosodás előtti internethez fűzött demokratikus és részvételi reményeket jelentette, felváltotta az algoritmikusan ellenőrzött "kapcsolódás kultúrája". A digitális kultúrával kapcsolatos kritikák, amelyek Németországban különösen prominensek, tekintve a nemzet jelenlegi technológiával szembeni szkepticizmusát, még könnyebben hangoztatják a kapcsolódás és az elszakadás problémáit. A digitális hideg és virtuális érzésével szemben, amely úgy tűnhet, hogy egy autonóm, nem emberi teret hoz létre, a digitális kultúra kritikusai az analóg érzékelt melegségét hangsúlyozzák, mint az emberi társadalom egyetlen valódi terét. Példaértékű a címben szereplő A kortárs digitális társadalomról szóló egyik német nyelvű útmutató, az *Analog ist das neue Bio*, az "analógot" az "új organikának" hirdeti (Wilkins 2015). A digitális kultúra számos

kritikusa számára az analóg menedéket jelent annak ápolásához,
ami feltételezésük szerint igazán emberivé tesz minket, a mély
ézelmeektől a mély beszélgetésekig. Ahogy a

8 a hagyományos társadalom utolsó bástyája, minden eszközzel meg kell védeni, ami sehol sem nyilvánul meg jobban, mint a "digitális detox" turisztikai iparban. Az egyik különösen látványos cég, a Camp Grounded azzal szerzett magának hírnevet, hogy felnőtteknek szervez kikapcsolódási és méregtelenítő táborokat Észak-Kalifornia különösen szép és távoli területein (Digital Detox® 2020).⁷ Mottójuk: "Disconnect to Reconnect" (Kapcsolódj ki, hogy újra kapcsolódhass). A detox-üdülőhelyektől és a leválási útikönyvektől kezdve az öngondoskodási szolgáltatásokig és a menedzsment-tanácsadó cégekig a "digitális detox" ötletét világszerte utánozzák. Ismét feltűnő, hogy a kapcsolat megszakításának hívei nem feltétlenül kritizálják a kapcsolódás gondolatát önmagában; sőt, feltételezik, hogy az ember ismeri a digitális hálózatépítést, mint az utat egyengető eszközt. az analóg hálózatépítés általuk még intenzívebbnek tartott formáira. A Facebook-idővonal figyelmen kívül hagyása, a fotók Instagramra való feltöltésétől való tartózkodás, esetleg az okostelefon használatának néhány napos teljes mellőzése - ezek az egyszerű intézkedések végső soron azt a nemes célt szolgálják, hogy közelebb kerüljünk önmagunkhoz és másokhoz. A klasszikus kultúrkritika jegyében a digitális technológia az egyetlen akadály szerepét veszi át, amely az ember útjában áll a valódi és igaz felé vezető úton (Bollmer 2016).⁸

A kapcsolat megszakításának ezek az utópiái, amelyek inkább disztópiáknak tűnhetnek, megpróbálnak egy tiszta választóvonalat húzni a kapcsolódás két formája közé: a normális emberi kapcsolódás eredeti formája és annak későbbi patológiás formái közé, amelyeket a "digitális detox" jelenlegi retorikája elevenít fel (Sutton 2017). Az új diétás és terápiás rendszerben a digitálisat a cukorhoz, az alkoholhoz vagy a kábítószerekhez hasonlóan méregnek tekintik, amelyet fegyelmezett önmunkával kell kiiktatni a szervezetből, míg az analóg egyfajta szuperélelmiszert képvisel. A digitális és az analóg közötti egyértelmű különbségtétel feltételezésén túl, amely aligha tartható fenn, a leválasztás utópiái a személyes felelősség perfid rendszerét is mozgásba hozzák (Jurgenson 2013). Mivel az egyéneket felelősnek tekintik saját egészségtelen hálózati viselkedésükért, rájuk lehet bízni, hogy

védekezzenek a digitális kísértés ellen, és alakítsanak ki fenntarthatóbb életmódot. A túlzott

a digitális fogyasztás mint függőség az egyén moralizálását szolgálja. 9
a kudarcot, és olyanná változtatni, ami terápiák, önvizsgálat,
oktatási intézkedések és önszegítő útmutatók segítségével
orvosolható. Ennek eredményeképpen a hálózatosodás kérdése
végső soron privatizálódik, még akkor is, ha a klasszikus
magánszféra, amely az önfelelőség liberális elképzeléseit eleve
megalapozta, már nem létezik. Az egyének tehát megoldhatatlan
problémával szembesülnek, amennyiben felelősséget kell
vállalniuk saját hálózatépítési tevékenységükért, anélkül
azonban, hogy rendelkeznének a klasszikus liberális én
autonómiájával.

A kortárs hálózatépítés bármely elemzése hasonlóan nagy
kihívást jelentő dilemmával találja magát szemben, amelyre
kezdetben úgy tűnhet, hogy csak két alternatíva létezik. A
hálózatépítés egykor forrongó ünneplésének további lehűtése
végül is elősegítheti a jólét és a boldogság növelésének
technokrata projektjét, bár továbbra is kötődne e társadalmi
projekt eredeti céljához, a hálózatépítés végtelen javításához.
Aztán ott van az ugyancsak problematikus visszavonulás egy
idealizált analóg világba, amely gyakran a luddizmus szagát
hordozza, és korántsem olyan ártatlan, mint amilyennek látszik. A
"felelősségvállalás" (Shamir 2008) moralizáló technológiájaként
(Shamir 2008) a digitális világtól való elszakadás a valódiság és a
hitelesség állítólagos ismerete révén igyekszik immunizálni magát
minden lehetséges kritikával szemben (Portwood-Stacer 2013).
Ebben a jelenlegi zsákutcában az egyetlen dolog, ami az analóg
nosztalgizálók és a digitális apologéták között közösnek tűnhet, az
a mélységes megvetés. Azonban,
e két látszólag összeegyeztethetetlen álláspontot még mélyebb
szinten egyesíti a "valódi" kapcsolatok létrehozásának erejébe
vetett közös hit.

Az összekapcsolhatóság kritikáinak foglalkozniuk kell ezzel a
fajta közös alapokkal, amelyek gyakran az összekapcsolhatóság
erejébe vetett hitben találhatók meg. Grant Bollmer (2016) joggal
mutat rá, hogy az ideiglenes hálózati diskurzusok, függetlenül
attól, hogy kritikusak vagy afirmatívak, hajlamosak feltételezni a
hálózatba kapcsolt szubjektum bizonyos antropológiáját, amely

gyakran csak látens. Az újszerű hálózati technológiák folyamatos fejlődése előfeltételezi a

- 10 az emberről alkotott egy bizonyos képet: Embernek lenni azt jelenti, hogy kapcsolatokban és kapcsolatokon keresztül élünk; ez attól függ, hogy képesek és hajlandók vagyunk-e kapcsolatokat teremteni másokkal. Ha valaki elfogadja az emberiségnek ezt a képét, akkor azonnal kötelességének érzi, hogy gondoskodjon annak alapvető aspektusairól, és folyamatosan fejlessze és finomítsa az én hálózatba kapcsolásának technológiáit. Az egyetlen dolog, amiről vitatkozni lehetne, az lenne, hogy bizonyos hálózatépítési technikák "helyes" vagy "helytelen", "beteg" vagy "egészséges", "hatékony" vagy "nem hatékony"; magáról a kapcsolódás vaskalapos elvéről nem lehetne vitatkozni. Végző soron az összekapcsolhatóság antropológiája, amely az emberi lények lényegét a kapcsolatok ápolására és a kapcsolatok létrehozására való képességükben látja, megerősíti a hálózatépítés mai szükségszerűségét, akár digitális, akár analóg formában.

Hálózati láz

Amikor "hálózatokról" beszélek, sokkal többre gondolok, mint digitális interfészekre és technikai infrastruktúrákra. A hálózat egyik legegyszerűbb definíciója a különböző csomópontok (más néven "csomópontok") közötti kapcsolatok (más néven "élek"), amelyek a kapcsolatok sajátos mintáit eredményezik. E definíció szerint az internet csak egy a sok hálózat közül, amelyek közé tartoznak még a vállalatok, baráti körök, maffiaszerű szervezetek, közlekedési infrastruktúrák és globális kereskedelmi kapcsolatok. Az utóbbi években a hálózatok e klasszikus felfogását számos kritika érte, mivel diszkrét és független egységek létezését feltételezi. Az egyik alternatívát Latour aktor-hálózat elméletében találhatjuk meg, amely azt hangsúlyozza, hogy az "aktorként" definiált csomópontok maguk is a hálózatépítés eredményei (Latour 2005), ezáltal a hálózatépítés tényleges munkájára (azaz a kapcsolatok létrehozására) helyezi át a hangsúlyt, és dinamikussá teszi a hálózat egyébként statikus fogalmát. Ebből a szempontból a hálózatok a szereplők heterogén együttesét hozzák össze, és saját, látszólag végtelen kiterjeszhetőségükből élnek, pontosan azért, mert

már nincsenek egyértelmű határai. Továbbá, az egyértelmű határok hiánya lehetővé teszi, hogy a fent leírt összekapcsolhatóság etikája beágyazódjon a hálózat szerkezetébe: a lehetséges

hogy a végtelenségig terjeszkedjünk, a végtelenségig való terjeszkedés igényévé válik. Végül, ez

A hálózatépítés felülvizsgált szemlélete hangsúlyozza, hogy a hálózati fogalmak nem pusztán leíró kategóriák; saját teljesítményükkel rendelkeznek, és létrehozzák az általuk leírt összekapcsolási tevékenységet.

A hálózatok mindig többet jelentenek pusztán leíró, technikai kategóriáknál. A kapcsolatteremtés és ezáltal a hálózat bővítésének kényszere mélyen gyökerező szorongásból táplálkozik. Wendy Chun (2006) még az internetet is "paranoid" struktúrájával írja le. Soha nincs

a hálózaton kívüli bármely olyan helyről, ahonnan az teljes egészében látható; mindig fennáll a veszélye annak, hogy a hálózat egyes részei meghibásodhatnak, hogy az egész hálózat kikerülhet az irányítás alól, hogy a kapcsolatok elveszhetnek, vagy semmivé válhatnak. Magának a hálózatnak a hipotetikus perspektívájából nézve mindig fennáll a veszélye annak, hogy a kényes háló

megsérülhet, és az egyes alkatrészek meghibásodhatnak. Hogyan reagálnak a hálózatok ezekre a mélyen gyökerező aggodalmakra, amelyek nem véletlenszerűek, hanem egyenesen a szociotechnikai struktúrájukba vannak beleírva? A válasz egyszerű: még több hálózattal! A folyamatos felügyelet és a többszintű ellenőrzés biztosítja a hálózat aktuális állapotának ismeretét. A paranoid hálózat telhetetlen. Ami egykor előny volt - hogy különösebb erőfeszítés nélkül terjeszkedhet - gyorsan a probléma részévé válik, mivel a terjeszkedés újabb terjeszkedést vált ki. A hálózati szorongást átmenetileg csillapíthatja további hálózatok létrehozása, de ezek viszont még több szorongást okoznak. Mark Wigley (2001) építészeti elméletíró igen találóan "hálózati lázról" beszél.

Ennek a kortárs hálózati láznak az egyik fő aspektusát talán jobban le lehetne írni egy, az 1950-es évek korai skizofrénia-kutatásából származó fogalommal. Klaus Conrad gestaltpszichológus szerint a kapcsolatteremtés csillapíthatatlan vágya jellemző a skizofrénia kezdeti szakaszára. Az egyébként nem összefüggő dolgok és események közötti kapcsolatok észlelésére való hajlamra Conrad

alkotta meg az "apopenia" kifejezést (Conrad 1958). Conrad elemzése szerint az afóféniások számára nem létezik véletlen: Ha lekésik a villamost, azt annak a jelének tekintik, hogy valami láthatatlan erő keresztelte az útjukat; ha egy szomszéd nem köszönti őket, akkor

12 arra következtethet, hogy ez a személy egy titkos szervezetnek dolgozik. Mindig az esetleges eseményekért felelős, azonosítatlan összefüggések után kutatva, az apofének végül összekapcsolják a futó eseményeket. Conrad elemzésében az jellemzi őket, hogy ugyanolyan kimeríthetetlen és fantasztikus vágyuk van az összefüggések felállítására és a rejtett minták feltárására. Conrad rég elfeledett apofénia-fogalma a "big data" kortárs tanulmányozásával hatalmas újjáéledésnek lehetett tanúja, ⁹ami egy másik kérdés, hogy a végtelennek tűnő adatmennyiségekben mintákat fedezzünk fel, csak hogy azokat mondjuk a kockázatelemzés és a migráció ellenőrzése szolgálatába állítsuk. Az apofeniától a szorongásig a pszichopatológia ma már általánosan használt szókinccse a hálózati dinamika leírására felhívja a figyelmet arra, hogy a konnektivitás jelenlegi ethoszát egészen a közelmúltig még mindig valami magyarázatra szoruló dolognak tekintettük. Egy bizonyos patológus logika ma már közvetlenül a hálózatokba van beleírva - a gyanakvás, a bizalmatlanság és az ellenőrizhetetlen fokozás logikája, amely egyúttal a kreativitás, a mintaazonosítás és a meglepő kapcsolatok létrehozásának logikája is.

A hiperkapcsolódás nem véletlen; nem kívülről éri a hálózatokat, nem pusztán az egyre átfogóbb rendszerek átgondolatlan és vak elterjedésének eredménye. A hiperösszekapcsolódásért a korlátlan növekedés immanens logikája a felelős. A digitális technológiák különösen hatékonyan használják ki ezt a logikát a hálózati gondolkodásban rejlő lehetőségek kiaknázásával. A hálózatosodás egyre inkább önreferenciális folyamat: A felesleges megbeszéléseken a szórakozott vezetők állandóan az okostelefonjukra pillantanak, hogy aztán a következő, ugyanilyen lényegtelen megbeszélést tervezzék.

Hosszú ideig azonban a hálózati láz sokkal kevésbé volt érzékelhető. Ha a hálózatosodás mindenkit felszabadíthat a merev hierarchiák alól, és új hozzáférési lehetőségeket teremt, akkor milyen problémák lehetnek? Miért kellene bárkinek is gyanakodnia arra a lehetőségre, hogy egyre több emberrel kommunikálhat, egyre több dologgal kapcsolódhat? A kultúratudományok és a

társadalomtudományok a maguk részéről nem voltak felkészülve az előre nem látott válságra.

hálózati társadalom, amennyiben még mindig hajlamosak a hálózatokat és
a

13

az összefonódás más formáit, mint a régebbi megközelítésekől való felszabadulás formáit, amelyeket könnyű esszencialistaként elvetni. Legyen szó Latour színész-hálózatelméletéről, amely a heterogén hálózatok egyre sűrűbb és sűrűbb formáiról álmodik, Deleuze mámoros ünnepléséről a gyomszerű rizómáról, amely a hippi ellenkultúrához kapcsolódott, vagy Niklas Luhmann rendszerelméletének kidolgozásáról, amely az összekapcsoltság sokkal szárazabb fogalmára való áttérést jelezte - ezek a perspektívák a kapcsolatok létrehozását helyezik előtérbe, és továbbra is lenyűgözik annak látszólag álmodhatatlan lehetőségei.

A hálózatok feloldásának gyakorlata

A kapcsolatok megszakításának és lassításának, a hálózatok ritkításának és a túlzott számú kapcsolatok azonosításának kérdéseit sokáig csak a hálózat nem szándékos hibáinak fogalmazták meg, amelyeket lehetőség szerint meg kell szüntetni.¹⁰ Az elmúlt években azonban számos olyan terület, amely eredetileg nevetségessé tette az összekapcsolhatóság uralkodó ethoszával szembeni ellenreakciókat, elkezdte komolyan venni azokat. Most tanúi vagyunk a hálózatok visszacsinálásának különböző gyakorlatainak kialakulásának, amelyekkel elméletben soha nem számoltak, és amelyeket a hálózati eufória mellett soha nem vettek figyelembe a tervekben. Még az üzleti világban is egyre inkább konkurenciát kap az egykor domináns hálózati személyiség, mivel egyre több vállalat fedezi fel azoknak az alkalmazottaknak az erősségeit, akiket sokáig azzal vádoltak, hogy a szocializáció iránti lelkesedésük hiánya miatt nem rendelkeznek a csapatmunkához szükséges képességekkel. Az olyan bestsellerekben, mint Susan Cain *Quiet* (2013) című könyve, az introvertáltakat régóta elhanyagolt gazdasági erőforrásként mutatják be, mivel megbízhatóbban és koncentráltabban dolgoznak, mint a beszédes networkerek.

Ezzel párhuzamosan számos más területen is történtek fejlesztések. A munkahelyek kialakításában a kreatív munkaterület elsődleges modellje sokáig a "nyitott iroda" volt, amelyet a

Hamburg melletti Quickbornban találtak fel az 1950-es években.¹¹
A ma már sokkal nagyobb szkepticizmussal szemlélt nyitott irodák
sorsa végül a gyorsan terjedő "co-working spaces" sorsához
kötődött, ami egy valóságos

14 a gazdasági élet lazítása. Aligha elégedettek ezekkel a változásokkal, sok munkavállaló még ma is saját irodára vágyik, egy zárt térre, amely valamiféle védelmet nyújthat a mindenkori elérhetőségi kényszer ellen. Hasonló tendencia volt az is, hogy a hálózatépítést sokáig a kritikus infrastruktúrák biztonságának garanciájaként tekintették, mivel a sűrű katonai vagy energiahálózatok válság esetén is működőképeseek maradhattak. Napjainkban azonban egyre többen követelik, hogy számos ilyen kritikus infrastruktúrát kapcsoljanak ki, mivel azok olyan módon váltak sebezhetővé a kibertámadásokkal szemben, hogy azok már nem ellenőrizhetők (Gaycken és Karger 2011). A leglátványosabb technikák közül néhány

A legezárkóztatottabb felhasználók körében a kapcsolat megszakítása kiemelkedő: a különböző szoftverszolgáltatók olyan alkalmazásokat kínálnak, amelyek korlátozott ideig korlátozzák az ellenőrizetlen szörfözést; a jelzáró mobiltelefonok célja, hogy a felhasználók egy adott ideig ne legyenek elérhetőek; a bárók és éttermek mobilmentes zónákat hirdetnek; a nyaralóhotellak szándékosan épülnek olyan mobilmentes zónákban, mint a skót felföld; az anonimizáló szoftverek azt ígérik, hogy az egyes felhasználókat láthatatlanná, követhetetlenné teszik, és így a növekvő megfigyelési apparátus nem tudja őket többé megszólítani. A listát még hosszan lehetne folytatni, bár az már most is világos, hogy a hálózatépítés válsága a hálózatok visszacsínálásával kapcsolatos új, aligha mindig sikeres kísérleteket eredményezett.

A jelenlegi elköteleződés a kikapcsolódás iránt jelentősen különbözik a korábbi, a "Turn On, Tune In, Drop Out" ellenkulturális mantrában megfogalmazott kikapcsolódási fantáziáktól. A hálózatok lekapcsolása ma nem feltétlenül azt jelenti, hogy a hálózaton kívül kezdünk új életet, és ezáltal teljesen magunk mögött hagyjuk azt. Még ha sok jelenlegi kikapcsolódási kísérlet nem is mentesül teljesen a kikapcsolódás korábbi formáinak nosz- talgiájától, különösen az önmagukról alkotott elképzeléseikben, gyakorlatuk még mindig kizárólag a hálózatokon *belül* működik.¹² A hálózatok feloldása egy paradox vállalkozást ír le, amely a hálózatok felhasználását igényli a hálózatokból való

kikapcsolódásra. Tehát itt nem egy egyszerű be/ki
megkülönböztetésről van szó, hanem inkább a sem/nem zónájáról.
A hálózatok feloldása tehát nem jelenti a hálózatokból való teljes
kivonulást, sem a naiv elképzelést, hogy

a hálózatok visszacsinálásáról", nem szándékozom szubjektív problémaként megfogalmazni őket, mint a digitális detoxikálás és az öngondoskodás más formáinak népszerű diskurzusaiban. Nem áll szándékomban azt sem állítani, hogy létezik a kapcsolat megszakításának valamilyen abszolút állapota. A túlhajszolt egyén szembeállítására a hálózat kérelhetetlen struktúrájával csak a hálózatok *kritikáját* megalapozó logikáról alkotna pontos képet, nem pedig magukról a hálózatokról. Továbbá nem nyújtana sok betekintést az elszakadás logikájába, és nem jelentené a szükséges kiindulópontot egy szociológia számára.

a hálózatok feloldása, amennyiben ismét felszínre hozza a társadalom és az egyén közötti klasszikus ellentétet. A szétkapcsolás gyakorlatai számára a referenciapont nem az egyéni szubjektum vagy a környező társadalom, hanem az összekötő hálózat. A hálózati láz miatt a hiper-kapcsolódás mögöttes logikája problematikusabbnak tűnik, ami viszont a hálózatok feloldásának új gyakorlataihoz vezetett. Ezek az új gyakorlatok döntően azt mutatják, hogy a hálózatok egyszerű elhagyása vagy kikapcsolása nem életképes alternatíva, hanem túlzott leegyszerűsítés, amely nem ismeri el a kapcsolódás és a szétkapcsolódás egyidejűségét. Az "egyidejűség" alatt nemcsak azt a logikus következtetést értem, hogy amikor az emberek csatlakoznak egy hálózathoz, akkor egy másik hálózatról is leválnak, vagy hogy a csatlakozás együtt jár a leválással. Bár ez a nézőpont azzal a veszéllyel jár, hogy a kapcsolat megszakítását a csatlakozás pusztán korrelatívájává teszi, ami önmagában véve egyiknek sem lenne pozitív tulajdonsága, ugyanakkor láthatóvá teheti a hálózatok feloldásának gyakorlatai, technológiai és infrastruktúrai önálló tárházát is.

A hálózatok feloldásának ezeket a heterogén gyakorlatait egy bizonyos irányultság jellemzi, amennyiben a hiper-összekapcsoltság problémáját lehetőségként használják fel arra, hogy alternatív gyakorlatokat dolgozzanak ki a szétkapcsoltság állapotának megteremtésére. A hiper-összeköttetés problémává tétele az első lépés a hálózatok visszacsinálása felé. Ez az irányultság vagy a szétkapcsolódásra való hajlam inkább ebből a

hálózatra összpontosító "problematizálásból" (a foucault-i értelemben) ered, mint az érintett szereplők egyéni szándékaiból.
Én nem

16 azt szándékozom állítani, hogy maga a hiperkapcsolat problematizálásának aktusa szükségszerűen, kvázi funkionalista módon, önmagában is ezt a pályát hozza létre. Azt állítom, hogy a szétkapcsolódás mindig is bele van írva a hiperkapcsolódás gyakorlataiba és technológiáiba, mint annak imaginárius dimenziója. A gyakorlatok mögöttes ideológiája vagy külső szimbolikus kerete helyett a hálózatok feloldásának képzeletbeli dimenziója e gyakorlatok szerves részét képezi.¹³ Benedict Anderson "elképzelt közösségek" fogalmára (Anderson 2006) támaszkodva azt állítom,¹⁴ hogy ennek az imagináriusnak mindig is volt egy infrastrukturális alapja, amennyiben a hálózatosodás mediális konstitúciójára utal (Langenohl 2019). E gyakorlatok imaginárius dimenziójának azonban nem kell elsősorban az elszakítottak közösségét sugallnia; inkább, ez segíthet a hálózatok korlátainak kihangsúlyozásában és a tapasztalataik lehetővé tételében. Ebben a tekintetben az időbeli struktúra döntő szerepet játszik e gyakorlatok imaginárius dimenziójában, ahogy Sheila Jasanoff meghatározásában is a szociotechnikai imagináriumok egészének - nevezetesen "a nem kívánatos jövők (vagy a nem kívánatosakkal szembeni ellenállás) kollektíven tartott és előadott víziói" (2015, 28). Ennélfogva nem léteznek "tisztá", "nyers" vagy "adott", a hálózatokat feloldó gyakorlatok; ezek mindig reményekkel, félelmekkel és a jövőre vonatkozó elvárásokkal vannak megterhelve. A visszacsinálási gyakorlatok státusza szempontjából irreleváns, hogy a szétkapcsolódás - vagy a kevésbé összekapcsoltság - elképzelt jövője megvalósul-e, mivel a siker vagy a kudarc nem kritérium annak eldöntéséhez, hogy egy gyakorlat szétkapcsolódásnak minősül-e vagy sem. Sokkal inkább a kevésbé összekapcsolt vagy akár szétkapcsolt állapot korlátozott képzelete az, ami a hálózatokat feloldó gyakorlatokat alkotja.

A hálózatok feloldásának taktikái és stratégiái

Az elszakadási gyakorlatok irányultsága, amelyet annak képzeletbeli dimenziója hoz létre, egy klasszikus megkülönböztetésen keresztül elemezhető, amely Michel de Certeau mindennapi élet szociológiájára vezethető vissza, amely

viszont Karl von Clausewitz porosz tábornoktól és katonai teoretikustól származik - nevezetesen a "taktika" és a "stratégia". Certeau számára a taktika helyzetfüggő és gyakran ravasz.

gyakorlatok, amelyeknek nincs sajátos térük: "A tér egy taktika a másik taktika terét jelenti. Nem rendelkezik az eszközökkel *magába zárkózni*, távolságtartó, visszahúzódó, előrelátó és öngyűjtő pozícióban" (de Certeau 371984.,; kiemelés az eredetiben).

Ezzel szemben a stratégiák saját teret hoznak létre - lehetőleg állandó teret -, ahonnan racionális üzemmódban működhetnek. Certeau "stratégiának" nevezi az erőviszonyok számítását, amely akkor válik lehetővé, amikor egy akarattal és hatalommal rendelkező szubjektum (egy tulajdonos, egy vállalkozás, egy város, egy tudományos intézmény) elkülöníthető a környezet" (xix). Ebben a tekintetben előzetesen különbséget tehetünk a hálózatok feloldásának taktikai és stratégiai között. A saját szuverén tér nélküli hálózatokon operálva, a hálózatok visszacsínálásának taktikai nem egy kimerült, de rugalmas szubjektumot feltételeznek. Továbbá nem a hálózati erőforrások kreatív jóváhagyásáról, alternatívák létrehozásáról és bomlasztó médiakampányok végrehajtásáról szólnak, mint a "taktikai médiáról" szóló vitákban. A hálózatokat visszacsínáló taktikák inkább olyan pillanatokot használnak ki, mint például a részleges hálózati kudarc, amikor gyengeségek jelennek meg magában a kapcsolódás imperatívuszában (Mannell 2017, 44); amikor a kapcsolódás imperatívusza különösen groteszknak tűnik, akár alá is áshatják azt, és ezáltal megszervezhetik a meg nem szólíthatóságot. Certeau euforikus fogadtatásával ellentétben a részvételi média és a barkácsolás szellemében a hálózatok visszacsínálása sokkal inkább a közölhetetlenség taktikáiról szól.

Ugyanakkor Certeau stratégiájának fogalmát is módosítanunk kell az elszakadáshoz. A hálózatok feloldásának stratégiai számára is lehet hely - például a vállalkozásokban, amelyek saját stratégiákat dolgoznak ki a kiegészítés és a hatékonyság vélt hiányának kezelésére. De van egy képzeletbeli dimenziójuk is, és az egyik legközvetlenebb hatásuk az, hogy olyan diszkurzív egységet sugallnak és hoznak létre, amely feltételezhetően pontosan ilyen stratégiai cselekvésre képes. Beszélhetnénk itt egy képzeletbeli "tévés felismerésről" (szinte klasszikus pszichoanalitikus értelemben). Ugyanakkor komolyan kell vennünk ezeknek a stratégiáknak a funkcionalitását is, hiszen ezek strukturálják annak

fontos részét, ahogyan mindketten a levélről beszélünk.

18 és cselekedni (McKinlay et al. 2009). A disszinkronizációs stratégiák számára meghatározó, hogy képzeletüket a funkcionalista fogalmakhoz közel fogalmazzák meg, és hajlamosak a hiperkapcsolatot megoldható problémaként megfogalmazni. Egy vállalat például úgy találhatja, hogy túl sok időt fordít értekezletekre, és ezért megpróbálja optimalizálni az időbeosztását egy térképező szoftver segítségével, ezáltal a szétkapcsolást egyértelműen megoldható problémává alakítja, amelynek mérhető eredménye van - ebben az esetben az értekezletekre fordított órák számának csökkentése. A szervezetszociológiával foglalkozó kutatásokból azonban tudjuk, hogy a vállalati stratégiák aligha működnek, legalábbis nem azt, amit remélnék. Ennek ellenére a vállalatok továbbra is fejlesztik ezeket a stratégiákat, különösen a szétkapcsolódás problémájára. Ezért döntő fontosságú, hogy komolyan vegyük a stratégiai megfogalmazások formáját anélkül, hogy feltételeznénk, hogy azok feltétlenül a kívánt eredményt fogják eredményezni.

E stratégiák másik közvetlen hatása az, hogy az elszakadás árucikké válik azáltal, hogy fogyasztható, de megbízható "élményként" konstruálják meg (Pine and Gilmore 2011). Ebben a tekintetben érdemes hangsúlyozni, hogy a kialakulóban lévő kikapcsolódási iparágat - a kikapcsolódási útmutatóktól kezdve a detox üdülőhelyeken át a menedzsment-tanácsadásig - lényegében maguk a hálózati platformok úttörői hozták létre, mint például Randy Zuckerberg erőfeszítései a digitális kikapcsolódás ösztönzésére (Zuckerberg 2013) vagy a "Camp Grounded", amelyet Felix Levy alapított a Szilícium-völgyi karrierje után. A végtelen kiterjeszhetőség hálózati logikája szerint a közösségi média továbbra is új kapcsolódási lehetőségeket teremt, míg a vezeték nélküli érzékelők és az RFID-chipek a dolgok egész internetét hozzák létre. Még ha úgy tűnik is, hogy a hálózatok terjedésének és bővülésének nem látszik vége, a hálózat nélküli vagy hálózatba nem kapcsolt típus egyre inkább az üzletemberek figyelmét is felkeltik, mint például Randi Zucker- berg, aki most speciális detoxikáló ajánlatokat dolgoz ki a stresszes hálózatosok számára. Érdekes fordulat, hogy az összekapcsolódás - pontosabban az arról alkotott elképzelések, hogy milyen lehet egy

összekapcsolódás nélküli élet - nem csak az új hálózati projektek hatalmas terét jelentik, hanem olyasvalamit is, amit a tapasztalatok révén ki lehet használni.

gazdaság. Itt beszélhetünk egy új "földrablásról", amely magában foglalja a

19

az elszakítottak felfedezése, kezelése és árucikké tétele.

Az elszakadási stratégiák jól láthatóvá teszik magukat és az elszakadásról alkotott képüket. Azt állítva, hogy előre tudják, hogyan nézhetne ki egy hálózat nélküli élet, megpróbálják a helyi hálózatok funkcionális logikájába beágyazni azt a szétkapcsolódást, amelyet remélnek létrehozni. Akár újszerű luxusélményként, akár a kritikus infrastruktúrák biztonsági ellenőrzéseként, akár a hatékonyságot és a kreativitást szabályozó szervezeti mechanizmusként, a kapcsolat megszakítását széles körben úgy mutatják be, mint olyan diszciplináris stratégiát, amelynek elsajátítása mesteri tudást igényel, ami ismét a blogok és útikönyvek bátor és hősiés elbeszéléseit tükrözi. Ebben a tekintetben a leválasztási stratégiák mindig a hatalom stratégiái. Összefüggenek azzal a kérdéssel, hogy ki és milyen módon határozza meg a leválasztás mértékét, milyen leválasztási technikákat kell alkalmazni, és kinek van hozzáférése a leválasztás mely formáihoz. A stratégiai programok és a hozzájuk tartozó állítások elemzésekor nem szabad automatikusan feltételeznünk, hogy azok zökkenőmentesen működnek, ezzel is megerősítve önmaguk leírását. Elemzésünknek számolnia kell a szuverenitásban bekövetkező változásokkal is: A szuverén még mindig az, aki abban a helyzetben van, hogy döntéseket hozzon a leválasztásról, de minden egyértelmű döntés lehetetlen a gyakorlatok és infrastruktúrák összetett struktúrája miatt, amely a leválasztás bármely formájához kapcsolódik.

Míg az elszakadás stratégiai jól láthatóak, a hozzájuk kapcsolódó taktikák nagyrészt láthatatlanok vagy nem feltűnőek. Saját hatalmi lokuszuk nélkül az elszakadási taktikák jobban megfelelnek a decentralizált és heterogén hálózatok logikájának, mint a decentralizált és heterogén hálózatok logikájának. a szuverenitás illúziójához, amely az elszakadási stratégiákban nyilvánvaló. Miközben a leválási taktikáknak is megvan a maguk képzeletbeli dimenziója, ráadásul sokkal bizonytalanabb elképzelés támasztja alá őket arról, hogy milyen is lehet a leválás.

Ebben a tekintetben az elszakadási taktikák nem követik a stratégiai gondolkodás és cselekvés klasszikus modelljét, mivel nem fogalmazzák meg egy világos problémát, és nem fejlesztenek ki szisztematikus technikákat és gyakorlatokat a megoldására - sőt, még a vízió megfogalmazásától is eltekintenek.

20 a leválasztás bármely elérhető vége. A hálózatokon belül működő elszakadási taktikák gyakran a kommunikációképtelenség, az észrevétlenség és a visszavonulás kísérleti és szituációs formáit alakítják ki. Az introvertált figurája itt példamutató szerepet kap, amennyiben mivel az introvertáltak tudatosan vagy öntudatlanul megpróbálnak kivonulni a kommunikáció követelményei alól azáltal, hogy a lehető legkevésbé észrevehetővé teszik azokat - ideális esetben eltűnnek egy belső tér architektúrájában. A kikapcsolódási stratégiák hősiességével szemben ezek a gyengék taktikái, akik gyakran jobban átlátják a hálózati logika bonyodalmaikat, mint bármely kidolgozott stratégia. A szétkapcsolási taktikák alapja a nem egy eltúlzott szuverén képesség a kapcsolat megszakítására, hanem amit a "konnektivitás" szociológiai fogalmát adaptálva "disz-konnektivitásnak" nevezhetnénk. A konnektivitás szociológiai fogalmával (Anschlussfähigkeit, azaz a kapcsolódási képesség) szemben a disconnectivity a kapcsolódásra való képtelenséget (Anschlussunfähigkeit) hangsúlyozza.¹⁵ Ez a képtelenség maga azonban a klasszikus fogalommal ellentétben: nem hiányosság, nem valami, ami csak úgy megtörténik, hanem egy gyakran láthatatlan saját képesség - a hálózatok nem szuverén megghiúsulása. Ez az oka annak is, hogy a természetesen összekapcsolt szubjektum humanista antropológiája nem képes kritikus perspektívát nyújtani a hálózati kultúrákra, mivel osztja és legitimálja azok összekapcsolhatósági ethoszát. A hálózati társadalmakról szóló korai szociológiai elképzelések tárgyalása során éppen a kapcsolódás imperatívuszától való elfordulásnak ezeket a mozzanatait emeltem ki, mint például az introvertált ember alakját. Ezeket a kapcsolatteremtésre való képtelenség jellemzi, amit nem kudarcként vagy hiányosságként kívánok bemutatni, mint a patológizáló diskurzusban, hanem inkább egy olyan képességként, amelyet művelni kell. Ezen a vonalon Alexander Galloway a hálózati társadalom minden kritikájának alapjaként az "elégtelenségről" beszél (Galloway és LaRivière 2017).

Még ha elemi logikájuk miatt a taktika egészen másképp is működik, mint a stratégia, aligha fordul elő tiszta és elszigetelt formában. A jelen tipológia csupán heurisztikusnak szánjuk,

amely segíthet jobban megérteni a különböző keverékekben a megfelelő arányokat. Segíthet tisztázni a kölcsönös kölcsönhatásukat is.

függőségek, mivel a hálózatok felszámolásának stratégiái gyakran a 21 a megfelelő taktikák megfigyelésén és újrafogalmazásán. Vegyük például a fentebb bemutatott nyitott irodai modell válságát. Az összekapcsolódás és a kommunikáció elszakadásával járó kihívások kezelésére ma már a visszavonulás taktikáinak egész arzenálja létezik, amelyek célja, hogy az ember ideiglenesen elérhetetlenné váljon. A weboldalon először ezeket a taktikákat technikai problémáknak tekintették, amelyek gyakran a fegyelmi és ellenőrzési intézkedésekhez kapcsolódtak. A hiperösszeköttetés, különösen az összekapcsolt csapatok közötti fáradhatatlan kommunikáció fogalmának fokozott kritikájával az ilyen típusú kitérő taktikák új értelmet nyertek. Az egyének fegyelmezése helyett most már a szétkapcsolódás új stratégiáinak mintáját adják, mint például a visszavonulási helyek beépítése a szervezeti tervekbe, vagy a kötelező kommunikációs tilalmi időszakok. Ugyanez a tendencia figyelhető meg a szituációs taktikáknak az ellenállás stratégiáivá való átalakulásában, mint például a közösségi médiaplatformokról, például a Facebookról való kivonulásra irányuló egyéni kísérleteket kísérő masszív nehézségek (Karppi 2018). Ezekben az esetekben az olyan művészeti projektek, mint az Öngyilkossági gépezet, láthatóvá tehetik a kapcsolódás imperatívusát, miközben a leválasztás technológiáit is biztosítják. Hasonlóképpen, az anonimizálási kísérletek, amelyek fáradtságosak lehetnek és gyakran kudarcot vallanak, szintén anonimizáló szoftvereket és hipertrófia stratégiákat eredményeznek, például félrevezető adatkészletek létrehozásával. Ezek a példák ismét azt mutatják, hogy minden olyan narratíva, amely a taktikák kisajátításából indul ki a hegemon stratégiák felé, túlságosan leegyszerűsítő konstrukció. Sok területen éppen a taktikák és stratégiák közötti határvonal az, ami termékeny terepnek bizonyul a kísérletezésnek és a hálózatok megghiúsításának új technológiáinak kialakulásához. A művészeti projektek gyakran fontos szerepet játszanak ebben, különösen azok, amelyek a szétkapcsolódás anyagisága iránt érdeklődnek, mint például a viselhető eszközök, a ¹⁶Faraday-ketreczek ¹⁷és az eltűnés esztétikája. ¹⁸ Ezek mindegyike

területeken egy érdekes taktika alkalmazásának tanúi vagyunk, amely az árnyékolás, árnyékolás vagy védelem korábbi katonai technikáinak kisajátítását és a taktikai pillanat katonai stratégiákon belüli újraaktiválását foglalja magában, a különleges színek és anyagok kifejlesztésétől kezdve az elektromágneses zavaróig.

22 Ha az elszakadást a visszavonulás mindennapos gyakorlatainak romantizált halmazára redukálnánk, azzal nemcsak a taktikák és stratégiák közötti rendkívül produktív teret veszítenénk szem elől, hanem megerősítenénk azt a politikai tévhitet is, amely a stratégiákat a hatalommal, a taktikákat pedig az ellenállással azonosítja. Ez a fajta olvasat végső soron figyelmen kívül hagyja a hatalom hegemon mérlegelésébe beírt elszakadási taktikák létezését, mint például a közömbösség taktikáinak alkalmazása a népszerűtlen egyének figyelmen kívül hagyása és egész társadalmi csoportok leértékelése érdekében. Az önmagunk elérhetetlenné tételére irányuló taktikák sosem társadalmi vákuumban valósulnak meg: létezik például egyenlőtlen elosztás, az e-mailek elkerülésének és az egyéb kommunikációs igények elől való elzárkózásnak a képessége, amely sok vállalatnál továbbra is a felsőbb vezetés kizárólagos kiváltsága (Jauréguiberry 2014).

Az a tény, hogy a taktikák és stratégiák közötti határ az új technikák és technológiák megjelenésének kritikus tereként működik, azt is mutatja, hogy a szétválasztás nem feltétlenül következik az új technikák és technológiák megjelenéséből. technofób impulzus. Éppen ellenkezőleg, a hálózatok feloldásának technikai és technológiai gazdag változatosságának kialakulásának vagyunk tanúi, amelyek megmutatják, hogy milyen sokféle feltétel alapozza meg a szétkapcsolódás lehetőségét. Ismétlem, a szétkapcsolódás soha nem jön létre magától, és továbbra is a következő képességeken alapul társadalmi távolságot teremt. Amikor a "hálózatok feloldásáról" beszélek, pontosan erre a taktikák és stratégiák közötti köztes területre gondolok, amely nem redukálható pusztá zavarra, mivel önálló társadalmi formákat hoz létre.

A hálózatok visszacsinálásának politikája

A taktikák és stratégiák polemológiai szókincsének adaptálása a hálózatok visszacsinálásának konceptualizálásához rámutat arra, hogy azt soha nem lehet a hatalom kérdéseitől elszigetelten tárgyalni, és hogy

a hálózatok feloldásának új, deviáns politikáját hozza létre. Ha az összekapcsolhatóság ethosza eredetileg hegemon elvként kristályosodott ki a hálózatok által formált kontrolltársadalomban, és végül szinte minden szociotechnikai területre beíródott, akkor a (dis)összekapcsolhatóság ethosza

a közelmúltban teljesen új tárgyalások színhelyévé vált.

Néhány évvel ezelőtt a Burger King gyorsétteremlánc "Whopper-áldozat" néven ellentmondásos kampányt indított: Bárki, aki egy erre a célra létrehozott alkalmazás segítségével tíz Facebook-barátját "defriended", egy ingyen Whopper-t kaphatott (Wortham 2009). Ami az előre megadott barátokat illeti, az alkalmazás automatikusan értesítette őket arról, hogy feláldozták őket egy tized hamburger áráért. A reklámkampányt végül idő előtt le kellett állítani, mert a Facebook jogi lépésekkel fenyegetőzött. Még ha aligha politikai kampánynak szánták is, a Whopper-áldozat láthatóvá tette a közösségi médiavállalatok biopolitikai rendjét, és még azokat a magától értetődőnek tűnő felfogásokat is megkérdőjelezte, hogy a kapcsolatok önmagukban kívánatosak, és hogy a hálózatépítés mindig a kapcsolódás növelésének kérdése.¹⁹

Szinte klasszikus módon a hálózatok feloldásának politikája továbbra is a kapcsolódás ethoszának megzavarására és denaturalizálására összpontosít. Csak így nyithatjuk meg a szemünket arra, hogy mit jelenthet - Foucault jól ismert mondásának variációjaként a kormányzásról -, ha kifejlesztjük "a nem annyira összekapcsolódás művészetét". Ennek megfelelően a politika számtalan, eredetileg az emancipációval foglalkozó felfogása végül is a politikai válsághelyzetben, amíg kizárólag a láthatóságra és az elismertségre támaszkodtak. Végső soron a baloldali populizmus radikális demokratikus projektje nem más, mint egy masszív hegemon hálózatépítési projekt? Mit jelentene az összekapcsolódás megszakadása a láthatóság klasszikus politikája számára, mint például az identitáspolitika különböző formái, amelyek a korábban nem hallott hangok elismerését követelik? Az elszakadás még nagyobb kirekesztést jelentene, vagy az elszakadás formái hozzájárulhatnának a befogadáshoz?

Még ha a hálózatok visszacsinálásának politikája az összekapcsolhatóságról alkotott doktrínák középpontján dolgozik is, mindig fennáll a veszélye annak, hogy depolitizálódik. Természetesen az összeköttetés megszüntetésének depolitizálása mindig a felelősségvállalás rejtett politikai logikáját követi. Az összekapcsolódás megszüntetésének egyéni öngondoskodásként

való megfogalmazása azt a látszatot kelti, hogy az elszigetelt egyének felelősek saját hálózati kapcsolataik moderálásáért és saját magánéletük védelméért.

- 24 Ennek eredményeképpen a hálózatok feloldása az ellenőrzés egyéni formáiba ágyazódik, és elveszíti kollektív politikai jelentőségét: a "helyes" módon való kapcsolódás és leválás, a hálózatba kapcsolódás és a hálózatból való kiszakadás vélt képtelenségét személyes hibaként kódolják. Ugyanakkor a kapcsolat megszakításának a tökéletes hálózatépítés szolgálatába állított társadalmi technológiává való átalakulása azzal fenyeget, hogy feláldozza a kapcsolatteremtés imperatívuszának kritikájaként rejlő potenciálját. Ahhoz, hogy ezt a veszélyt kezelni tudjuk, továbbra is vizsgálunk kell a hálózatok feloldásával kapcsolatos alapvető fogalmakat, és a problémát a következőképpen kell felfognunk.
- a gyakorlatok, technológiák és infrastruktúrák szempontjából, hogy az egyéni szubjektum ne váljon az összekapcsolódás sine qua nonjává. A hálózatok feloldásának szociológiájának absztraktnak kell maradnia.
- abban az értelemben, hogy a kapcsolatok modulációjára összpontosít, és elsősorban a kapcsolatok megszakítása, elhalványítása, eltüntetése vagy semmivé válása érdekl.
- Ha a hálózatok felbomlásában több van, mint a mindennapi gyakorlatok elszigeteltsége és az egyének felelősségvállalása, akkor azt a kapcsolat megszakadásának kollektív jelentőségében találhatjuk meg a hálózatépítés folyamatában. Ebben a tekintetben nem elegendő egyszerűen diagnosztizálni az általános hálózati lázat és kritizálni a hálózatosodás imperatívuszát, mivel ugyanez a kritika az egyének depolitizálásának eszközeként is szolgálhat. A "művészet, hogy ne legyünk annyira összekapcsolódva" nem szubjektív projekt, hanem kollektív küzdelem, amely a hálózatokban a kapcsolódás határai körül játszódik le. Ebben a tekintetben Malcolm McCullough (2013) építészetelméletirő a következőképpen beszél
- az "ambient commons", a figyelem és a figyelemelterelés politikai gazdaságtana a digitális környezetekben. Ennek megfelelően a figyelem szervezésének kérdését - és ezzel együtt az információ terjedését és összekapcsolhatóságát - átdolgozhatjuk a kollektív élményt biztosító környezetek létrehozásának kérdésévé. Csak az

összekapcsolhatóság élményének individualista perspektívából való leválasztásával remélhetjük, hogy felfedezhetjük a "környezeti kommunikáció" alternatív lehetőségeit (Zehle 2014). Az összekapcsolódás nyilvános kezelése továbbra is a társadalmi konfliktusok új zónáit fogja létrehozni. Míg a vitatott "kikapcsolódáshoz való jog" (*droit à la déconnexion*) garantálja, hogy

A francia munkavállalóknak nem kell, hogy elérhetőek legyenek szabadidejükben,²⁰

a német Zöld Párt a teljes hálózati lefedettséget szorgalmazza (ZEIT Online 2020), és folytatódik az 5G-hálózatok kiépítése. A Kína és az Egyesült Államok közötti feszültségek fokozódása. A kikapcsolódáshoz való jogról szóló vitáktól kezdve az olyan terület-specifikus stratégiákig, mint az iskolai mobiltelefon-tilalom, a kikapcsolódás egyre inkább politikai kihívássá válik, különösen az intézményesülés szempontjából.

Még hevesebben vitatottak a hálózati topológiák egyes részeinek szétkapcsolására irányuló kísérletek, mint például a pénzügyi piacok szabályozása vagy az Európai Unió vitatott "linkadója". A COVID-19 világjárvány idején a társadalmi távolságtartás és a karanténintézkedések világossá tették, hogy az összeköttetés megszüntetésének ellenőrzése erősen vitatott terep. Ezeken a területeken még nyilvánvalóbb, mint az öngondoskodás és a hálózaton kívüli élet utáni vágyakozás esetében, hogy a hálózatok felbontása mindig a hatalomról szól. Marilyn Strathern a hálózatelmélet egyik kevés olyan hozzájárulásában, amely a kapcsolat megszakításában rejlő produktív potenciállal foglalkozik, kimutatja, hogy a kapcsolatok megszakítása és a hálózatok korlátozása rendkívül erőteljes gesztus (Strathern 1996), amely ideális legitimációs alapot találhat a hiper-kapcsolat növekvő tematizálásában. Az ilyen típusú szétkapcsolódási stratégiák kijózanító hatással lehetnek a konnektivitás ethosának kritikájára, amennyiben a szétkapcsolódást a konnektivitás funkcionális követelményeinek rendelik alá. De a visszavonulás pillanatait is el kell képzelni, és olyan kiterő technikákat kell kifejleszteniük, amelyek segíthetnek csökkenteni a konnektivitást, és a közös az elszakadt élet tapasztalatai. Ebben a tekintetben az elszakadás implicit módon tartalmaz olyan momentumokat, amelyek a hálózati lázból való kiutat sugallják. Az egyik legfontosabb feladat az összekapcsolódás taktikája, valamint szociológiai elemzése szempontjából az, hogy feltárja a következőket ezeket a társadalmilag termékeny pillanatokot, ahelyett, hogy a hálózatok nélküli élet egyéni tippjeire és trükkjeire

összpontosítanánk. Azáltal, hogy az elszakadás anyagiságát a legellenőrzöttebb formában mutatjuk be, végső soron azt remélhetjük, hogy reaktiválhatjuk a stratégiákban rejlő taktikai pillanatot, még akkor is, ha ez a fajta vállalkozás a láthatóság látszólag paradoxikus politikájába ágyazva marad. A hálózatok feloldásának szociológiája így a hálózatok nélküli élet stratégiai megfogalmazásai között ingadozik.

- 26 hálózatok kinézhetnek, és olyan nyílt végű taktikák, amelyek magából a folyamatosan változó helyzetből való leválás értelmét vezetik le.

Megjegyzések

- 1 *A fordító megjegyzése:* Urs Stäheli esszéje a "Die Kunst der Ent-netzung" FAQ (202019): 132-137; és a *Soziologie der Entnetzung* című könyv (Berlin: Suhrkamp, 2021) alapján készült. Az esszé címében használt német terminus *Entnetzung* (szétkapcsolódás, hálózatok feloldása) az angolhoz hasonlóan a *Vernetzung* (kapcsolat, hálózatok létrehozása) antonimája, bár a nagy német nyelvű szótárak csak az utóbbi terminust tanúsítják, az előbbit nem. Míg az angol "connection" és "disconnection" kifejezések közvetve utalhatnak a "networking" értelmére, addig német megfelelőik közvetlenül a "Netz" (háló) gyökéren keresztül idézik azt. A szerzővel konzultálva a *Vernetzung*-t "hálózatépítésnek", "összekötésnek" vagy "kapcsolatteremtésnek", az *Ent-netzung*-t pedig "de-hálózatépítésnek", "szétkapcsolásnak", "kapcsolatok elvágásának" és "hálózatok visszacsinálásának" fordítom.
- 2 A társadalmi, esztétikai és politikai hálózatok közérthető, interdiszciplináris áttekintését lásd többek között: Levine 2015, 112-31; a közösségi média emancipációs erejéről szóló klasszikus forrás: Shirky 2011; az internetbe vetett korai politikai remények áttekintését: Papacharissi 2002.
- 3 A szociológiai interakcionizmus kritikáját és a "kisebb módok" elemzésére való felhívást lásd Jackson and Piette 2015.
- 4 Az introvertáltakról szóló alábbi szakaszok Urs Stäheli "Die Angst vor der Gemeinschaft" (2013) című műve alapján készültek.
- 5 A közömbösség Simmel-féle felfogásáról a nemesség (*Vornehm-heit*) alakjával, amely maga is a szociológia peremén működik, lásd Simmel 2009, 641-65; a közömbösség Simmel munkásságában betöltött szerepének további elemzéséhez lásd Stäheli. 2018.
- 6 Kritikus nézőpontot lásd Llamas és Belk 2013.
- 7 Kritikus nézőpontot lásd: Sutton 2017; Stäheli és Stollenberg 2020.
- 8 Történelmi áttekintést lásd Hesselberth 2018a.
- 9 Különösen feltűnő Danah Boyd *Apophenia* (2004) című blogjában, amely az apophenia patológikus szemantikáját a digitális kultúra eufórikus leírásával alakítja.
- 10 Hasonlítsuk össze a szervezetelméletben a növekvő összekapcsolhatóságról szóló vitákat (Kolb et al. 2012).
- 11 Egy reprezentatív kritikát lásd Feifer 2013.
- 12 Az elvonulás kortárs politikájának feminista kritikáját lásd Sarah Sharma 2017-es Marshall McLuhan-előadásában, "Exit and the Extensions of Man", összefoglalva: Sharma 2017.
- 13 A "gyakorlatához kötött imaginárius" fogalmáról lásd Hyysalo 2006.
- 14 Anderson számára a nyomda központi szerepet játszott a nemzeti közösség megteremtésében.
- 15 Lásd Luhmann (1984, 62) koncepcióját az összekapcsolhatóságról

(*Anschlussfähigkeit*); az összekapcsolhatóságnak az *Anschlussunfähigkeit* értelmében vett erőteljes olvasatát lásd Bjerg (2006) és Stäheli (2020).

- 16 Erről a témáról lásd a Nicole Schellerrel készült interjút ebben a kötetben.
- 17 A Faraday-ketrecekkel kapcsolatos művészeti projektek áttekintése a "Feel Sound" blogon található: <https://feelsoundproject-blog.tumblr.com>. Tom Sherman kanadai művész már 1973-ban készített egy alumínium Faraday-kalitkát, amely pajzsot nyújtott minden külső sugárzás ellen; külön említést érdemel Catherine Richard "Curiosity Cabinet at the End of the Millennium" (1995), valamint Jan Sterbak "Oasis" (2000) és "Faradayart" (2001) című munkája.
- 18 Erre kiváló példa Hito Steyerl: "HOGYAN NEM LÁTTAK. Egy kibaszott didaktikus oktatási .MOV fájl". (Installáció) (2013).
- 19 A biopolitika és az összekapcsolhatóság kapcsolatáról lásd Karppi 2018, 1462 (Kindle Position).
- 20 Kritikus véleményét lásd Hesselberth 2018b.

Hivatkozások

- Anderson, Benedict. 2006. *Elképzelt közösségek: Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről*. London: Verso.
- Bay, Morton. 2011. *Homo Conexus: Az összekapcsolt emberek*. Önkiadás. Berry, David M. és Alexander R. Galloway. 2016. "A Network Is a Network Is a Network Is a Hálózat: A számítógépes és az irányítás társadalmairól." *Theory, Culture & Society* 33, no. 4: 151-72.
- Bjerg, Ole. 2006. "Luhmann felgyorsítása: Az ambivalencia rendszerelmélete felé." *Theory, Culture & Society* no23, 5: 49-68.
- Bollmer, Grant. 2016. *Embertelen hálózatok: Social Media and the Archaeology of Connection*. New York: Bloomsbury Academic.
- Boltanski, Luc és Ève Chiapello. 2007 [1999]. *A kapitalizmus új szelleme*, ford. Gregory Elliott. New York: Verso.
- Boyd, Danah. 2004. "Love to Apophenia." *Apophenia*, február 27. Hozzáférés április 12., 2020. http://www.zephoris.org/thoughts/archives/2004/02/27/love_to_apophenia.html.
- Chun, Wendy Hui Kyong. 2006. *Kontroll és szabadság: Hatalom és paranoia a szíoptika korában*. Cambridge, Egyesült Királyság: MIT Press.
- Cain, Susan. 2013. *Quiet: The Power of Introverts in a World That Can't Stop Talking*. New York: Crown.
- Conrad, Klaus. 1958. *Die beginnende Schizophrenie: Versuch einer Gestaltanalyse des Wahns*. Stuttgart: Thieme.
- de Certeau, Michel. 1984. *A mindennapi élet gyakorlata*, ford. Steven Rendall. Berkeley: University of California Press.
- Digitális detox®. 2020. "Camp Grounded: Nyári tábor felnőtteknek." *Digital Detox*. Elkészült 2020. április 12-én. <https://www.digitaldetox.com/experiences/camp-grounded>.
- Duga, Ludovic. 1922. *Les Grands Timides*. Párizs: Alcan.
- "Feel Sound" blog. Hozzáférés 2020. április 28. <https://feelsoundproject-blog.tumblr.com>. Feifer, Jason. 2013. "Irodák mindenkinek! Why Open-Office Layouts Are Bad for Employees, Bosses, and Productivity." (Miért rossz a nyílt irodai elrendezés az alkalmazottaknak, a főnököknek és a termelékenységnek). *Fastcompany*,

november 4. Hozzáférés 2020. április 12.

- <https://www.fastcompany.com/3019758/offices-for-all-why-open-office-layouts-are-bad-for-employees-bosses-and-productivity/>.
- Galloway, Alexander R. és Jason R. LaRiviere. 2017. "Compression in Philosophy." *Határ 2: An International Journal of Literature and Culture* 44, no. 1: 125-47. Gaycken, Sandro és Michael Karger. 2011. "Entnetzung statt Vernetzung: Paradigmenwechsel bei der IT-Sicherheit." *Multimedia und Recht* 3:3-8.
- Hesselberth, Pepita. 2018a. "Összekapcsolódás, szétkapcsolódás, újrapcsolódás: Historicizing the Current Gesture towards Disconnectivity, from the Plug-in Drug to the Digital Detox" (A konnektoros drogtól a digitális detoxig). *Cinéma&Cie: Nemzetközi filmtudományi folyóirat* 30 (XVII): 105-14.
- Hesselberth, Pepita. 2018b. "Discourses on Disconnectivity and the Right to Disconnect" (A diszkontinuitásról és a diszkontinuitáshoz való jogról szóló diskurzusok). *New Media & Society* 20, no. 5: 1994-2010.
- Hyysalo, Sampsa. 2006. "A használat reprezentációi és a gyakorlathoz kötött képzetek az idősek biztonságának automatizálásában". *Social Studies of Science* 36, no. 4: 599-626.
- Jackson, Michael és Albert Piette, szerk. 2015. *Mi az egzisztenciális antropológia?* New York: Berghahn Books.
- Jasanoff, Sheila. 2015. "A jövő tökéletlen: Science, Technology, and the Imaginations of Modernity (Tudomány, technológia és a modernitás képzelete)". In *A modernitás álmoképei: Sociotechnical Imaginaries and the Fabrication of Power*, szerk. Sheila Jasanoff és Sang-Hyun Kim, 1-33. Chicago: University of Chicago Press.
- Jauréguiberry, Francis. 2014. "La Déconnexion aux Technologies de Communication". *Réseaux* no186, 4: 15-49.
- Jurgenson, Nathan. 2013. "The Disconnectionists." *The New Inquiry*, november 13. Hozzáférés 2020. április 12. <https://thenewinquiry.com/the-disconnectionists/>.
- Karppi, Tero. 2018. *Disconnect: A Facebook affektív kötelékei*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Kolb, Darl G., Arran Caza és Paul D. Collins. 2012. "Az összekapcsolhatóság állapota: Új kérdések és új irányok." *Organization Studies* 33, no. 2: 267-73.
- Kulwin, Noah. 2018. "'Van egy kis Nos, mindannyian csak a Harvardon vagyunk, mi történhet?': A Conversation with Former Zuckerberg Speechwriter Kate Losse on How the Facebook Founder Thinks and What Is Hardest for Him Is Hardest to Wrap His Mind Around A Mind Around". *New York Magazine* 4. Hozzáférés 2020. március 3. <http://nymag.com/intelligencer/2018/04/kate-losse-former-zuckerberg-speechwriter-interview.html>.
- Langenohl, Andreas. 2019. "A demokratikus szavazat imagináriusa: A Conceptual Contribution to Cultural Political Sociology" (Egy koncepcionális hozzájárulás a kulturális politikai szociológiához). *Österreichische Zeitschrift für Soziologie* 44, no. 2: 57-75.
- Latour, Bruno. 2002. "Gabriel Tarde és a társadalmi vég". In *The Social in Question: New Bearings in History and the Social Sciences*, szerk. Patrick Joyce, 117-32. London: Routledge.
- Latour, Bruno. 2005. *A társadalom újraegyesítése: Bevezetés a cselekvő-hálózat-elméletbe*. New York: Oxford University Press.
- Levine, Carolyn. 2015. *Formák: Egész, ritmus, hierarchia, hálózat*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2015.
- Llamák, Rosa és Russell Belk. 2013. "Élet a digitális világban". In *The Routledge Companion to Digital Consumption*, szerk. Russell W. Belk és Rosa Llamas, 1-13. New

York: Routledge.

- Luhmann, Niklas. 1984. *Soziale Systeme: Grundriss einer allgemeinen Theorie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Mannell, Kate. 2017. "Technológia, ellenállás és de Certeau: Deceptive Texting as a Tactic of Everyday Life". *PLATFORM: Journal of Media & Communication* 8, no. 1: 40-55.
- McCullough, Malcolm. 2013. *Ambient Commons: Attention in the Age of Embodied Information*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Mckinlay, Alan, Chris Carter, Eric Pezet és Stewart Clegg. 2009. "Foucault felhasználása a stratégia kialakításához". *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 23, no. 8: 1012-31.
- Papacharissi, Zizi. 2002. "A virtuális szféra: The Internet as a Public Sphere. *New Media & Society* 4, no. 1: 9-27.
- Pedersen, Morten A. 2013. "Az összekapcsolhatóság féltése." In *Objects and Materials: A Routledge Companion*, szerk. Penny Harvey et al., 197-207. London: Routledge.
- Pine, B. Joseph és James H. Gilmore. 2011. *Az élménygazdaság*. Boston, Mass.: Harvard Business Press.
- Portwood-Stacer, Laura. 2013. "Médiamegtagadás és feltűnő nem-fogyasztás: The Performative and Political Dimensions of Facebook Abstention." *New Media & Society* 15, no. 7: 1041-57.
- Shamir, Ronen. 2008. "A felelősségvállalás kora: A piacba ágyazott erkölcsről." *Economy and Society* 37, no. 1: 1-19. <https://doi.org/10.1080/03085140701760833>.
- Sharma, Sarah. 2017. "Exit and the Extensions of Man." *Transmediale Journal*, május 8. Hozzáférés április28,2020. <https://transmediale.de/content/exit-and-the-extensions-az-ember>.
- Shirky, Clay. 2011. "A közösségi média politikai ereje: A technológia, a nyilvánosság és a politikai változás." *Foreign Affairs* 90, no. 1: 28-41.
- Simmel, Georg. 1950. "A nagyváros és a szellemi élet". In *Georg Simmel szociológiája*, ford. és szerk. Kurt H. Wolff, 409-24. New York: Free Press.
- Simmel, Georg. 2009. *Szociológia: Inquiries into the Construction of Social Forms*, vol. Trans.2. Anthony J. Blasi, Anton K. Jacobs és Mathew Kanjirathinkal. Boston, Mass.: Brill, 2009.
- Sprenger, Florian. 2019. "Kann man das Internet abschalten?" *POP-ZEITSCHRIFT*, március 11. Hozzáférés április28,2020. <https://pop-zeitschrift.de/2019/03/11/kann-man-das-internet-abschalten-von-florian-sprenger11-3-2019/>.
- Stäheli, Urs. 2013. "Die Angst vor der Gemeinschaft." *Merkur* 67 (773): 928-40.
- Stäheli, Urs. 2018. "Distanz und Indifferenz". In *Georg Simmel und das Leben in der Gegenwart*, szerk. Rüdiger Lautmann és Hans Wienold, 169-91. Wiesbaden: Springer VS.
- Stäheli, Urs. 2020. *Soziologie der Entnetzung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Stäheli, Urs és Luise Stoltenberg. 2020. "Digitális méregtelenítő turizmus: Practices of Analogization" (kiadatlan kézirat).
- Steyerl, Hito. 2013. "HOGYAN NE LÁSSANAK. Egy kibaszott didaktikus oktatási .MOV fájl". (Installáció).
- Strathern, Marilyn. 1996. "A hálózat elvágása". *Journal of the Royal Anthropological Institute* 2, no. 3: 517-35.
- Sutton, Theodora. 2017. "A kapcsolat megszakítása a kapcsolat helyreállításához: Az élelmiszer/technológia metafora

- a digitális méregtelenítésben." *First Monday* 22, no. 6. doi: <http://dx.doi.org/10.5210/fm.v22i16.7561>.
- Tarde, Gabriel. 1903 [1890]. *Az utánczás törvényei*. Trans. Elsie Clews Parsons. New York: Holt.
- Tonkiss, Fran. 2003. "A közömbösség etikája: Közösség és magány a városban." *International Journal of Cultural Studies* no6,. 3: 297-311.
- van Dijck, José. 2013. *Az összekapcsolhatóság kultúrája: A Social Media kritikai története*. Oxford: Oxford University Press.
- Wigley, Mark. 2001. "Hálózati láz." *Grey Room* 4:82-122.
- Willkens, Andre. 2015. *Analog ist das neue Bio: Navigationshilfe durch unsere digitale Welt*. Berlin: Metrolit.
- Wortham, Jenna. 2009. "Egy Facebook-barát értéke? Körülbelül 37 cent." *The New York Times*, január 9.
- Zehle, Soenke. 2014. "A környezeti közjavak visszaszerzése: A kimerülés tervezésének stratégiái a szubjektív gazdaságban". *International Review of Information Ethics* 22:31-42.
- ZEIT Online. 2020. "Grüne wollen Recht auf Mobilfunk festschreiben." *Die Zeit*, január 13. Hozzáférés 2020. április 28. <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2020-01/netzausbau-funkloecher-mobilfunk-gruene>.
- Zuboff, Shoshana. 2019. *A felügyeleti kapitalizmus kora: Harc az emberi jövőért a hatalom új határán*. New York: PublicAffairs.
- Zuckerberg, Randi. 2013. *Dot Complicated: Untangling Our Wired Lives*. New York: Harper Collins.

[]2

Zavaros algoritmusok és a testformák visszafordítása: Scheller divattervezővel készült interjú

Lea P. Zierott

Nicole Scheller divattervező a németországi Schnee-bergen tanult iparművészetet. 2017-ben diplomázott IP/privacy kollekciójával, amely a megfigyelésellenes divatot mutatta be. Azóta munkáiban arra a kérdésre összpontosít, hogyan lehet a divatot a magánszféra digitális megfigyeléssel szembeni védelmének eszközévé tenni, különösen különleges anyagok felhasználásával. Scheller a németországi Lipcsében él és dolgozik, ahol az alábbi interjú januárban készült. 2020.

lea p. zierott: Hogyan tud a ruha eltüntetni valakit?

Nicole Scheller: Azért döntöttem úgy, hogy ruhákkal fogok dolgozni, mert divattervező vagyok. De ha már itt tartunk, a térfelügyelő kamerák az emberek identitásával foglalkoznak. Az algoritmusok is,

a biometria valójában a személyazonosságról szól. A biometria lényegében olyan *minták*, amelyek valakinek a személyazonosságát egy algoritmus számára egyszerű matematikai formára fordítják le. A biometrikus adatok alapján egy algoritmus tudja, hogy valaki X vagy Y, és most már azt is tudja, hogy néz ki. A divat bizonyos szempontból pontosan ugyanígy működik. Azért viselünk divatot vagy ruhát, hogy kifejezzük magunkat, hogy a külvilág felé közvetítsük identitásunkat. De a divat meg is védheti az embereket a külvilágtól. Azért olyan hatékony, mert az emberek sokat játszhatnak a formákkal és a formákkal. A nagy formák például elrejtik az ember nemét. A méret, a súly - az emberek könnyen játszhatnak ezekkel a kategóriákkal, elrejtve azonosító jegyeiket. A ruházat egyszerű és hatékony módja annak, hogy megvédjük magunkat a biometrikus adatok gyűjtése ellen. Ez tényleg a legegyszerűbb út, amit bárki választhat.

Ami a mintákat illeti, amelyek még mindig a fejlesztési fázisban vannak, ezek még jobban összezavarják az algoritmusokat a dolgok felületéről. Az értelmetlen adatok előállításával az emberek még inkább megnehezíthetik az algoritmusok számára, hogy egyáltalán bárkit is azonosítsanak. Az első lépés valóban az azonosításról szól, és csak a második az elemzésről. Már az első lépésben is sikerülhet valakinek meggyőznie egy algoritmust arról, hogy nem számít személynek - például azzal, hogy teljesen szétszórja a külső formáját. Ez elég jó védekezési mód a megfigyelés ellen, különösen azért, mert a legtöbb, a kezdeti felismerési folyamathoz használt algoritmus valós időben működik, ami azt jelenti, hogy nagyon rövid idő alatt hatalmas mennyiségű adatot kell kiértékelnie. Ezért a felismerési folyamat nagyon hibaérzékeny, és az emberek még időben tudnak reagálni. Mégis, ez mindig szélmalomharc. Csak meg kell néznom az új fejlesztéseket, és meg kell keresnem a hibaforrásokat, aztán mehetek és megpróbálhatok új megoldásokat találni.

Iz: Tehát az embereket még mindig azonosítják, de valami másként?

ns: Bárki megnehezítheti az azonosítást, így beszélni. Azt hiszem, van egy egyetem Kínában, amely egy másik, ehhez hasonló mintát fejlesztett ki, amely arra készíti az algoritmusokat, hogy ne ismerjék fel, hogy a kiszolgált objektumok emberi lények.¹ Ez lenne a következő lépés. Én még biztosan nem tartok ott. Még minden a tesztelési fázisban van. Sajnos a dolgok még nem tartanak ott, hogy valaki elsétálhasson egy megfigyelő kamera mellett, és egyáltalán ne lehessen azonosítani. De bárki megnehezítheti az azonosítást, és ez egyelőre elég jó. Vagy tévesen azonosítják, vagy értelmetlen adatokat produkál, ami még több adatot jelent, amit az algoritmus nem biztos, hogy ki tud számolni. Olyan adatokat, amelyeknek semmi értelme az azonosítás szempontjából, mint például egy tízarcú ember. Nincs értelme. Lehet, hogy átesik a ló túloldalára. De meghamisítja az egész adathalmazt azzal, hogy értelmetlen információt produkál a külső formákról. A tükrözés egyes megfigyelőrendszerekben is szerepet játszik, különösen, ha azok 3D szkennerekből állnak, ami már eléggé elterjedt. Ezek infravörös fényel dolgoznak, amelyet az emberek könnyen összetéveszthetnek a fényvisszaverővel. Ezek azok a stratégiák, amelyeket eddig találtam a munkám során, de még dolgozom rajtuk. Majd meglátjuk, mi lesz a következő lépés.

Is: Hogyan működik az eltűnés folyamata, vagy az, hogy nem lehet azonosítani? Ez egy egyszerű "igen vagy nem" - felveszel valamit, és utána már nem vagy azonosítható? Vagy vannak közbenső lépések?

ns: Mint mondtam, bárkit mindig el lehet ismerni emberi lénynek. De én megpróbálok beavatkozni az azonosítás folyamatába, hogy valaki valóban csak emberi lényként ismerhető fel, és ne egy adott személyként. Ez egyfajta köztes lépés. Természetesen játszom a biometriával és a testformákkal, hogy a dolgok *igazán furcsává* váljanak. Ez a fajta elidegenedés áll a gyűjteményem középpontjában.

Iz: IP/privacy nevet adtál a címkének. Elmondanád, hogyan jött ez létre, és hogyan jött az ötlet, hogy egyáltalán ezt a fajta divatot készítsd?

ns: Nem akartam egyszerűen csak a megfigyelés témáját felvenni, és kizárólag divatot gyártani. Ez számomra személy szerint nem jelent kihívást. Szeretek különböző módokat találni egy probléma megoldására. Amikor azonosítok egy problémát, legalább egy lehetséges megoldást akarok kínálni, és ez rendkívül jól működött ennél a konkrét projektnél és ennél a témánál. Persze aztán rábukkantam Adam Harvey-ra, és megnéztem, mi folyik ebben az irányban.² Abban az időben már volt egy-két másik művész. Ez még 2014-ben volt, amikor az egész NSA-botrány miatt minden elkezdett kipukkadni a földből. Amikor körülbelül három évvel később elkezdtem a saját munkámat, észrevettem, hogy minden megrekedt. A dolgok nem javultak. Egyre rosszabbak lettek. És arra gondoltam: "Miért nem teszel már valamit?"

Iz: A "problémamegoldásod", mármint a *gyűjteményed* - milyen részekből áll és hogyan működnek?

ns: A gyűjtemény két fő kategóriára osztható. Mindent alulról felfelé közelítettem meg. Tehát először azt néztem meg, hogy milyen megfigyelőrendszerek léteznek, melyeket használnak már, miket lehet találni a városi terekben, és elkezdtem találkozni infravörös kamerákkal, inkább magánhasználatban. Aztán ott voltak az automatikus arcfelismerési kísérletek a berlini Südkreuz pályaudvaron, amelyeket állítólag az egész országra ki akarnak terjeszteni. Megnéztem, hogyan működnek. Hogyan azonosítja egy algoritmus valakinek az arcát? Milyen szerepet játszik a biometria? Hogyan működik a felismerési folyamat? Milyen lehetőségei vannak az arcfelismerésnek és a mo-
tionelemzésnek?

Eleinte az arcfelismerésre koncentráltam, és egy kevés mozgáselemzéssel. Ez eredményezte a fekete-fehér kötött ruhadarabokat - a kollekción három túlméretezett darabját, amelyek aszimmetrikus, fekete-fehér mintával rendelkeznek. Szándékosan használtam az aszimmetriát és a nagy méretet, hogy elrejtsem a test formáját. Ez volt a legegyszerűbb megoldás. A hosszú és terjedelmes formák eltakarják a mozgáselemzéshez szükséges összes csomópontot - térd, csípő, kar -, és ez megnehezíti a dolgot. Nem 100 százalékosan tökéletes, hanem

a mozgáselemzéshez szükséges "akadályok" megteremtésének módja. Egy másik dolog, ami ösztönzött, az volt, hogy elkerüljem a burkák létrehozását, amelyek teljesen körülveszik a viselőjét.³ Fontos volt számomra, hogy az arc nyitott maradjon, és hogy olyan ruhákat készítsék, amelyeket az emberek az utcán is viselhetnek. Természetesen a darabok nagyon másképp néznek ki, amikor először látod őket, de utcai

ek.

[2.1. ábra]. Nicole Scheller, *IP/privacy*, 2017, fekete-fehér minta.

Franz Grünwald

fotója; Christina
Dalbert, modell.

határozottan vonzzák a vonzerőt, de nem a kamerák, és ez a lényeg.

A fekete-fehér minta a biometrikus adatok beépítésére és azok működésének elemzésére tett kísérleteim során jött létre. Hogyan ismeri fel egy algoritmus az arcunkat, és hogyan néz ki a hálózat, amellyel dolgozik? Kicsit eljátszottam vele, és kifejlesztettem ezt a mintát. Amikor egy algo- rithmus letapogatja a mintát, felismer valamit, amit aztán arra használtam, hogy arcmásolatokat hozzak létre. Hála a nagy az arcok száma és pozíciója, amelyek együttesen alkotják a fekete-fehér arcmintát, az algoritmus már nem tudja egyértelműen kijelenteni, hogy ez a bizonyos személy X vagy Y.

A kollekciónak egyik darabja egy túlméretezett bombardzseki, amelynek célja, hogy teljesen eltakarja a mozgáselemzéshez szükséges csomópontokat. Térdig ér.

[2.2. ábra]. Nicole Scheller, *IP/privacy*, 2017, bombardzseki. Franz Grünewald fotója; Christina Dalbert, modell.

és aki viseli, úgy néz ki, mint egy nagy tojás.
Hátul is van egy enyhe púp, ami a test egész alakját elferdíti. Egyikhez sem használtam mintát. Vissza akartam térni a test alakjának elpusztításának általános gondolatához, és ahhoz a kérdéshez, hogy hogyan tudunk reagálni a mozgáselemzésre.

Iz: És ennek az anyagnak az a lényege, hogy saját alakot vesz fel?

ns: Hogy a lehető legnagyobb mértékben megtartja saját alakját. Rosszul bánok a selyemmel, mindig összeesik rajtam, ezért mindig olyan anyagokat keresek, amelyek megtartják az alakjukat. Ez áll a kontrasztos színek kiválasztása mögött is, ami aligha volt véletlenszerű. Az algoritmus az ex- treme kontrasztokat keresi, ezért a fekete-fehér minta jó arra, hogy ne lehessen valakit felismerni. Végül megmaradtam ennél a két színnél, a feketénél és a fehérenél.

Van egy másik túlméretezett bomberdzseki, amelyet a fehér dzseki szabásához is felhasználtam (lásd a 2.2. ábrát). Ez más anyagból készült, de még mindig kötött anyag, amely jól tartja az alakját, és van még egy szép púp a hátán, amely szintén viszonylag jól tartja az alakját. És itt természetesen egy másik túlméretezett pulóver is van.

Terveztem egy ruhát is, ahol a minta elég jól működött. Készítettem egy videót a ruhaformára akasztva, amin látszik, hogy az algoritmus még a pántokban is próbálja felismerni az arcokat.

Iz: Tehát ha valaki felveszi ezt a ruhát, és egy térfigyelő kamera elé lép, az nem csak egy arcot látna, hanem tíz arcot?

ns: Pontosan, legalábbis ez volt az elképzelés. Ezért volt fontos számomra, hogy az arc látható maradjon, de ugyanakkor olyan értelmetlen adatokat produkáljak, amelyek megnehezítik az egyértelmű azonosítást. Valahogy egy per- son tíz arcát látni az algoritmusnak

nincs értelme.

[2.3. ábra]. Nicole Scheller, *IP/privacy*, 2017, pulóver. Fotógrafia: Franz Grünewald; Christina Dalbert, modell.

Biztosan hiba történt, és elméletileg mindent újra kellene elemezni, de addigra már régen elmentek. A lényeg tehát az, hogy a lehető leggyorsabban és leghatékonyabban, valós időben - úgymond a valós idejű szkennelés során - hibákat állítsunk elő, hogy ne ismerjenek fel. Ezzel a mintával nagyon jól működött, még különböző méretekkel is kipróbáltam. Egyes esetekben a minta végül még kisebb részekre oszlik, ami még több arcot hoz létre.

Iz: Ez tényleg egy elegáns minta. Legalábbis szerintem nem lenne olyan furcsa viselni. Kicsit olyan, mint a houndstooth, nem gondolod?

ns: Igen, határozottan. Ez lenne az egyik arc a kamera felismerné. Ha ehhez hozzáadjuk a saját arcunkat, akkor két arcot kapunk, ami összezavarja az algoritmust. A mintában lévő számok eredetileg a programozási folyamat részei voltak. De csak esztétikai okokból tartottam meg őket. Mert a programozáshoz kapcsolódtak,

Azt gondoltam: "Ugyan már, csak hagyd bent! Valaki azt fogja hinni, hogy itt valami nem stimmel; ez jelent valamit!"

Ez volt az egyetlen darab. A másik valójában csak egy kabát volt, ahol LED-eket építettem a motorházatetőbe, hogy egyfajta "halványító hatást" hozzak létre az infravörös vagy éjjellátó kamerák számára. A hatás nem egészen úgy működik, hogy valaki csak úgy végigsétál az utcán, és szó szerint úgy világít, mint egy villanykörte. A fakulás a látási spektrumunkon kívül történik.

és csak a kamera által látható. A darab speciális IRR bevonattal is rendelkezik, amelyet általában a hadseregben használnak. Ez különösen zavaró a hőkamerák számára,

[2.4. ábra]. Nicole Scheller, *IP/privacy*, kabát2017., Franz Grünewald fotója; Christina Dalbert,

modell.

mivel a testhődet bent tartja. Ön gyakorlatilag láthatatlan, vagy csak egy foltként látható a képen. Városi környezetben kevésbé használják. De még mindig nagyszerű választás volt, mert infravörössel foglalkoztam. Mielőtt elindulsz, bekapcsolod a LED-eket a motorháztetőben.

Iz: És világítanak a fejed körül?

ns: Pontosan. Maga a csuklya nagyon nagy, ahogy a nyakvonal is. Senki arcát nem lehet felismerni, akármilyen perspektívából is nézzük. Kipróbáltam videofelvevételekkel, és szemből és oldalról is remekül működik. Senki nem lát semmit, hiszen a viselője teljesen ki van világítva.

A LED-ek szögét és a fény hullámhosszát úgy tervezték, hogy teljesen elvakítsák az infravörös kamerát. Az infravörös kamerának fényre van szüksége a sötétben való látáshoz, és a LED-ek egyszerűen visszaküldik ezt a fényt. Ez hozta létre a visszaverődés ötletét, valamint ezt a fényes ragyogást. Ez megint csak a bevonatban van. Ez egy nagyon kemény anyag, amely nem engedi át a testhőt kifelé, és ez biztosítja, hogy az embereket ne lássák a drónok. Sajnos még nem volt alkalmam kipróbálni hőkamerával, bár szívesen megnézném az eredményeket.

Iz: De nem kellene arra is figyelni, hogy a cipzáron vagy a varrásokon keresztül ne szökjön ki a testhő?

ns: Elméletileg egy egész öltönyt kellett volna készítenem. A kabátomon látszik a viselője keze, mert városi térre tervezték. Egyébként úgy izzadna benne az ember, mint egy disznó, mivel az anyag olyan kemény. Ezért csináltam a lehető legnagyobb méretűre, hogy még az ujjak is kicsit nyitottabbak legyenek. Különbözően tényleg úgy izzadnál, mint egy kutya. Ezek azok a dolgok, amiket csak a kezdeti fejlesztés során veszel észre. Mindent fél év alatt csináltam meg, beleértve a technikai fejlesztést, az anyagokat és

a vágások. Egyelőre semmi másra nem volt lehetőség. A Persze, ezek azok a dolgok, amelyeket a jövőbeni fejlesztések során szem előtt kell tartanod, különben nem fog működni. Senki sem fogja viselni.

Aztán ott vannak az alapidarabok, amelyeket a kollekciónálá varrtam az embereknek, hogy megőrizték az aszimmetriát. Itt is vannak dudorok. Terveztem egyfajta vizort is, amit sapkaként lehet viselni. Nem enged be semmilyen infravörös fényt, és az arcod úgy néz ki, mint egy sötét korong - felismerhetetlen vagy. Aztán vannak "pufók térdű" leggingsek - így szeretem hívni őket, mert pufóknak tűnnek a térdeid, de a jó értelemben. Persze gyakran csak játszadózom. De komolyan gondolom az aszimmetriát és az emberi test lehetséges defragmentálódását, és ezek a gondolatok az egész kollekciónálapiját képezik.

Nicole Scheller ábrája2.5.,
IP/privacy,
napellenző2017.,. Franz
Grünwald fotója;
Christina Dalbert, modell.

A kollekció után elindítottam egy kis sor megfigyelés elleni termékcsaládot is, mint például ez a táska. Beleteheti a mobiltelefonját és a hitelkártyáit, és teljesen offline lehet. A termékcsaládot "[off 'lain]-nak" neveztem el. Ezek bónusz kütyük a kollekcióhoz, apróságok, hogy az emberek maguk dönthessék el, mikor akarnak offline lenni.

Ami miatt működik, az egy különleges, fémszálakból álló anyag, amely beépül a bélésbe. Olyan, mintha a mobiltelefonodat egy ólomdobozba vagy egy alumínium hűtőszekrénybe tennéd. Offline vagy. Elméletileg a telefonodat a hűtőszekrénybe is beteheted, az is működik.

Iz: A táska nagyon elegáns.

ns: Máskülönben senki sem akarná. Pontosan ez az én megközelítem. Észrevettem, hogy az olyan szavak, mint az "információs magánélet" és a "magánszféra" porosnak hangzanak, és úgy tűnnek, mintha senkire sem tartoznának. Ezért tudnak az emberek olyan jól reagálni a megfigyelésre a gyorsasággal, vagy legalábbis én megpróbálom. Azzal, hogy ezeknek a szavaknak nagyobb súlyt adok, megpróbálok egy új diskurzust létrehozni. Azt próbálom mondani, hogy "Ez megint menő, beszélhetünk róla, mindenki tehet valamit ellene, mindenki terjesztheti az üzenetet, és közben jól nézhet ki."

Iz: Mi a helyzet a sapkával? Ez is megfigyelésellenes célokat szolgál?

ns: Ez egy különleges kalap, még mindig prototípus, mint minden más. Ez is magában foglalja majd a vizor koncepciót, de még dolgozom a mechanikán. Ezek mind új ötletek az eljövendő dolgokról. A lényeg az emberek személyazonosságának védelme. Amikor a megfigyelés elkerülésére kerül sor, senkinek sincs igazi választása. Ha valaki felállít egy térfelügyelő kamerát, akkor senki más nem tehet ellene semmit. Válaszolhatsz a ruházattal,

talán felvehetsz egy kapucnis pulóvert vagy valamit. De
végső soron nem sok minden más van, amit tehetsz.
tehet a személyazonossága védelme érdekében. Le fogják filmezni

valahol, és nem tudod megvédeni magad ellene. A biometriát illetően nyitott könyv vagyunk. Az egész nagyon kétes. Ha folyamatosan értékelnek, mint a kínai szociális kreditrendszerben a jutalmak és büntetések esetében, és véletlenül áthajtasz a piroson egy közlekedési kamerával, akkor bummm - mínusz tíz pont! Ma már nem Orwell, hanem a való világ.

Iz: Uniszexnek neveznéd a divatodat, vagy nem mindegy, hogy ki viseli?

ns: Elméletileg mindez egy bizonyos módon van kialakítva. A szabások mind nagyon szélesek, vagy nem igazán van közük a normál szabáshoz. De a férfiruhák esetében mindent egy kicsit nagyobbra kellene szabnom, mert az emberek másképp vannak felépítve. A nagyobb ambícióm az, hogy két vonalat csináljak, vagy talán csak egyet, de mindenképpen nemsemlegeset. Bárki viselheti. Ami a vásárlói igényeket illeti, a férfi ruhákat keresők inkább a kabátot, a női ruhákat keresők pedig a fekete-fehér mintásat részesítik előnyben. De különböző emberek különböző dolgokat tartanak menőnek. Én kapom a legőrültebb kéréseket.

Iz: És most rengeteg megkeresést kaptok, mióta az emberek láthatják a ruhák fotóit a honlapotokon?

ns: Ez biztos. Nemrég kaptam egy kérést egy fickótól, aki szerint a fekete-fehér minta nagyon menő, és azt szeretne volna, ha egy öltönyblézerre kerül. Ez egy jó ötlet, de még nem tartok ennyire előre.

Iz: Ez azt jelenti, hogy még fejlesztés alatt álltok, vagy már az utcán is hordják a ruháitokat?

ns: Nos, az elmúlt év nagy részében azzal foglalkoztam, hogy a mobiltáskát termékké alakítsam. Néhány prototípust el is adtam. De még minden a fejlesztési fázisban van, még a ruhák is. És biztos, hogy nem jutok messzire, ha egyedül dolgozom. Nincs meg a technikai tudásom ahhoz, hogy azt mondhassam: "Na, most megcsinálom a

valami automatikus arcfelismeréssel." Én mások segítségére hagyatkozom. Jó lenne, ha lenne egy csapat egy számítógépes programozóval és valakivel, aki az üzletvezetéssel foglalkozik, és onnan dolgoznék tovább. Ezért tartott egy darabig, mire mindent olyan szintre tudtam hozni, hogy az egész igazán beindulhasson.

Az egyik célom az, hogy az egész kollekciónak utcai viseletként működjön a mindennapokban. Ha a kollekciónak egy kiállításra vagy múzeumba kerül, akkor csak ott fog ülni, és senkinek sem fog segíteni. Persze, lehet, hogy ösztönözni fogja a diskurzust. De én tényleg segíteni akarok az embereknek, hogy segítsenek magukon. Ahogy mondtam, mindenkinek képesnek kell lennie arra, hogy saját döntéseket hozzon, és tegyen valamit saját magáért, a magánszféréért, mert éppen ez az, ami egyre több korlátozásnak van kitéve. Fontos volt számomra, hogy ennek a pontnak valóban a *végére járjak*.

IZ: Akkor a számítógépes programozó lenne a felelős azért, hogy az algoritmusok működjenek?

ns: Mostanra már alapvetően értem az algo-ritmusokat, tényleg muszáj. De ennyire mélyen biztosan nem tudok elmélyedni az anyagban, így a programozó elvégezhetné helyettem ezt a munkát. Persze nekik is látniuk kellene, hogy mi az, ami lehetséges. Ők sem tudnának mindent egyedül megcsinálni. Valószínűleg egy egész technikai csapatra lenne szükségünk az algoritmusok szétszedéséhez. Ahhoz, hogy bármi igazán nagyszerűt véghez tudjak vinni, másokra vagyok utalva. Örülnék, ha lenne egy csapat.

IZ: De a fő feladatod az lenne, hogy mindent átültesz az anyagba vagy a ruhába?

ns: A fejlesztésnek legalább három különböző területre lenne szüksége, és nekem kellene "lefordítanom", ahogy Ön fogalmazott, hogy minden *működjön* és megvalósítható legyen. Majd meglátjuk.

Iz: Amikor azt mondod, hogy egy évbe telik, mire elkészül valami.

mint a táska, hogyan néz ki ez a folyamat? Milyen pontos...
Mit csinálsz?

ns: Mindenekelőtt az anyagaimra támaszkodom. Nem az a helyzet, hogy egyszerűen felveszek egy selyemszövetet, és azzal dolgozom. Nagyon alaposan meg kell vizsgálnom az anyagaimat, hogy felfedezem a képességeiket. Rengeteg tesztet végeztem például a fémszövettel, ami eddig a legjobban bevált a kötőelemek készítéséhez. Ez egy egyszerű termék, de nem volt könnyű igazán árnyékoltan és a végfelhasználó számára is könnyen elkészíteni. Ez volt az egész dolog lényege, és ezért ezekben a termékekben sok próbálkozás és hiba van.

Iz: Hogy néz ki akkor egy próbád, mondjuk a kabáttal?

ns: Vegye fel, próbálja ki, nézze meg az algoritmust, szkennelje be. A kabát alapvetően működik, de nem annyira, hogy valaki csak úgy elmelessen a Súdkreuz vonatállomásig, és ne ismerjék fel. Egyelőre még biztosan nem tart ott. De megtaláltam azt a megközelítést, amit szeretnék tovább folytatni. Pokolian sok megkeresést kaptam olyan emberektől, akik tényleg meg akarják venni a ruhákat. De még nem állok készen arra, hogy eladjam őket. Persze, valaki viselhetné az egyik darabot divathírként. De számomra a viselésük igazi értelme az, hogy szinte láthatatlanok legyenek, és ennek nagyon jól kell működnie. Szeretnék időt szakítani és mindent átgondolni, úgyhogy mindenkinek várnia kell.

Iz: Le tudná írni, hogy milyen anyagokat keresett? Hogyan találász ki valamit?

ns: Kutatás. A haditechnikában mindig lehet találni valamit. Az árnyékoló termékek egy olyan kis ágazat, amely már régóta létezik, például az irodák esetében, ahol érzékeny adatokat vagy elektronikus alkatrészeket tárolnak bizonyos helyiségekben. Tehát megnézheted, hogy hol létezik már valami ilyesmi, és akkor ahelyett, hogy csak azt gondolnád, hogy ez furcsa, furcsa módon

használhatod. Valami

végül mindig működik egy kicsit. Ez kutatás, egyszerűen és tisztán. A probléma és a megfelelő anyagok azonosítása, majd körülnézünk és kipróbáljuk a dolgokat.

Szeretek különböző anyagokat rendelni, kipróbálni őket, és megnézni, hogy működnek-e vagy sem.

Iz: . . .

ns: Pontosan, mint a kabát esetében. Ez egy Cordura szövet IRR bevonattal, egy nagyon erős anyag. Ma már nem is dolgoznék vele, mert túl merev, mint egy hátizsák anyaga, és nem kényelmes a mindennapi használathoz. Valamikor jó megoldás volt, de a végfelhasználó számára már nem működik. Ezek azok a fajta dolgok. A következő fejlesztéseknél van a fejemben, hogy mi működhetne jobban. Hogyan készítenek az emberek például LED-ekkel dolgokat? Ez egy teljesen új terület számomra, hogy milyen LED-eket használjak, hogy moshatóak-e, meg ilyenek. Ezek nagyon fontosak, különösen, ha el akarsz adni egy darabot. Az egész még mindig csak egy nagy kísérlet, ami csak most kezd izgalmassá válni.

Iz: ... ns: Vantablack. Egyszer vagy máskor találkoztam vele; ez egy másik kutatási projekt volt. Ez gyakorlatilag a *legfeketébb fekete*, ami létezik.⁴ Mert úgymond teljesen elnyeli a fényt. Ez egy szénszín, ami azt jelenti, hogy úgy lehet rá gondolni, mint egy erdőre - minden fény, ami az erdőre esik, elnyelődik.⁵ Ott tényleg sötét van, és a szín szerkezete is hasonló. Nagyon izgalmasnak találtam, de a fő probléma az, hogy nem igazán tartós. Nem tart sokáig, miután felvitted, és nem lehet csak úgy bárhova felvinni, hiszen utána le lehet törölni. Ezért számomra még nem praktikus. Izgatottan várom, hogy az évek múlásával milyen fejlesztések lesznek. Jelenleg nincs rá időm, ez egy teljesen más terület, amihez évekre telt, mire idáig eljutottam. Az a lehetőség, hogy valami másra használjam, például lakkozásra vagy

egy szándékosan mosható festék, most ez szuper lenne. izgalmas, és biztosan lenne néhány darab készletben.

Iz: Milyen dolgokra használták eddig a Vantablacket?

ns: Jó kérdés. Nem tudom, hogy a NASA vagy valaki más fejlesztette-e ki. Csak annyit tudok, hogy van egy cég, amelyik lemásolta, mert eddig bárki, aki ezt a feketét akarta használni, annak licenc kellett hozzá.

Persze az engedély pokoli sok pénzbe kerül, ami ellenmozgást váltott ki az emberekből, akik azt mondták: "Mi a fekete ezen árnyalatát akarjuk használni, és saját magunk fogunk kutatni." Sőt, még egy szint is kifejlesztettek és piacra dobtak. Ezt inkább művészeknek, festőknek és más kreatív típusoknak szánták. De még ez az új fekete árnyalat is mosható. Tehát nem igazán tartós és nem igazán hasznos még számomra. De szívesen csinálnék belőle valamit, ha egy kicsit tovább tartana, az nagyon király lenne. Mint mondtam, várjuk ki, mi lesz belőle.

Ismétlem, nagyon függök az anyagaimtól. Nem mondhatom csak úgy, hogy "van egy ötletem, szeretném most megvalósítani". Ezek olyan területek, ahol az emberek már évek óta kutatnak! Ezért kell megnéznem, mi van a piacon, és hogyan tudom felhasználni a saját céljaimra.

Iz: Hogyan sikerült az arcfelismerő mintát az összes arccal a szövetbe juttatni?

ns: A biometriában ez a jó dolog - sokat lehet kezdeni a felületi kialakítással. Nem igazán számít, hogy milyen anyaggal dolgozol. A lényeg az, hogy az algoritmus felismerje. És amint ez megtörténik, már működik is. Tervezőként elkényeztetheted magad, ami Én személy szerint elég nagyszerűnek találok. Az, hogy a munkám tervezőként egyszer nem az anyagtól függ - ami

gyakran nagyon kellemes, ne értsen félre. De az a lehetőség, hogy játszhatok a dizájnnal anélkül, hogy az anyagra gondolnék, igazán kellemes változás számomra.

Iz: A felületi tervezés azt jelenti, hogy a szövegetek még mindig maga készíti?

ns: Nos, részben. Mint mondtam, a mintát belekötöttem a kötött darabba. Nem festettem, hanem közvetlenül belekötöttem. Ezért van tartósan integrálva, és ezért működik jól már az elejétől fogva. Az algoritmus amúgy is felismeri, és ez egy elég jó első lépés.

Iz: Van olyan érzésed, hogy a megfigyelésellenes ruházat, vagy a kikapcsolódást szolgáló ruházat mostanában téma a divatvilágban?

ns: Phew! Nem, egyáltalán nem. Nos, legfeljebb ezekkel az RFID-blokkoló termékekkel. Azt hiszem, valamikor volt egy Hugo Boss öltöny, aminek volt egy kis mellsebe RFID-blokkolóval a belsejében, hitelkártyáknak meg ilyesmiknek. Ez volt az egyetlen dolog, amiről az emberek egy ideig beszéltek. Az elmúlt néhány évben rengeteg RFID-blokkolós pénztárcát láttam. De a probléma az, hogy a legtöbbjük rossz anyagból készült. Csak két hétig bírják, aztán szétesnek. Vagy a végén kimosod őket, és aztán megpörkölődnek. Azok az emberek, akik ezeket a dolgokat gyártják, nem gondolkodnak azon, hogy hosszú távon valóban működni fognak-e.

Ami az elszakadást vagy a privát szférát illeti, nem sok kísérletet hallottam arra, hogy valóban foglalkozzanak ezekkel a témákkal, és ha igen, akkor is csak szűk művészkörökben. Nagy bátorság kell ahhoz, hogy ezekkel a dolgokkal foglalkozzunk, és ezek még mindig forró témák a nagy kiadók és a nagy cégek számára. Politikailag terheltek, és a cégek általában nem állnak készen erre. Ragaszkodnak a mottóhoz: "Tarts mindent olyan rendben, amennyire csak lehet. Csak csináld a divatot, és ez elég". Nos, nekem ez nem elég.

Iz: Áruházaton kívül a testtel is dolgozol.

festés. Van egy holisztikus elképzelésed a szétkapcsolódásról? 49
a munkádat?

ns: A fő gondom a ruházat. Adam Harvey valami hasonlót csinált a festéssel, ⁶szóval ez tényleg csak egy kis bólintás volt a munkája felé, mert jól illett a divathoz. Végül is a legtöbb időt a biometrikus adatokkal töltöm, ami természetesen az arcot is magában foglalja. Hatalmas vállalkozás az egész mintával foglalkozni, de a saját munkám többnyire a divat irányába halad. A ruháim már extrémek. Túlzás lenne, ha valaki mást viselne az arcán, például sminket. Senki sem tenné meg. Nos, senki sem tenné meg *komolyan*. Talán egy rave- bulin vagy ilyesmi, de a mindennapi életben nem.

Iz: Azt mondanád, hogy a fő tervezési koncepciód az, hogy a ruhák hordhatóak legyenek?

ns: Határozottan. Azt is mondhatnánk, hogy "a forma követi a funkciót", mert két szélsőséges irányból kell tájékozódnom, a végfelhasználó, a viselő és a [felügyeleti] rendszerek felől. Mindennek azon kell alapulnia, hogyan működnek a kamerák, hogyan látnak valakit, és a tervezésemet ehhez kell igazítanom. Ezért próbálok mindig kitalálni, hogy mi is a probléma valójában, és hogyan tudnánk erre reagálni. Ez a munkám teljes tartalma. Valójában problémamegoldó vagyok, legalábbis mindig a lehetséges megoldásokat keresem.

Iz: Hadd fejezzem be azzal, hogy köszönöm szépen ezt az érdekes beszélgetést.

Megjegyzések

- 1 A "láthatatlan köpeny" projektről, amely valójában a Tsinghua Egyetem és a Wash- ington Egyetem együttműködéséből született, további részleteket lásd Yang et al. 2018.
- 2 2013-ban Adam Harvey berlini művész és kutató bemutatta Stealth Wear kollekcióját, amely antidrón divatból állt. Harvey önéletrajza

- A Dazzle kollekción a megfigyelés elleni termékekkel és álcázási technikákkal is foglalkozik. Lásd Harvey weboldalát, <https://ahprojects.com/>.
- 3 Úgy tűnik, Scheller ismét szembeállítja munkáját Harvey Stealth Wear kollekciónjával, amelyet "a hagyományos iszlám öltözködés és az a gondolat inspirált, hogy a ruhadarabok elválaszthatják egymástól *az embert és Istent*" (Harvey 2012).
 - 4 A Surrey NanoSystems által kifejlesztett Vantablackról lásd a vállalat honlapját: <https://www.surreynanosystems.com/about/vantablack>. Egy művésznak a szín szabadalmaztatására tett kísérletének fogadtatásáról lásd: "Black 3.0: Anish Kapoor and the Art World's Pettiest, Funniest Dispute," *The Guardian*, 2019. augusztus 5.
 - 5 Lásd az "Erdő" szócikket e kötet szójegyzékében.
 - 6 CV Dazzle kollekciónjában Harvey az első világháború alatt kifejlesztett, a köznyelvben "razzle dazzle"-ként ismert haditengerészeti álcázási technika által ihletett arcfestési technikát alkalmaz; lásd Harvey kollekciónjának egy évtizeddel az eredeti kollekción után frissített, 2020-as, átdolgozott változatát: <https://cvdazzle.com/>.

Hivatkozások

- "Fekete 3.0: Anish Kapoor és a művészeti világ legkisebb, legviccesebb vitája." 2019. *The Guardian*, augusztus 5. Hozzáférés: 2020. április 22. <https://www.theguardian.com/art-and-design/shortcuts/2019/aug/05/black-30-anish-kapoor-and-the-art-worlds-pettiest-funniest-dispute>.
- Harvey, Adam R. "2012.Lopakodó viselet". *AH Projects*, március Hozzáférés12. április 22,2020.<https://ahprojects.com/stealth-wear/>.
- Yang, Darren Y., et al. 2018. "Építés a 'láthatatlan köpeny' felé: Robusztus fizikai adversarial támadás a YOLO objektumdetektoron". *9th IEEE Annual Ubiquitous Computing, Electronics & Mobile Communication Conference (UEMCON)*, 368-74. New York, N.Y. Hozzáférés 2020. április 22. doi: 10.1109/UEMCON.2018.8796670.

[3

A külsőt visszacsinálni: Az alapértelmezésekről és Facebookon kívüli tevékenység

Tero Karppi

Nemrégiben online voltam a számítógépemen, amikor észrevettem, hogy a képernyő oldalán lévő hirdetések az Ashley Madisonra vonatkoznak. Nem hiszem, hogy a férjem megcsalja, tényleg nem, de még mindig féltékeny fájdalmat érek a mellkasomban, amikor ez történik.

Lehetséges, hogy ezek a hirdetések a meglátogatott weboldalak miatt? . . . Szóval, csak tagadom? Vagy lehetséges, hogy ezek a hirdetések az én hibám, és ha igen, van rá mód, hogy megakadályozzam, hogy megjelenjenek?

Amikor egy aggódó internetfelhasználó feltette ezeket a kérdéseket a *Slate* szexuális tanácsadás rovatának, Rich Juzwiak (2019) oszlopos tag hangsúlyozta az íróiát, hogy az oldal "nagyon egyszerű technikai tanácsadás rovatává" változott. Aláhúzva technikai tapasztalatának hiányát, Juzwiak azonnal egy nagyobb következtetésre jutott: "Igaz, hogy néha egy weboldal

korábbi látogatásai célzott hirdetéseket eredményezhetnek az adott oldal számára, de nem csak ez generál ilyen tartalmakat" - válaszolja Juzwiak. A potenciális vásárlók célzása - folytatja - "homályos tudomány, és éppen ezen a területen történtek már komoly baklövések.

A közelmúltban jelentették, hogy az Ashley Madison hirdetéseit több gyermekoldalon is megjelentek." Juzwiak válaszából kiderül, hogy a reklámok

52 egy társkereső oldal esetében, amelyet egykor elsősorban a házasságon kívüli viszonyokat kereső felhasználók számára értékesítettek, nem feltétlenül kapcsolódnak ahhoz, hogy profiljuk van az Ashley Madisonon, vagy akár csak meglátogatják az adott weboldalt. A hirdetések inkább a potenciális ügyfelek absztraktabb demográfiai célzásának eredménye. Aki ismeri a célzott reklámok működését a közösségi média korában, annak ez a módszer nem újdonság. A felhasználókat folyamatosan cookie-kat tartalmazó célcsoportokba sorolják életkoruk, lakóhelyük és foglalkozásuk alapján; a látogatókat személyre szabott hirdetésekkel bombázzák, amelyek nem csak az általuk látogatott weboldalon, hanem feltételezett társaik weboldalain is alapulnak. Ami újdonság, ahogy Juzwiak válaszában megjegyzi, az az, hogy a nagy közösségi platformok, mint például a Twitter és a Facebook, elkezdtek felajánlani a felhasználóknak a személyre szabott célzott marketingből való "kilépés" lehetőségét. Más szóval, a felhasználók mostantól blokkolhatják a az Ashley Madison, a Facebook, a Google és hasonló oldalak közötti információáramlást, csökkentve ezzel a nem kívánt hirdetések fogadásának esélyét, és talán megnyugtatva a gyanakvókat. Ezek az opt-out lehetőségek nem kizárólag azoknak szólnak, akiknek van rejtegetnivalójuk, hanem mindenkinek, aki nagyobb kontrollt szeretne gyakorolni a közösségi platformok használata során megjelenő hirdetések felett.

Ebben a fejezetben kifejezetten a Facebook Off-Facebook Activity eszközére (Facebook A) fogok összpontosítani. Ez az eszköz, amelyet a vállalat 2019. augusztus 20-án vezetett be, úgy kontextualizálható, mint a Facebook megoldása a közösségi média összekapcsolhatóságának fent említett problémájára, amelyet a személyre szabott célzott reklámok hoztak létre. Amikor a felhasználók a Facebook rendkívül intenzív algoritmikus struktúrájához kapcsolódnak, a heterogén online tevékenységeikből származó adatok a felhasználók azonosításának, profilozásának és célzott megcélzásának eszközévé válnak, függetlenül attól, hogy mit akarnak. Az elmúlt néhány évben ez a probléma fokozott médiafigyelmet kapott, amit a Cambridge Analytica nagy visszhangot kiváltó esete és a

Facebook-adatakon alapuló pszichográfiai profilalkotás és a választók célzása példáz. A célzásra használt egyes adatfolyamok kikapcsolásának lehetősége mára a felhasználó "Facebook-élményének" (Facebook B) részévé vált.

Az eszköz, amelyet a Facebook beállításaiából lehet elérni, "összefoglalót ad az Ön [felhasználói] tevékenységéről, amelyet mi [a Facebook] kapunk".

vállalkozásoktól vagy szervezetektől, amely magában foglalja az Ön tevékenységét a

más alkalmazások és weboldalak" (Facebook C). Ezeket az információkat a Facebook arra használja fel, hogy "relevánsabb hirdetéseket jelenítsen meg"; olyan dolgokat javasoljon, amelyek érdekelhetik a felhasználókat, mint például események, Marketplace elemek és csoportok; segítsen a felhasználónak új vállalkozások és márkák megtalálásában, és segítsen ez utóbbiaknak megérteni, "hogyan teljesít a weboldaluk, alkalmazásuk vagy hirdetéseik, és hogy elérik-e a megfelelő embereket"; valamint a "gyanús tevékenységek" azonosítására (Facebook C). Az eszközzel nem csak a múltbeli off-facebook tevékenységének összefoglalóját tekintheti át, hanem "a múltbeli off-facebook tevékenységét a fiókjából is leválaszthatja az off-facebook tevékenység beállításában található előzmények törlése vezérlővel" - közölte a Facebook (B).

Az uralkodó logika szerint az észlelt problémát (összekapcsoltság) és annak standard megoldását (szétkapcsolódás) bináris opcióknak tekintik. Az Off-Facebook Activity eszköz empirikus és konceptuális elemzése ebben a fejezetben azt hivatott alátámasztani, hogy ez a kapcsolat

inkább produktív, mint zavaró. A kapcsolat és a szétkapcsolódás közötti kapcsolat produktívnak tekintése arra utal, amit Pepita Hesselberth (2018) a szétkapcsolódás "strukturáló paradoxonának" nevez: nincs összekapcsolhatóság szétkapcsolódás nélkül. Elemzésem Hesselberthnek a szétkapcsolódásról mint olyan folyamatról alkotott nézetére fog építeni, amely nem negligálja a konnektivitást, hanem egy immanens módon jelenlévő kívüliséget hoz létre (2018, 2007). A kívüliség konstitúciója

áll a középpontjában az Off-Facebook Activity eszköz olvasatának, amely a külsőt egy konkrét névvel jelöli: "off-Facebook". Azt állítom, hogy ez a kifejezés a külsőségeknek a vállalat által meghatározott és az eszköz működésében és kontextualizálásában megnyilvánuló sajátos módját jelöli. Az érv, amelyet ebben a fejezetben kifejtek, az, hogy az Off-Facebook Activity eszköz azt jelenti, hogy a Facebook képtelen a jelenlegi

konnektivitás uralkodó képein túl gondolkodni - azon a viszonyon, amelyet ők maguk építettek fel hatékonyan, ahol a vállalat számára adatokat szolgáltató kapcsolatok elengedhetetlenek a vállalat pénzügyi túléléséhez.

A következőkben feltérképezem, hogy az Off-Facebook Activity eszköz állítólag hogyan "oldja fel" a platform, a felhasználók és a

54 hirdető. Az Off-Facebook Activity eszköz szlogenje a következő: "You see it. You control it", ami azt hangsúlyozza, hogy bár a platform kínálja az eszközöket, az adatvédelem a *felhasználó döntése* (Facebook L). A választás problematikájára összpontosítva, és Deepti Singh Apte nyomán a nudge-elméletet használva az eszközt olyan választási architektúráként fogom tárgyalni, amely a felhasználóknak explicit autonómiaérzetet ad azáltal, hogy az adatvédelmi beállítások feletti kontrollt biztosítja számukra, miközben egy olyan környezetnek teszi ki őket, ahol más ellenőrzési módok működnek, gyakran a felhasználók tudatán kívül (Apte 2020). Az én olvasatomban az adatvédelmi beállítások feletti ellenőrzés a vállalat által ellenőrzött magánélet, a Facebookon kívüli tevékenység meghatározása pedig kísérlet a kapcsolódás határainak újrarajzolására.

Az elemzés fő forrásai a promóciós videók, amelyek bemutatják az Off-Facebook Activity eszközt, és amelyek az én olvasatomban befolyásolják a felhasználói viselkedést, és bizonyos gyakorlatok felé irányítják a felhasználókat mások helyett. Az eszköz promóciós weboldalán (Facebook A) szereplő négy videót fogok elemezni: "Meera bemutatja az új adatellenőrzésünket a férjének" (Facebook D), "Az Off-Facebook Activity bemutatása: A New Tool That Gives You More Control of Your Data" (Facebook L), "Why Do Ads Feel Like They Are Directed to You, Personally?" (Miért érzed úgy, hogy a hirdetések személyesen neked szólnak?). (Facebook J), és "Ahol az online reklámok irányul" (Facebook K).¹ Összességében az ebben a fejezetben közeli olvasásra szánt anyagok a platform hivatalos promóciós anyagaiból, az eszközt vagy a vállalat Facebookon kívüli tevékenységének meghatározását leíró help-center dokumentumokból, valamint a hirdetések célzásának működését leíró egyéb Facebook-anyagokból állnak (Facebook A-L). Ahogy a Meg fogom mutatni, hogy a Off-Facebook Activity eszköz diskurzusai arra ösztönzik a felhasználókat, hogy értékeljék a lekapcsolódásra vonatkozó döntésüket a nyereség és a veszteség szempontjából, és gyakran arra ösztönzik őket, hogy továbbra is használják a rendszert, ahelyett, hogy elhagynák azt. Végül amellet érvelek, hogy figyelmet kell fordítanunk arra, hogyan

konstituálódik és képzelhető el a kívülállás a kikapcsolódásról
szóló diskurzusokban.

Egyébként "Meera bemutatja az új adatellenőrzésünket a férjének" a neve annak a videónak (Facebook D), amelyet a Facebook a "Off-Facebook Activity" opt-out eszközhöz népszerűsítésére használ, és amelyben egy boldog pár látható.² Ebben a videóban Meera, a Facebook *adat- és adatvédelmi csapatának* munkatársa megmutatja férjének, Davidnek a platform új adatkezelési ellenőrzéseit. "Most adtuk ki egy olyan vezérlőt, amely lehetővé teszi az emberek számára, hogy megtekintsék a Facebookon kívüli tevékenységük összefoglalóját, és azt lekapcsolják a fiókjukról" - magyarázza Meera Davidnek. A páros a Facebook főhadiszállásán készíti az interjút, ahol lágy fény áramlik be a jelenet hátsó, áttetsző ablakain. "Mi az a Facebook-aktivitás?" Kérdezi David. Meera elmagyarázza, hogy az a felhasználók interakcióira vonatkozó információkból áll, beleértve az alkalmazások használatát és a honlapok látogatását. David tovább kérdezi, hogy a Facebook elküldi-e a nevét és a telefonszámát a weboldalaknak, miután jelzést kapott.

kölcsönhatások. "Nem" - válaszolja Meera, és határozottan megrázta a fejét. "Megmutathatjuk a hirdetéseket anélkül, hogy elmondanánk a hirdetőknél, hogy ki vagy." David példát kér, és Meera bemutatja, hogy egy hátizsákos weboldalra való kattintás és böngészés hogyan hoz létre egy olyan adatot, amely azt mutatja, hogy az X eszközön egy felhasználó rákattintott egy bizonyos hátizsák képére. Ennek illusztrálására a hátizsák vásárlásának folyamatát tárgyalják, amelyet képzeletbeli cégek animációival és egyszerűsített adatáramlásokkal illusztrálnak. Ha bármelyik felhasználó rákattint egy kapcsolt vásárlási weboldalon található linkekre, az eszközadatokat továbbítják a Facebooknak, összevetik a saját felhasználói adatbázisával, és célzott hirdetések megjelenítésére használják. "Oké, és most már lekapcsolhatom, ha akarom" - mondja tétován David. Meera elkéri a telefonját, és egy felülnézeti animáció megmutatja, hogy hozzáfér egy görgethető, Facebookon kívüli aktivitási listához, amely 215 képzeletbeli alkalmazást és weboldalt tartalmaz, amelyek megosztották David

aktivitását a céggel. "Ezért látom ezeket a hátizsákos hirdetéseket"
- vonja le a felvilágosult David a következtetést. "Szóval, ha ezt
kikapcsolom, akkor *[sic]* nem látok többé hirdetéseket?". Meera
tisztázza: "Akkor is ugyanannyi hirdetést fogsz látni. Csak kevésbé
lesznek személyre szabottak." "Ennek van értelme" - örül David,
miközben Meera bejelenti, hogy "még több átláthatóság és
vezérlési frissítés következik".

56 Az Off-Facebook Activity eszköz promóciós anyagainak középpontjában az egyének állnak. "A legjobb személy, aki az adatok felett a legjobban rendelkezik, az Ön" - hirdeti az Off-Facebook Activity eszköz sajtóközleménye (Facebook A). Az eszköz dokumentumai és videói implicit és explicit módon is azt állítják, hogy a felhasználók a legjobb személyek, akiknek lehetőségük van adataik ellenőrzésére, és hogy az Off-Facebook Activity eszköz biztosítja számukra az ehhez szükséges eszközöket. A felhasználói ellenőrzés hangsúlyozása és a felelősség terheinek az egyénekre helyezése aligha újdonság. Ahogy Siva Vaidhyathan rámutat, ez "a viselkedésünket figyelő és tranzakcióinkat rögzítő Szilícium-völgyi vállalatok szokásos álláspontjává vált..." (Vaidhyathan 742018.). A Facebook ellenőrzési elképzelésében központi szerepet játszik az az elképzelés, hogy a felhasználóknak lehetőségük van arra, hogy maguk döntsenek online magánéletük kezeléséről. A választás hangsúlyozásával a Off-Facebook Activity eszköz is az adatvédelmi eszközök hosszabb történetéhez tartozik, amelyek célja az volt, hogy a felhasználóknak nagyobb kontrollt biztosítsanak az online kapcsolat kiszivárgása felett (Chun 2016). Az 1990-es évek óta ezen eszközök készítői az adatvédelmet - ahogy Nora Draper (2019, 87) megjegyzi - "az eszközökkel optimalizált személyes választás funkciójaként képzelték el". amelyek lehetővé teszik az ellenőrzést." Az Off-Facebook Activity eszköz azon eszközök ge- nealógiájába tartozik, amelyek hangsúlyozzák az egyének választási lehetőségét személyes adataik védelmére az információs rendszerekben, például IP-címük elrejtésével és azzal, hogy lopakodó üzemmódban böngészhetnek a világhálón (51-52). Draper kiemeli a *választás lehetőségének* fontosságát a szituáció-specifikus védelem függvényében: "egy "csevegőszobában részt vevő felhasználó például előnyben részesítheti a következetes álnévhasználatot. Ugyanez a személy azonban jobban kedvelheti a teljes anonimitás, amikor híroldalakat látogatnak, vagy egészséggel kapcsolatos információkat keresnek" (54).

A magánélet védelmére vonatkozó választás lehetővé tétele azonban nem oldja meg kizárólag azt, amit magánélet-

paradoxonnak neveztek: az egyének tisztában vannak a magánélet védelmével kapcsolatos kérdésekkel, mégis úgy döntenek, hogy legjobb tudásuk ellenére cselekszenek (Kokolakis 2017). A viselkedési közgazdászok azt állították, hogy az, hogy hogyan értékeljük a magánélet értékét online, olyan pszichológiai elfogultságoktól függ, mint például a veszteségtől való idegenkedés állapota (Acquisti, John és Loewenstein 2013). A veszteségkerülés azt állítja, hogy az egyének esetében,

"a veszteségeket lényegesen jobban súlyozzák, mint az objektíve kom-57 mensurate gains" (Kahnemann, Knetsch és Thaler 1990, 1326). A veszteségkerüléssel kapcsolatos kutatások azt mutatták, hogy az egyének hajlamosak túlértékelni a birtokukban lévő dolgokat; például, amit egy személy hajlandó fizetni egy áruért, az kevesebb, mint amit hajlandó elfogadni, ha eladja azt.³ Ez a viselkedés nem racionális, mégis alkotó eleme a döntéshozatali folyamatnak.

Az olyan elképzelések, mint a veszteségtől való idegenkedés, fontos szerepet játszanak a lökéselmélet kialakulásában.⁴ Richard Thaler és Cass Sunstein a *Nudge* (2008) című könyvükben azt állítják, hogy az emberi viselkedés nem olyan racionális, mint az emberi természet.

ahogyan azt a közgazdászok a szakterület története során javasolták. A nudge-elmélet mögött álló irányadó gondolat az, hogy az emberi viselkedést nem lehet a racionalitásra hagyatkozva irányítani a döntési helyzetekben, ezért az embereket bizonyos viselkedésformák felé kell "lökni". A nudge-elmélet egy olyan ideológiához kapcsolódik, amelyet Thaler és Sunstein "libertárius paternalizmusként" határoz meg, és amely az embereket arra készíti, hogy adott helyzetekben kényszer nélkül hozzanak meg bizonyos döntéseket (Thaler és Sunstein 2003). Ez az ideológia feltételez egy olyan tekintélyt, aki tudja, mi a legjobb az egyének és csoportok számára, és elősegíti a ezeket a viselkedési formákat finom ösztönzésekkel. Az Obama-kormányzat szociális és viselkedéstudományi csoportja volt talán a leghíresebb példa az elmélet gyakorlati alkalmazására. Ezen túlmenően "a Nudge-stílusú kormányzási formákat leginkább Észak-Amerikában és Nyugat-Európában alkalmazták az étrenddel, testmozgással és dohányzással kapcsolatos életmódbeli problémák, a megtakarítással és befektetéssel kapcsolatos pénzügyi gyakorlatok, valamint az olyan "antiszociális" viselkedés, mint a lézengés és a gyorshajtás" - jegyzi meg Carolyn Pedwell (2017, 60). A nudges célja gyakran a rossz szokások megtörése, az egészségesebb életmód előmozdítása és általában az emberek életének javítása (Thaler és Sunstein 2008; Pedwell 2017; Mannevu 2019).

A közösségi média egyik konkrét területe, amelyre már

alkalmazták a nudge-elméletet, a fent említett magánélet kontextusa (Wang et al. 2014, 2367). Alessandro Acquisti (2009) például azt állítja, hogy a rendszereket úgy lehet megtervezni, hogy "fokozzák és befolyásolják" a felhasználók adatvédelmi döntéseit. Azáltal, hogy feltárják és kihasználják a pszichológiai

58 és az érzelmi előítéleteket a felhasználók megalapozottabb döntések meghozatalára ösztönzik. Míg ebben az összefüggésben a nudging a magánéletet védő, tájékozottabb döntések fontosságával indokolható, egyértelmű, hogy ez a technika más célokra is alkalmazható. A nudges példaként Thaler és Sunstein a "kollaboratív szűrés" gyakorlatát említi, amelyet arra használnak, hogy az egyén ízlése és preferenciái, valamint más egyénekhez való hasonlósága alapján könyvekre, filmekre és más termékekre vonatkozó ajánlásokat adjanak (Thaler és Sunstein 2008, 96). Amint az mostanra nyilvánvalóvá vált, ez a módszer a Netflix mellett az olyan közösségi médiaplatformokon, mint a Facebook, használt ajánlórendszerekben tökéletesedett, amelyek összetett algoritmikus folyamatokat használnak a különböző lehetőségek értékelésére és személyre szabására minden egyes felhasználó számára.⁵ Az sem meglepő, hogy ezek a jobb és egyénre szabottabb célzásra alkalmas új képességek hatalmas változásokat hoztak a reklámparban. Ahogy Joseph Turow vizsgálta, a jelenlegi digitális környezetben a Facebooknak jelentős szerepe van abban, hogy a hirdetőik számára lehetővé teszi a hirdetések jobb célzását olyan dolgok alapján, mint az online viselkedés, a korábbi vásárlások és a helymeghatározási adatok (Turow 2011). Ahogy Turow megjegyzi, a Facebook ezen információk egyik központi kapuórévé vált, és a hirdetőik hozzáférése az információkhoz a Facebook hirdetési eszközeinek használatától függ, amelyek nem ingyenesek (Turow 2011, 138). 2019-ben a Facebook teljes bevétele 70,697 millió dollár volt, ebből a reklámbevételek 69,655 millió dollár (Facebook E). A Facebook legfontosabb bevételi forrása a reklám.

"A Nudge különös mechanizmus, mert egyszerre feltételezi és ellenzi a szabadságot; feltételez egy választó szubjektumot, amely azonban alkotmányosan rosszul van felkészülve arra, hogy racionális, egészséges döntéseket hozzon" - írja Natasha Dow Schüll és Caitlin Zaloom (2011, 523). Természetesen nem minden, a nudge-szerű gyakorlatokat leíró munkát kell a nudge-elméleten keresztül feltérképezni; az online manipuláció és meggyőzés

például sajátos eseteket alkotnak, amelyek némileg eltérnek a "nudgingtól" (Susser, Roessler és Nissenbaum 2019). Mégis, a szoftveralapú képesség a kormányzás

az emberek viselkedése a paraméterek és jellemzők beállításával a digitális környezetek jól illeszkednek a keretrendszerébe. A választások irányítása a nudge-elméletben a választási környezetek módosításának képességén alapul, amelyben a döntések meghozatalára sor kerül. Thaler és Sunstein egyik példája egy iskolai menza, ahol a desszert elé gyümölcsöt helyeznek, hogy a kevésbé egészséges piskóta helyett az egészséges alma fogyasztását ösztönözzék (Thaler és Sunstein 2008, 1-3, 10). A szerzők azt állítják, hogy ez a helyzet senkit sem kényszerít arra, hogy valamilyen konkrét választást hozzon, de az árak elhelyezése a bűfében bizonyos választásokat könnyebbé tesz, mint másokat. Apte a Facebookot mint választási architektúrát elemezve emlékeztet minket arra, hogy a nudgingnak vannak kifinomultabb módszerei is, mint a dolgok bizonyos sorrendben való elhelyezése a felületen belül: például a szociális nudges-től az algoritmusalapú hipernudges-ig terjednek - az előbbiben a felhasználók Newsfeed-bejegyzései hálózati hatásokon keresztül befolyásolnak másokat, az utóbbiban pedig az ajánló algoritmusok választják ki a nudges-t például prediktív modellezés alapján (Apte 2020,; Yeung 2017). Ami Apte és például a hipernudges-ről író Karen Yeung (2017) számára is fontos, hogy egyes nudges passzív viselkedést indukálnak, míg mások aktíválnak. A következő részben a Off-Facebook Activity eszköz nudges-eit fogom megvizsgálni, megvizsgálva, hogyan kerül bevezetésre a Facebook-felület részeként, és hogyan a környezetében helyezkedik el. Itt központi szerepet játszik az "alapértelmezett" fogalma, és az, hogy a Facebook beállításai hogyan teszik lehetővé bizonyos választások kiválasztását mások helyett.

Alapértelmezettek

Amint azt a Meera és David bemutató videó is leírja, az Off-Facebook Activity eszköz segítségével a felhasználók láthatják azoknak az alkalmazásoknak és weboldaloknak az összefoglalóját, amelyek alapértelmezés szerint jogosultak információkat küldeni a Facebooknak a tevékenységükről

(Facebook D). Ha a felhasználók úgy döntenek, törölhetik ezeket az információkat a számláikról. Először is be kell lépniük a Facebook-beállításaikba, majd a "Off-Facebook Activity" (Facebookon kívüli tevékenység) menüpontra kell kattintaniuk, amely a "Manage your Facebook Activity" (Facebook aktivitás kezelése) vagy a "Clear History" (Előzmények törlése) lehetőségeket mutatja be (Facebook D). A "Kezelés" opció egy

60 azon vállalkozások listája, amelyekről a Facebookon kívüli tevékenységeket gyűjtik. Az eszköz egy letisztult, listán alapuló felületet kínál, ahol a felhasználó választhat, hogy részben eltávolítja-e a Facebookon kívüli tevékenységet azáltal, hogy egyedileg választja ki, hogy melyik weboldalhoz és alkalmazáshoz kap hozzáférést, vagy egyetlen gombnyomással törli a teljes Facebookon kívüli előzményeket. Ha a felhasználók a jövőbeli tevékenység kikapcsolását választják, ez a választás 48 órán belül aktiválódik, és a múltbeli tevékenységük is törlődik (Facebook F). Az egyéni kiválasztásra kattintva, például a feltételezett Tom's Backpacks esetében, a felhasználó egy olyan oldalra lép, amely általános adatokat közöl arról, hogy a Facebook hogyan kapta meg ezeket az információkat, és a kapott interakciók számát. A felhasználó ezután választhat, hogy a hirdető weboldalára lép-e, megszakítja-e a kapcsolatot az adott Facebookon kívüli weboldal között, vagy visszajelzést ad a bejelentett tevékenységről.

Az eszköz funkcionalitása azon alapul, amit a nudge teoretikusok "választási architektúrának" neveznek (Thaler és Sunstein 2008, 3), ahol az egyéneket alapértelmezett pozícióval is ellátják, és a "digitális döntés-irányítási folyamatok" tájékoztatják az alapértelmezett beállításokat (Yeung 2017, 121).⁶ Alapértelmezés szerint a Facebookon kívüli tevékenységet nem blokkolják. A nudge-elmélet szerint az alapértelmezések olyan sajátos nudgerek, amelyek a pillanatokban, amikor a felhasználó tudatosságának küszöbe alatt törtétek felerősödnek. Ezekben a pillanatokban az alapértelmezések irányítják döntéseinket. Az alapértelmezések a szoftverek működésén túl széles körben elterjedt kulturális jelenséget képviselnek. Eric Johnson és Daniel Goldstein az alapértelmezések hatását tárgyalja az orvostudományra és a szervekre. adományozás, ahol az alapértelmezett opt-in vagy opt-out lehetőség jelentős mértékben befolyásolja az adományok számát (Johnson és Goldstein 2003). A viselkedési közgazdaságtan egy másik klasszikus példája a nyugdíjbiztosításba való belépés vagy kilépés alapértelmezett beállítása (Choi et al. 2004). Az alapértelmezések lehetővé tehetik a választást, de azt is jelzik,

hogy bizonyos választási lehetőségek előnyt élveznek másokkal szemben (Shah és Kesan 2008, 990). Johnson és Goldstein szerint az alapértelmezések háromféleképpen befolyásolhatják a választásokat: ajánlott cselekvést sugallnak; csökkentik a döntéshozatalhoz szükséges erőfeszítést; és "gyakran a meglévő állapotot vagy status quót képviselik, és a változás általában kompromisszummal jár" (Johnson és Goldstein 2003, 1338).

Összetett választási helyzetekben az alapértelmezett értékek felhasználhatók a döntéshozatali folyamatot anélkül, hogy a felhasználót választásra kényszerítené (Thaler, Sunstein és Balz 2013, 431). A választás, hogy nem teszünk semmit, az alapértelmezettet választja. Fontos itt az, hogy a semmit sem tenni választása úgy tűnik, hogy a felhasználók alapértelmezett állapota. Rajiv Shah és Christian Sandvig kutatásai például azt mutatják, hogy amikor a felhasználók a Wi-Fi beállításait konfigurálják, a legtöbbször egyáltalán nem változtatnak az alapértelmezett beállításokon (2008, 41). "Lustaságból, félelemből és figyelemelterelésből adódóan sokan azt a lehetőséget választják, amely a legkisebb erőfeszítést igényli, vagy a legkisebb ellenállás útját" - állapítja meg Thaler, Sunstein és Balz (2013). Thaler azt állítja, hogy "a semmittevésre irányuló viselkedési tendenciák megerősödnek, ha az alapértelmezett opciót valamilyen implicit vagy explicit sugallat kíséri, hogy az a normális vagy akár az ajánlott cselekvési módot képviseli" (Thaler, Sunstein és Balz 2013, 430).

Lehet, hogy a felhasználók a legalkalmasabbak az adataik ellenőrzésére, de ez nem jelenti azt, hogy ezt meg is teszik. Shah és Sandvig azt állítja, hogy a felhasználók internetes viselkedésének szabályozására vonatkozó hatalom nem az egyének vagy a jogalkotók kezében van, hanem azokéban, "akik a szoftverek alapértelmezett beállításait végzik" (2008, 26). Bár az "alapértelmezések", "beállítások" és "konfigurációk" jelentése némileg eltér az informatikában, a jogi kontextusban és a szoftvertanulmányokban, abban továbbra is egyetértés van, hogy nem szabad félvállról venni őket. Az alapértelmezett beállítások nemcsak a szoftveralapú választási architektúrák felhasználói tapasztalatainak középpontjában állnak, hanem kifejezőek is a hatalmi viszonyok. José van Dijck azt állítja, hogy "a Facebooknak minden érdeke megvan abban, hogy megőrizze alapértelmezett beállításait, amelyek a lehető legnyitottabbá teszik az információkat" (van Dijck 2013). Apte megjegyzi, hogy a Facebook adatvédelmi beállításai legalábbis a közelmúltig nyitottak voltak, hogy lehetővé tegyék a kapcsolódás szabad

terjeszkedését (2020, 5). Vaidhyathan továbbá azzal érvel, hogy az olyan vállalatok, mint a Facebook, azt állítják, hogy felhatalmaznak minket azzal, hogy választási lehetőségeket adnak nekünk, de ezzel egyidejűleg a maguk javára állítják be a kapcsolódás alapértelmezett beállításait (2018, 74). Az alapértelmezések a kontroll illúzióját, egyfajta placebo hatást keltenek (Vaccaro et al. 2018).

Amikor a Facebook alapértelmezett beállításairól, mint lökésekről ír, Apte megjegyzi, hogy "a felhasználót vagy cselekvésre lehet ösztönözni, vagy tétlenségre lehet ösztönözni attól függően, hogy mi a platform haszna". A

62 a felhasználóknak a Facebookon kívüli tevékenység eszközt és egy olyan architektúrát biztosít, amelyen keresztül a felhasználó privátabbá teheti a Facebook-élményét, a platform a felhasználó számára az irányítás egy kifejezett formáját biztosítja. Az eszközt azonban egy olyan dolog is körülveszi, amelyet Apte "passzivitást kiváltó lökésnek" (Apte 7-82020,) nevez: a felhasználónak további lépéseket kell tennie az eszköz használatához és a Off-Facebook Activity kikapcsolásához. Az eszköz a felhasználó adatvédelmi beállításai között van elrejtve, és alapértelmezés szerint off - a Facebook-aktivitás mindig be van kapcsolva. A kikapcsolt Facebook-aktivitás beállításainak módosítása - és még az is, hogy tudatában legyünk e választási lehetőségek létezésének - tudatos cselekvést igényel. Az off-Facebook Activity alapértelmezés szerint be van kapcsolva - szó szerint és átvitt értelemben is.

"A magánélet problémájára nincs egyszerű megoldás, mert a magánélet maga is olyan társadalmi kihívások megoldása, amelyek állandó változásban vannak" - írja Finn Brunton és Helen Nissenbaum (2015, 98). Vaid- hyanathan azzal érvel, hogy az olyan dolgok, mint az adatvédelem, mindig alárendelődnek a Facebook üzleti modelljének, amely a felhasználók adatainak és figyelmének megragadásán alapul, "hogyan nekünk [a felhasználóknak] több mindent adjon abból, amit a Facebooknak mondunk, hogy szeretnénk, és hogy segítsen a hirdetőknél pontosan összepárosítani a kereskedelmi felhívásaikat azokkal, akiket érdekelhetnek ezek az áruk és szolgáltatások"

(Vaidhyanathan 2018,). A következő szakaszokban azt fogom állítani, hogy míg a Off-Facebook Activity eszköz autonómiát és explicit kontrollt biztosít a felhasználóknak, addig a passzivitást kiváltó nudges

a szigorúbb adatvédelmi beállítások által a platformnak okozott potenciális pénzügyi károk enyhítésére szolgálnak. Itt központi kérdés, hogy a Facebook hogyan határozza meg a Facebookon kívüli teret, valamint a hirdető és a célzott hirdetések kapcsolatát a platformmal.

Off-Facebook

Amikor a Off-Facebook Activity eszköz készítői megjegyzik, hogy az adatok ellenőrzésére a felhasználók maguk a legalkalmasabbak, arra utalnak, hogy az egyes felhasználók ismerik a "jó" és a "rossz" adatkezelési gyakorlatokat, és már megértették az adatvédelem fontosságát. A kritika lényege itt az, hogy ahelyett, hogy megváltoztatná alapvető üzleti modelljét, a Facebook folyamatosan más eszközöket talál arra, hogy a...

le adatvédelmi kérdések.⁷ A vállalat választási architektúrája a felhasználók számára az Off-Facebook Activity eszközön keresztül az emberi viselkedést a közösségi média magánjellegűbb használata felé terelheti, de ez a lökdösődés nem változtatja meg lényegesen a tágabb társadalmi-politikai, kulturális vagy gazdasági környezetet, amely továbbra is a magánélet helyett a korlátlan információáramlásra alapul (vö. Pedwell 2017, 80). Vitatható, hogy az adatvédelemmel kapcsolatos strukturális problémákat nem véletlenül hagyják érintetlenül: a reklámbevételek miatt.

"2018 végén" - az Anne Helmond, David Nieborg és Fernando van der Vlist által idézett statisztikák szerint - "a Facebook több mint 90 millió vállalkozásnak és 6 millió aktív hirdetőnek adott otthont" (2019, 123). Ezeknek a "harmadik feleknek" a pusztá gazdasági befolyása jól szemlélteti, hogy az olyan kritikusok, mint Vaidhyathan (2018, 9-10) miért érvelnek amellett, hogy a vállalat és terméke túl nagyra nőtt ahhoz, hogy ellenőrizni lehessen: "A Facebook túl nagy, túl erős és túl tovakodó - és túl jól működik ahhoz, hogy a sekélyes reformok változtatni tudjanak rajta". A platform növekedése annak az eredménye, amit Nick Couldry és Ulises A. Mejias (2019, xii) "adatkolonializmusként" ír le, egy olyan fogalomként, amely arra utal, hogy az információs technológiák és "a kapcsolódás új infrastruktúrái" hogyan "szövődnek bele" az emberek mindennapi életébe és gyakorlatába. A Facebook hatalmát előrevetíti az a mód, ahogyan elterjedt és utat talált az online terekben (lásd még Karppi 2018).

Míg az Off-Facebook Activity eszköz használható annak elemzésére, hogy a vállalat hogyan keretezi az adatkezelést egyéni felelősségként, addig a Facebook által a hálózati környezetbe hozott szélesebb körű strukturális változások elemzésére is. Ez a külső, amelyet a Facebook "off-Facebook"-nak nevez, az eszközzel összefüggésben nagyon sajátos, pontos definícióval rendelkezik.

Valaminek a külsőként való előállítása a történelmi, anyagi, társadalmi és gazdasági erők játékaról árulkodik (Probyn 1996,

12). A Facebookon kívüli teret a különböző entitások, például a hirdető és marketingesek alkotják, akik olyan weboldalak és alkalmazások birtokában vannak, amelyek csatlakozhatnak a Facebook platformjához, de nem a vállalat tulajdonában, építésében vagy irányításában vannak. "Az Off-Facebook tevékenység

64 a vállalkozások és szervezetek által velünk megosztott tevékenységek összefoglalása az Ön velük való interakcióról, például az alkalmazások meglátogatásáról.

vagy weboldalat" - közölte a Facebook (Facebook F). A Facebookon kívüli tér meghatározásának egyik módja tehát az, hogy közelebről megvizsgáljuk a hirdető és a marketingesek szerepét a platformon, különösen azt, hogy hogyan hozzák létre aktívan ezt a szerepet azáltal, hogy csatlakoznak a platformhoz. Ennek a csatlakozási gyakorlatnak a leírását Helmond, Nieborg és munkatársai nemrégiben megjelent munkáiban találjuk. Az alapok megteremtése

megközelítésüket, Helmond (2015, 1) a Facebook növekedését a platformizáció fogalmával magyarázza, amely "a közösségi médiaplatformok kiterjesztését jelenti a web többi részére, valamint a külső webes adatok "platformkészségre" való törekvését". Helmond számára az, ami megkülönbözteti a közösségi médiaoldalakat a platformoktól, az a működési logikájuk.

Bármely platform logikája magában foglalja az "interoperabilitást" két, egymással összefüggő értelemben: összekapcsol mindent a rendszeren belül, és az összes különböző típusú adatot, amelyet ezek az összeköttetések lehetővé tesznek (Nieborg and Helmond 2019, 203). Couldryhoz és Mejiahoz hasonlóan Nieborg és Helmond is ennek a logikának a fokozódását említi a Facebook gazdasági növekedésének és technológiai terjeszkedésének okaként. Azzal érvelve, hogy a platformizáció a Facebookot a kapcsolódás infrastruktúrájává tette, Helmond, Nieborg és van der Vlist (2019, 141) azt állítják, hogy "infrastrukturális tulajdonságokra tett szert az idők során azáltal, hogy külső függőségeket halmozott fel a számítási és szervezeti platformintegrációk révén". Emellett Nieborg, Helmond és van der Vlist nyomon követik, hogy története során a Facebook hogyan bővítette határait, például alkalmazásprogramozási interfészek (API-k) és szoftverfejlesztési készletek (SDK-k) révén, amelyek különböző érdekelt feleket integrálnak a platformba. Ezeket együttesen a Facebook "üzleti eszközöknek" nevezi, amelyek az API-kon és SDK-kon kívül magukban foglalják "a Facebook Pixel-t, a Facebook közösségi pluginokat, például a Tetszik és Megosztás gombokat, a Facebook

Login és Account Kit-et és más platformintegrációkat, valamint egyéb pluginokat, kódokat, specifikációkat, dokumentációt, technológiát és szolgáltatásokat" (Facebook G).

A Facebook azzal érvel, hogy üzleti eszközei lehetővé teszik a vállalat számára, hogy felépítse jobb felhasználói élményt, a vállalkozások pedig a "megfelelő" emberek pontosabb megcélzásával javíthatják elérésüket (Facebook H). Adam Arvidsson elmagyarázza, hogy a Facebook a közösségi gráfok technológiáját építette ki, hogy leírja az interakciókat (amelyeket "éleknek" nevez) nemcsak az egyes felhasználók, hanem az objektumok (amelyek lehetnek felhasználók, de más dolgok is) között (Arvidsson 2016, 10). A Facebook Pixel például készülékközi konverziókat mér, ami azt jelenti, hogy ha egy webáruház integrálta a Pixelt, akkor meg tudja állapítani, hogy egy Facebook-hirdetés eredményeként történt-e vásárlás a weboldalán (Facebook I). Ezt az információt nem csak az üzlet, hanem a Facebook is megosztja, ami a Facebookon kívüli tevékenység példáját képezi.

A platform saját definíciója szerint a Facebookon kívüli tevékenység nem a platformon alapvetően kívül eső dolgokra utal, hanem a platformhoz kapcsolódó dolgok összekapcsolásának gyakorlatára. Ezt az off-Facebook teret kifejezetten az üzleti partnerek foglalják el, akik a Facebookot marketingcélokra szeretnék használni. A Facebookon kívüli tevékenység olyan kapcsolatot jelent, amely a vállalat saját üzleti eszközein keresztül történik: "a vállalkozások és szervezetek által velünk megosztott tevékenységek összefoglalása az Ön interakcióiról, például az alkalmazásuk vagy weboldaluk meglátogatásáról" (Facebook C). Az üzleti eszközök hozzáférést biztosítanak a Facebookon kívüli tevékenységekkel kapcsolatos információkhoz, amelyek felhasználhatók arra, hogy a felhasználóknak relevánsabb hirdetéseket jelenítsenek meg, ajánlásokat adjanak eseményekre és Marketplace-elemekre, segítsenek a felhasználóknak márkák és vállalkozások felfedezésében, sőt, akár a gyanús tevékenységek azonosításában is (Facebook C). A Facebookon kívüli aktivitás számos interakciót foglal magában, az alkalmazások megnyitásától és a tartalmak megtekintésétől kezdve a vásárlásig vagy csupán a termékek kosárba helyezéseiig (Facebook C). A tevékenység magában foglalhatja a "Facebookkal bejelentkezett alkalmazásokat és weboldalakat", valamint az

"adatszolgáltatókat" érintő műveleteket.
és marketingügynökségek" (Facebook C). Az a logika, amely
azt szabályozza, hogy bizonyos hirdetések hogyan jelennek
meg az egyes felhasználók képernyőjén, ahhoz kötődik, hogy a
Facebookon kívüli tér technikailag hogyan kapcsolódik a
Facebook platformjához, és hogyan alakul át
információáramlássá. Lényeges, hogy a Facebookon kívüli
aktivitási előzmények törlése nem törli a

66 információkat, hanem csak az egyéni fiókból (Facebook A) kapcsolja ki ezeket az információforrásokat.⁸ Ha egy felhasználó úgy dönt, hogy leválasztja a Facebookon kívüli tevékenységét, a látott hirdetések száma nem változik, de azok már nem lehetnek személyre szabottak. Az biztos, hogy a hátizsákotól kezdve a társkereső szolgáltatásokig továbbra is megjelennek majd a hirdetések mindenki Facebook-fiókjában, csak nem a Facebookon kívüli oldalakról származó felhasználói tevékenységen alapulnak majd.

José van Dijck, Nieborg és Thomas Poell (2019, 8) szerint a Facebook hatalmának egyik fő forrása az interrelációs és dinamikus struktúrája, amelyet én a Facebookon kívüli és - jobb kifejezés híján - az "on-Facebook" közötti viszonyban látok kifejeződni, hiszen mindkettő valójában csak Facebook. A diskurzusokban a Off-Facebook Activity eszköz, a vállalat saját retorikája azt állítja, hogy más vállalkozások, alkalmazások és weboldalak alkotják az off-Facebook teret, de fontos megismételni, hogy a Facebook üzleti modellje a hálózatuk ezen széleinek függvénye. Amit a Facebook off-Facebook térként ír le, az nem egy *abszolút külső*; nem teljesen különálló vagy a platformtól elválasztott, hanem inkább immanens vagy kapcsolódó. Ahogy a névben lévő kötőjel is jelzi, a Facebookon kívüli tér elméletileg - és a gyakorlatban az API-kkal és SDK-kkal - elemi módon kapcsolódik a Facebookhoz, összekapcsolódik és összekapcsolódik vele. Nem a Facebook negációja, hiszen az off-Facebook hirdetőik továbbra is szerves részei a platformnak. Az off-Facebook konstitutív a platform egész létezéséhez: az off-Facebook cégek nemcsak pénzügyileg támogatják a platformot bevétel formájában; tárgyaik éleket alkotnak és építik a Facebook társadalmi grafikonok azáltal, hogy különböző platformokról és szolgáltatásokból származó információkat juttatnak el a vállalatokhoz. A Facebookon kívüli Facebook a Facebooknak adja a platform struktúráját és megalapozza a határait. Ebből a szempontból érthető, hogy az egyes felhasználók számára miért nem alapértelmezetten *kikapcsolt* az off-Facebook környezetet.

Adósság

Első pillantásra a Off-Facebook Activity eszköz egy egyszerű, a magánélet ellenőrzéséhez kapcsolódó választási architektúrának tűnhet; de

a tényleges választás, amelyre ösztönöznek, máshol található. A Facebookon kívüli tevékenység eszköz promóciós és tájékoztató videói jól mutatják a harmadik féltől származó vállalkozások és a közösségi platform közötti kapcsolat fontosságát. Az egyes felhasználók számára az eszközt övező diskurzusok racionalizálják a vállalat személyre szabott, célzott marketinggel kapcsolatos gyakorlatát, és leértékelik a magánéletet a "jobb", "pontosabb", "érdekesebb" tartalom szolgáltatása javára.

A hirdetőik fontosságát hangsúlyozandó a platformon, egy hangfelvétel a "Miért érzed úgy, hogy a hirdetések személyesen neked szólnak?" című videóban. (Facebook J), amely az eszköz promóciós anyagaiban további referenciaként jelenik meg, elmagyarázza, hogy "a reklámok személyre szabottabbá váltak. Személyesebbé vált. És ez hatékonyabb, mert az emberek jobban kedvelik a számukra releváns hirdetéseket". Lényeges, hogy a hangfelvétel azt is hangsúlyozza, hogy "ez ösztönzi a hirdetőköt arra, hogy valóban az emberek érdeklődésére szabott hirdetéseket készítsenek. És ezek a hirdetések segítettek abban, hogy a legtöbbet szabadabbá tegyék az internetet" (Facebook J). Ebből az következik, hogy ha a felhasználók nem kapnak többé célzott hirdetéseket a Facebooktól (például a Facebookon kívüli tevékenység eszköz használatával), akkor nemcsak az élményük fog szenvedni, hanem a létezésük is.

az egész platform veszélybe kerül. A második tájékoztató videó "Where Online Advertising Is Headed", amely a Off-Facebook Activity eszköz referenciaanyagaként is megjelenik, szinte pontosan ugyanezt a nyelvet használja:

Kiderült, hogy az emberek inkább olyan dolgok hirdetését látják, amelyeket szeretnek. És mivel a web bevételi modellje többnyire hirdetésalapú, a hirdetések megtekintése azt jelenti, hogy szolgáltatásokat vehetsz igénybe.

mint például a keresőmotorok és a közösségi média ingyenesen. Fontos, hogy a hirdetések relevánsnak tűnjenek, mert ha nem azok, akkor az emberek nem fognak rájuk kattintani. Ha pedig nem kattintanak rájuk, a

vállalkozások nem fogják értékesnek találni őket, és nem akarnak majd hirdetni a világhálón, ami azt jelenti, hogy *nincs több ingyenes világháló.* (Facebook K; kiemelés hozzáadva.)

Bár a vállalat eszközöket biztosít a felhasználók számára az adatvédelem ellenőrzésére, aligha ösztönzi őket erre a promócióban.

68 diskurzusok. A "szabad web" retorikája ezekben a videóknban arra csábítja a felhasználókat, hogy fogadják el az Off-Facebook Activity eszköz alapértelmezett beállításait. A lökés itt az, hogy a Facebook csak azért ingyenes, mert *a felhasználók beengedik a külső oldalt*; a felhasználók állítólag szívességet tesznek maguknak, amikor hagyják, hogy a vállalat összekapcsolja őket vállalkozásokkal, és célzott hirdetéseket kínáljon a személyes Facebook-profiljuk alapján.

Ez a nézőpont természetesen aligha új. Susanna Paasonen (2018) rámutat, hogy az adatok, az idő és a figyelem az "ingyenes" Facebookért fizetett ár. Bár Paasonen produktívan építkezik

a kritikára, miszerint a Facebook platformjának használata egy olyan piacnak tekinthető, ahol a felhasználók árukat cserélnek a platformmal, a Facebookon kívüli tevékenység eszköz promóciós anyagai egy másik módot kínálnak arra, hogy a platformmal való kapcsolatunkról gondolkodjunk.

Hadd térjek vissza az "alapértelmezett" kifejezéshez, amelynek az *Oxford English Dictionary* szerint további jelentései is vannak, amelyek nem szűkíthetők le a technológiai beállításokra: "valaminek a nem teljesítése, amit megkövetelnek vagy elvárnak tőle", különösen a "bíróági megjelenés elmulasztása" vagy a "pénzügyi kötelezettségek nem teljesítése".⁹ A mulasztásoknak ezt a további értelmét elfogadva élesebbé tehetjük a Facebook-felhasználói kapcsolat elemzését az adósság szempontjából. Ebben a modellben a felhasználók nem cserélnek árut a platformot, hanem a Facebook és a saját maguk között kibocsátott kötvény visszafizetését kínálják. A fontos különbség itt az, hogy a cserekapcsolat ideiglenes dinamikán keresztül működik - az entitások szabadon lépnek be és lépnek ki a cseréből -, de az adósság-kapcsolat esetén nincs ki- vagy bejárás, amíg az adósságot ki nem fizették. Az adósság mint elköteleződési mód tehát mindig kötöttebb, mint a csere.

A Facebook pénzügyi és erkölcsi értelemben is adósságpiacként értelmezhető. A Facebook a promóciós és oktató videóknban megjelenő lökései között szerepel az az érzelmi felhívás, hogy a

felhasználók tartoznak a platformnak az adataikkal. Először is, a videók azt sugallják, hogy mivel a platform "ingyenes", a felhasználóknak nem üzletként, hanem szívességgként kell gondolniuk rá; aki regisztrál, az ezt az adósságot viseli.

hála. Ha a felhasználók veszik, hogy tartozik a platform, a legjobb módja annak, hogy

hogyan visszafizessék azt, hogy tartózkodjanak a Facebookon kívüli tevékenységük beállításainak módosításától vagy a Facebook-fiókjuk megszüntetésétől. A platform szolgáltatásaiért cserébe a felhasználóktól elvárják, hogy ne csak a célzott hirdetéseket, hanem a vállalat teljes reklámalapú üzleti modelljét is elfogadják - mert ezek nélkül a közösségi platformok nyilvánvalóan elveszítenék a bevételeiket.

és hajtsd össze.

Az adóssággal való kapcsolat is arra az elképzelésre támaszkodik, hogy a felhasználók tudatosan vagy tudatlanul megpróbálják elhárítani a veszteségeiket. Ebből a célból a Off-Facebook Activity eszköz körüli diskurzusok aláhúzzák az adatáramlást korlátozó eszközök használatának hátrányait: egyesek személyes jellegűek lehetnek, befolyásolhatják a felhasználók mindennapi tapasztalatainak minőségét a platformon; mások kollektívák lehetnek, mint például a vállalat állítása, miszerint a "szabad internet" a célzott marketingtől függ. Az ismert "csúszós lejtő" érvét mozgósítva a Facebook a Facebook Off-Facebook Activity eszköz retorikája úgy mutatja be egyetlen felhasználó látszólag "szabad döntését" vagy a kapcsolat megszakítását, mint mindenki számára fenyegetést.

A tét itt a felhasználók "kapcsolattartási joga" (Hesselberth 2006, 2018, 1995.). Túlértelmezés lenne azt állítani, hogy ez az ösztönzők sorozata, amely kiemeli a célzott marketing fontosságát a Facebook számára, és veszélybe sodorja a szabad internet egész modelljét, szándékosan arra irányul, hogy a felhasználókat manipulálják, hogy ne használják az eszközt. Inkább azt látjuk, hogy a Facebook számára semmi sem létezhet a kapcsolódási modellen kívül anélkül, hogy az ne lenne romboló hatással az üzletükre. Ezért mindent belehajtogatni és ott tartani döntő fontosságúvá válik, olyan mértékben, hogy az összekapcsolhatóság külső része fokozatosan eltűnik.

Külső

"A problémának mindig olyan megoldása van, amelyet megérdemel", ahogy Gilles Deleuze (1991, 16) fogalmaz, "a probléma megfogalmazásának módja (vagyis a feltételek, amelyek között problémaként határozzák meg), és a

70 a rendelkezésünkre álló eszközök és kifejezések, amelyekkel ezt kimondhatjuk." Ugyanez mondható el az Off-Facebook Activity eszközről is: diskurzusai azt mutatják, hogy az adatvédelemnek a vállalat által meghatározott "problémái" kizárják a platform anyagi feltételeit és a hatékony, adatalapú célzott marketingre épülő üzleti modellt. Ez a két alapértelmezés változatlanul megmarad. Az eszközt "megoldásként" bemutatni a több mint kétmilliárd aktív Facebook-felhasználó számára olyan, mintha egy golyó ütötte sebre sebtapaszt javasolnánk. Lehet, hogy itt-ott megállítja a szivárgó adatok egy-egy cseppjét, de nem változtatja meg az üzleti modellt, amely az adatok akadálytalan áramlására épül.

A következtetés helyett amellet érvelek, hogy *a kívülről álló problémájának* elméletalkotása új vektort nyithat meg a disconnection gondolkodásához a Off-Facebook Activity eszközön és az általa lefedett nudges-en túl. Az Off-Facebook Activity eszköz olyan megoldásokat mutat be, amelyek csak a már a rendszeren belül lévő felhasználóra alkalmazhatók, és ugyanez vonatkozik a nudge elméletre is. "Végső soron" - állítja Pedwell (2017, 80-81) - "a nudge-elmélet az *egyéni viselkedés* megváltoztatására összpontosít (az adminisztratív intézkedések és más választási architektúrák felszínes módosításai révén), ahelyett, hogy mélyebb társadalmi vagy strukturális változásokat léptetne életbe, vagy éppen a testek, infrastruktúrák és környezetek közötti összetett és változó kölcsönhatások feloldását". Mona Mannevu (2019, 35), aki az egyetemes alapjövedelemmel kapcsolatos kísérletek keretében vizsgálja a nudges alkalmazását, rámutat, hogy az elmélet számára a választás szabadsága illúzió: "az emberek szabadon dönthetnek - mindaddig, amíg az állam által felépített posztbürokratikus választási architektúrán belül döntenek". Ha a nudge-elmélet továbbra is annak irányítására összpontosít, hogy hogyan szervezik meg a gyümölcsöket, desszerteket és piskótákat egy menzán, akkor messze elmaradhat attól, hogy a táplálkozási normákat és az étkezési követelményeket átfogóbb szinten megváltoztassa. Ha a nudge-elmélet elsősorban a nyugdíjrendszerbe való be- és kilépések finomhangolásáról szól, akkor kizárhatja a nyugdíjrendszer egészének újragondolásának lehetőségét. Amikor a Facebook olyan funkciót tervez, amely a

privát felhasználói élmény érdekében kikapcsol, ez a kikapcsolás továbbra is biztonságosan történik a platform paraméterein belül.

Jenny Sundén és Jelisaveta Blagojević (2019, 57) megjegyzik, hogy "szünetek és megszakítások" arra kényszerítenek minket, hogy elgondolkodjunk azon, "mit jelent egyáltalán kapcsolódni, vagy kapcsolatot teremteni". Amivel ezzel szemben ebben a fejezetben megpróbáltam foglalkozni, az annak a fontossága, hogy megértsük, mihez *szakítjuk meg a kapcsolatot*, amikor a Facebookon kívüli tevékenység eszközt használjuk. Itt emlékeztethetnénk arra, hogy a "szétkapcsolni" szó két részből áll: a *dis-* jelentése "az ellentéte", a *connect* pedig a latin *connectere* igén alapul, *amelynek* két része van: *con-* (együtt) + *nectere* (kötni), mint "összekötni". Míg a kortárs disconnection-tanulmányok nagy hangsúlyt fektettek annak kimutatására, hogy a disconnect- tion a kapcsolattal való látszólagos szembenállásában értelmes aktus, addig a figyelmet elkerülte az a kérdés, hogy mi kapcsolódik össze a szétkapcsolás aktusában: mi az a külső, ami a szétkapcsolásban megerősödik és formát nyer?

A kérdés iránt érdeklődő teoretikusok egyike Hesselberth, akit a szétkapcsolódás strukturáló paradoxona Chantal Mouffe "konstitutív kívüliségének" fogalma inspirált, aki viszont Jacques Derridától veszi át (Hesselberth 2007)2018.,. Mouffe (2005, 15) szerint a konstitutív külső azt magyarázza, hogy az identitás megteremtése hogyan viszonyul és függ "a másság létrehozásától, a másságtól, amely gyakran az alapján konstruálódik

a hierarchia, például a forma és az anyag, a fekete és a fehér, a férfi és a nő stb. között." Ezt a különbséget a felhasználók akkor találják meg, ha aktiválják a Facebookon kívüli tevékenység eszközét. Az eszköz kifejlesztésével a vállalat mesterséges ellentétet alakít ki a belső és a külső, a platform és a marketingesek között. A felhasználó elválasztja a személyes adatáramlásait a marketingesektől és a reklámozóktól, de ez csak részleges elválasztás. A felhasználó nem szakad el a Facebooktól, sőt, az üzleti gyakorlat alapvető formájától sem; ahogyan azt a promóciós anyagok is megismétlik, a felhasználó továbbra is látni fogja a hirdetéseket. A felhasználó továbbra is a marketingesek és hirdetőik hatókörében van, akik a szoftverfejlesztői készletekkel és API-kkal a platform részét

képezik.

A külső, amelyet a Facebook az eszközzel tervez és határol le, olyan formát ölt, amely hasonlít a belsőhöz, és így megfelel azoknak a körülményeknek, amelyek között tervezik.¹⁰ Az adatvédelem nem

72 a célzástól való mentességet jelenti, a különbség abban van, hogy mennyire személyre szabott. Így a Facebookon kívüli tevékenységük lekapcsolásakor a felhasználók nem kívülre, hanem inkább *kívülre* kerülnek. Ez az offside a "játékszabályok" immanens része, és meghatározott funkciója van a rendszeren belül: az offside a Facebook kevésbé személyre szabott tartalommal. A különbség, amit az eszköz produkál csak a felhasználók kihasználtságának mértékében mutatkozik különbség, és így nem sok köze van egy strukturálisabb minőségi változáshoz.¹¹ A külsőnek álcázott külső nem a kapcsolat negációja.

Hesselberth (2018, 2007) szerint a konstitutív kívüliség arra kényszerít minket, hogy lássuk az összekapcsolhatóság korlátait, és ezért ellenállási pontot kínál azokkal az állításokkal szemben, amelyek szerint "'nincs kívüliség' a mi 'jelenlegi összekapcsolhatósági kultúránkban'". Az off-facebookot kívülállóként felfogva ezzel szemben azt jelzi, hogy még a kívülállás is, legalábbis részben, összekapcsolható és megragadható a konnektivitás logikája által. Ebben az értelemben az offside annak a megnyilvánulásának tűnik, amire Taina Bucher (2020, 611) gondol, amikor azt mondja, hogy a kívülállás gyakorlatai, sőt a kapcsolódás megtagadása sem más, mint a kapcsolódás formái, és "a digitális világban nincs mitől elszakadni" (610).

Bucher ezzel az állítással nem arra törekszik, hogy teljesen megcáfolja az elszakadás aktusait, hanem arra, hogy új utakat találjon annak artikulálására, hogy mit jelent a kívül-lét (615-16).

Keith Ansell-Pearson (1999, 84) azt írja, hogy "a 'külső' erők azok, amelyek ránk hatnak, és hatással vannak ránk, arra, aminek hisszük magunkat, és arra, amivé szerintünk képesek vagyunk válni". Ha a off-Facebook a külső a felhasználó számára elérhető, nagyon kevés felszabadulás van a leválasztás aktusában. Ha mindenki megtartja az adott választási architektúrákat, vagy továbbra is csak ezt vagy azt lökdösi, soha nem fogják megváltoztatni az egész rendszert. Megjegyzendő azonban, hogy Pearson a fenti idézetben Deleuze kívülről való felfogására utal Derrida vagy Mouffe helyett.

Az implikáció

Ennek a perspektívának az a lényege, hogy a külsőt nem szabad szembenállással vagy tagadással felfogni. A deleuze-i olvasatban az ellenállás kezdete az elszakadásban rejlik, de csak akkor, ha, mint egy

megoldás, a külső létezés elismeréséből indul ki.
a Facebookkal való kapcsolatán kívül.¹²

A Facebook és a Facebookon kívüli Facebook vizsgálata azt mutatja, hogy az online és az offline, a Facebook és a Facebookon kívüli, a belső és a külső kapcsolatok sajátos funkciókat látnak el a vállalat számára. Az off- Facebook és az on-Facebook egyaránt a külső egy sajátos képzeletvilágán alapul, amely funkcionális. Ennek az imagináriusnak az a funkciója, hogy meghatározza a Facebookkal való létezés viszonyát. Vagy teljesen elmerülünk a Facebook-élményekben és az azt alkotó funkciókban és funkciókban, vagy a Facebookon kívüli, elszakított tevékenység korlátozza tapasztalatainkat. Mindkét esetben a belső és a külső a Facebookhoz tartozik, és az határozza meg őket. Mégis létezik egy olyan külső, amelyet nem lehet visszacsínálni. A világ, az offline, sőt a

a szabad internet a közösségi média bármely konkrét képzeletbeli vagy megnyilvánulási formájától függetlenül létezik. Mindig van valami, *amihez lekapcsolódhatunk*. Ahogy Ansell-Pearson (1999, 84) megjegyzi: "A külső perisztaltikus mozgásai azok, amelyek a rögzített és stabil identitások destratifikálására szolgálnak, és a megkettőző folyamatok révén új lehetőségeket teremtenek egy intenzívebb és kreatívabb létezéshez". Amire a disconnection studiesnak szüksége van, az nemcsak a kapcsolatok különböző elméleteire, hanem a kívüliség megtalálásának módjaira is.

Megjegyzések

- 1 Átírta a szerző.
- 2 Ugyanez a videó szerepel a "Mi a Facebookon kívüli tevékenység?" weboldalon is (Facebook C).
- 3 Ez az úgynevezett dotációs hatás (Kahneman, Knetsch és Thaler 1991, 194).
- 4 A választás központi fogalom a nudge-elmélet feltörekvő területén. Ez az elmélet Richard Thaler és Cass Sunstein nevéhez fűződik. Thaler 2017-ben közgazdasági Nobel-díjat kapott a viselkedési közgazdaságtan területén végzett munkájáért.
- 5 A közösségi médiában a személyre szabás, ahogyan azt a jelenlegi algoritmikus médiarendszerek végzik, és ahogyan azt lökésként értelmezik, a felhasználók kapcsolataira, szokásaira és preferenciáira vonatkozó adatokat használja fel a számukra elérhetővé váló választási lehetőségek előrejelzésére. Karen Yeung az algoritmikusan személyre szabott nudge-okat "hipernudge-

oknak" nevezi, mivel "hálózatos", "folyamatosan frissülő", "dinamikus", "átható", "potens" és ezáltal erőteljes (Yeung 2017). Az Off-Facebook Activity eszköz azonban sokkal hagyományosabb működésű.

- 6 Yang Wang és munkatársai (2014) azt javasolták, hogy a kifejezetten a Facebook felhasználói felületére tervezett adatvédelmi ösztönzők segíthetnek a felhasználóknak abban, hogy "alaposabban mérlegeljék online közzétételeik tartalmát és célközönségét", és elkerüljék, hogy megbánják a Facebook-bejegyzések megtevéletét. Az általuk tervezett privacy nudges egyik példája egy olyan funkció, amely a Facebook-poszt közzétételét megelőzően mutatja a közönség reakcióját, majd látható visszaszámláló időzítővel késlelteti a posztolást, így a felhasználónak a küldés gomb megnyomása után, de még mielőtt a közönség látná az üzenetet, ideje van törölni azt. A lökés itt nem szöveges, hanem a Facebook felhasználói felületének kialakításán alapul, és vizuális segítséget nyújt a döntéshozatalhoz. Ennek az ösztönzésnek a megvalósítása az alapértelmezett műveletet is megváltoztatná, amikor a felhasználó megnyomja a küldés gombot, azonnali válaszról késleltetett válaszra. A tanulság az, hogy a felhasználói felület bizonyos módon terveztek, és nem szabad adottnak tekinteni. Továbbá, ahogy Yeung rámutat, a szoftveralapú algoritmikus választási architektúra folyamatosan átkonfigurálható és optimalizálható (Yeung 2017, 122).
- 7 Az 2018. Európai Unió általános adatvédelmi rendelete (GDPR) hatályba lépett. Célja az volt, hogy a felhasználói adatokkal dolgozó vállalkozások számára követelményeket állapítson meg az adatok védelme érdekében, és az uniós polgárok számára nagyobb ellenőrzést biztosítson az adataik felett. A Facebook off-Facebook Activity eszköz a Facebook egyik válaszában tekinthető a GDPR-ra (Ready 2019).
- 8 A promóciós anyagokban leírtak szerint (Facebook A): "A leválasztott információk többé nem lesznek összekapcsolva a fiókkal. Ezek az adatok továbbra is felhasználhatók anélkül, hogy egy adott felhasználóhoz kapcsolódnának, hogy lehetővé tegyék számunkra [a Facebook], hogy a vállalkozások megtudhassák, hogyan teljesít a weboldaluk, alkalmazásuk vagy hirdetéseik".
- 9 "Alapértelmezett." *Oxford English Dictionary*. Hozzáférés április 27, 2020. <https://www.oed.com/view/Entry/48723?rskey=x83Jjk&result=1#eid>.
- 10 Amit itt parafrázálok, az Deleuze felfogása a megoldás és a probléma viszonyáról, de egyben a különbség hasonlóságon keresztül történő megértésének kritikája is (Deleuze 2004).
- 11 Lásd itt Deleuze (2004, 299-300) vitáját a de- gree és a természetbeni különbség között.
- 12 Deleuze a *Dialógusok II-ben* híres érvelése szerint "a viszonyok kívül állnak a feltételeiken", és "a viszonyok változhatnak anélkül, hogy a feltételek változnának" (Deleuze és Parnet 2007, 55). Ezért nem a terminusokat vagy a relációkat nem indendens módon, hanem együtt kell gondolnunk (56). Itt is adós vagyok Levi Bryantnak, aki egy blogbejegyzésben értelmezi Deleuzet, és amellet érvel, hogy "amennyiben a viszonyok külsőlegesek a feltételeikhez képest, amennyiben a tárgyak függetlenek a viszonyaiktól, ahol viszonyok léteznek, ott abból a bizonyosságból indulhatunk ki, hogy ezek a viszonyok *felépültek* vagy *konstruálódtak*" (Bryant 2011).

Hivatkozások

- Acquisti, Alessandro. 2009. "Az adatvédelem ösztönzése: A személyes információk viselkedésgazdaságtana." *IEEE Security & Privacy* 7:82-85.
- Acquisti, Alessandro, Leslie K. John és George Loewenstein. 2013. "Mit ér a magánélet?" *Journal of Legal Studies* 42:249-74.

- Ansell-Pearson, Keith. 1999. *Csírai élet*. London: Routledge.
- Apte, Deepti Singh. 2020. "Explicit autonómia, implicit kontroll: User Autonomy in the Dichotomous Choice Architecture of Facebook". *Journal of Creative Communications*: 1-12. Hozzáférés 2020. április 27. <https://doi.org/10.1177/0973258619893787>.
- Arvidsson, Adam. 2016. "Facebook és pénzügyek: A származékos ügyletek társadalmi logikájáról". *Theory, Culture & Society* no33, 6: 3-23.
- Brunton, Finn és Helen Nissenbaum. 2015. *Obfuscation: A User's Guide for Privacy and Protest*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Bryant, Levi. 2011. "Forging Relations." *Larval Subjects*, január Hozzáférés24. április h27,2020.<https://larvalsubjects.wordpress.com/2011/01/24/forging-relations/>.
- Bucher, Taina. 2020. "Nincs mitől elszakadni? Singuláris többes számban lenni a gépi tanulás korában". *Media, Culture & Society* 42, no. 4: 610-17.
- Choi, James J., David Laibson, Brigitte C. Madrian és Andrew Metrick. 2004. "For Better or for Worse: Default Effects and 401(k) Savings Behavior." (Alapértelmezett hatások és a 401(k) megtakarítási magatartás). In *Perspectives on the Economics of Aging*, szerk. David A. Wise, 81-125. Chicago: University of Chicago Press.
- Chun, Wendy Hui Kyong. 2016. *Frissítés, hogy ugyanaz maradjon: a megszokott új média*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Couldry, Nick és Ulises A. Mejias. 2019. *A kapcsolat kőtségei. How Data Is Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism*. Stanford, Kalifornia: Stanford University Press.
- Deleuze, Gilles. 1991. *Bergsonizmus*. New York: Zone Books.
- Deleuze, Gilles. 2004. *Különbőség és ismétlés*. London: Continuum.
- Deleuze, Gilles és Claire Parnet. 2007. *Dialógusok II*. New York: Columbia University Press.
- Dow Schüll, Natasha és Caitlin Zaloom. 2011. "A rövidlátó agy: Neuroökonómika és a választás időbeli irányítása". *Social Studies of Science* 41, no. 4: 515-38.
- Draper, Nora A. 2019. *Az identitás kereskedelem. Az adatvédelem és a hírnév online értékesítése*. New York: New York University Press.
- Facebook A. "A legjobb személy, aki az adatok felett rendelkezik, Ön." Facebook. Hozzáférés 2020. április 24. <https://www.facebook.com/off-facebook-activity>.
- Facebook B. "Hogyan kapcsolhatom le a Facebookon kívüli tevékenységemet?" Facebook Súlyközpont. Hozzáférés 2020. április 20. https://www.facebook.com/help/287199741901674?help_ref=search&sr=2&query=off-facebook&search_session_id=7d6cdfaa572cea7249af9761d4023ae5.
- Facebook C. "Mi a Facebookon kívüli tevékenység?" Facebook Súlyközpont. Hozzáférés 2020. április 20. <https://www.facebook.com/help/2207256696182627>.
- Facebook D. "Meer bemutatja az új adatkezelőnket a férjének", a "The Best Person to Be in Control of Data Is You Is", Facebook. Hozzáférés 2020. április 24. <https://www.facebook.com/off-facebook-activity>.
- Facebook E. "Facebook Reports Fourth Quarter and Full Year 2019 Results" Facebook Investor Relations. Hozzáférés: 2020. április 27. <https://investor.fb.com/investor-news/press-release-details/2020/Facebook-Reports-Fourth-Quarter-and-Full-Year-2019>.

-Eredmények/alapértelmezett.aspx.

- 76 Facebook F. "Hogyan kezelhetem a jövőbeni Facebookon kívüli tevékenységemet?" Facebook Súgóközpont. Hozzáférés 2020. január 28. https://www.facebook.com/help/1224342_157705160?helpref=faq_content.
- Facebook G. "A Facebook üzleti eszközei." Facebook Súgóközpont. Hozzáférés január2020.28, https://www.facebook.com/help/331509497253087?helpref=faq_content.
- Facebook H. "Hogyan kap a Facebook információkat más vállalkozásoktól és szervezetektől?" Facebook Súgóközpont. Hozzáférés január28,2020. https://www.facebook.com/help/2230503797265156?helpref=faq_content.
- Facebook I. "A Facebook Pixel." Facebook for Business. Hozzáférés 2020. január 28. <https://www.facebook.com/business/learn/facebook-ads-pixel>.
- Facebook J. "Why Do Ads Feel Like They Are Directed to You, Personally?" a "The Best Person to Be in Control of Data Is You." (Miért érzed úgy, hogy a hirdetések személyesen neked szólnak?) című témában. Facebook. Hozzáférés 2020. április 24. <https://www.facebook.com/off-facebook-activity>.
- Facebook K. "Where Online Advertising Is Headed," on "The Best Person to Be in Control of Data Is You," Facebook. Hozzáférés 2020. április 24. <https://www.facebook.com/off-facebook-activity>.
- Facebook L. "A Facebookon kívüli tevékenység bemutatása: A New Tool That Gives You More Control of Your Data," on "The Best Person to Be in Control of Data Is You," Facebook. Hozzáférés 2020. április 24. <https://www.facebook.com/off-facebook-activity>.
- Helmond, Anne. 2015. "A web platformizálódása: Making Web Data Platform Ready." *Social Media + Society* no.1, 2: 1-11. Hozzáférés április27,2020. <https://doi.org/10.1177/2056305115603080>.
- Helmond, Anne, David B. Nieborg és Fernando N. van der Vlist. 2019. "A Facebook fejlődése: A Platform-as-Infrastructure fejlődése". *Internet Histories* 3, no. 2: 123-46.
- Hesselberth, Pepita. 2018. "Discourses on Disconnectivity and the Right to Disconnect" (A diszkontinuitásról és a diszkontinuitáshoz való jogról szóló diskurzusok). *New Media & Society* 20, no. 5: 1994-2010.
- Johnson, Eric J. és Daniel Goldstein. 2003. "Mentenek-e életeket az elmaradások?" *Science* (3025649): 1338-39.
- Juzwiak, Rich. 2019. "Minden hirdetés a számítógépemen hirtelen Ashley Madison". *Slate*, október 14. Hozzáférés 2020. április 27. <https://slate.com/human-interest/2019/10/ashley-madison-ads-on-computer-husband-cheating.html>.
- Kahneman, Daniel, Jack L. Knetsch és Richard H. Thaler. 1990. "A dotációs hatás és a Coase-tétel kísérleti tesztjei". *Journal of Political Economy* 98:1325-48.
- Kahneman, Daniel, Jack L. Knetsch és Richard H. Thaler. 1991. "Anomáliák. A dotációs hatás, a veszteségtől való idegenkedés és a status quo torzítás". *Journal of Economic Perspectives* 5, no. 1: 193-206.
- Karppi, Tero. 2018. *Disconnect: A Facebook affektív kötelékei*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Kokolakis, Spyros. 2017. "Adatvédelmi attitűdök és adatvédelmi magatartás: A Review of Current Research on the Privacy Paradox Phenomenon (Az adatvédelmi paradoxon jelenség aktuális kutatásainak áttekintése)." *Computers & Security* 64:122-34.
- Mannevo, Mona. 2019. "Neoliberalizmus a gyakorlatban: The Finnish Experiment with Basic Income." *Theory, Culture & Society* 36, no. 4: 27-47.

- Mouffe, Chantal. 2005. *A politikáról*. London: London: Routledge.
- Nieborg, David B. és Anne Helmond. 2019. "A Facebook platformizációjának politikai gazdaságtana a mobil ökoszisztémában: A Facebook Messenger mint platformpélda". *Media, Culture & Society* 41, no. 2: 196-218.
- Paasonen, Susanna. 2018. "Affektus, adat, manipuláció és ár a közösségi médiában". *Distinktion: Journal of Social Theory* 19, no. 2: 214-29. Hozzáférés 2020. április 27. doi: 10.1080/1600910X.2018.1475289.
- Pedwell, Carolyn. 2017. "A szokás és a társadalmi változás politikája: A Nudge Theory és a pragmatista filozófia összehasonlítása". *Body and Society* 23, no. 4: 59-94.
- Probyn, Elspeth. 1996. *Külső tulajdonok*. New York: Routledge.
- Készen állsz, Frank. 2019. "A "Facebookon kívüli tevékenység" az adatvédelem jövője vagy a GDPR jelene?" *Law.com*, augusztus 27. Hozzáférés 2020. április 27. <https://www.law.com/legaltech/news/2019/08/27/is-off-facebook-activity-privacy-future-or-gdprs-present/?slre=turn=20200028142833>.
- Shah, Rajiv C. és Jay P. Kesan. 2008. "Online házirend beállítása szoftveres alapértelmezésekkel." *Információ, kommunikáció és társadalom* nem11., 7: 989-1007.
- Shah, Rajiv C. és Christian Sandvig. 2008. "Szoftverdefaults as De Facto Regulation: The Case of the Wireless Internet." *Information, Communication & Society* no11., 1: 25-46.
- Sundén, Jenny és Jelisaveta Blagojević. 2019. "Dis/kapcsolatok: Toward an Ontology of Broken Relationality (A megtört viszonylagosság ontológiája felé)". *Configurations* 27, no. 1: 37-57. Hozzáférés 2020. április 27. doi:10.1353/con.2019.0001.
- Susser, Daniel, Beate Roessler és Helen Nissenbaum. 2019. "Online manipuláció: Rejtett befolyások a digitális világban". *Georgetown Law Technology Review*. 4, no. 1: 1-45.
- Thaler, Richard H. és Cass R. Sunstein. 2003. "Libertárius paternalizmus." *American Economic Review* 93, no. 2: 175-79.
- Thaler, Richard H. és Cass R. Sunstein. 2008. *Nudge: Az egészségre, a jólétre és a boldogságra vonatkozó döntések javítása*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Thaler, Richard H., Cass R. Sunstein és John P. Balz. 2013. "Choice Architecture." In *The Behavioral Foundations of Public Policy*, szerk. Eldar Shafir, 428-39. Princeton, N.J.: Princeton, N.J., 428-39: Princeton University Press.
- Turow, Joseph. 2011. *The Daily You: Hogyan határozza meg az új reklámpar az identitásunkat és az értékünket*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Vaccaro, Kristen, Dylan Huang, Motahare Eslami, Christian Sandvig, Kevin Hamilton és Karrie Karahalios. 2018. "Az ellenőrzés illúziója: A kontrollbeállítások placebohatásai. Paper 16." In *Proceedings of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI '18)*. New York: ACM.
- Vaidhyanathan, Siva. 2018. *Antiszociális média: How Facebook Disconnects Us and Undermines Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Van Dijck, José. 2013. *Az összekapcsolhatóság kultúrája: A Social Media kritikai története*. Oxford: Oxford University Press.
- Van Dijck, José, David B. Nieborg és Thomas Poell. 2019. "Platform Power reframing". *Internet Policy Review* 8, no. 2: 2-18.
- Wang, Yang, Pedro Giovanni Leon, Alessandro Acquisti, Lorrie Faith Cranor, Alain

- 78 Forget és Norman Sadeh. 2014. "A Field Trial of Privacy Nudges for Facebook". In *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI '14)*, 2367-76. New York: ACM. Hozzáférés 2020. április 27. <http://dx.doi.org/10.1145/2556288.2557413>.
- Yeung, Karen. 2017. "'Hypernudge': Big Data as a Mode of Regulation by Design". *Information, Communication & Society* 20 (1): 118-36. Hozzáférés 2020. április 27. doi: 10.1080/1369118X.2016.1186713.

Fogalomtár

Clara Wieghorst és Lea P. Zierott

Az elszakadás kétértelmősége szükségessé teszi a különböző tudományágak, gyakorlatok és médiatechnológiák elszakadásának különböző értelmezési módjainak összegyűjtését és elemzését. Aligha egy teljesen kidolgozott fogalom, nemhogy egy koherens kutatási terület, a szétkapcsolódás inkább csak egy helykitöltő a hálózatokból való kilépésről, a kapcsolatok megszakításáról és a valaminek a részévé válás megtagadásáról szóló vitákhoz. A következő bejegyzések több példát is tartalmaznak a negatív előtagokra (un-, dis- és de-), amelyeket a következő módon javasolunk értelmezni.

a hálózatok feloldásának pozitív gyakorlatai. "A konklúzió helyett" - ahogy Brian Massumi az *Affektus politikája* (*Politics of Affect*, 2015) című könyvének utolsó fejezetét titulálja - ez a glosszárrium nem a bevett elméleti fogalmak áttekintését, hanem jobbnál jobb problémák felvetését tűzi ki célul. Így ez a glosszárrium nem tart igényt a teljességre, hanem a hálózatok feloldásának gyakorlatát feltérképező játékos kísérletként értelmezhető.

Bár az elszakadási diskurzusok kétértelműek (Hesselberth 2018), vannak visszatérő érvelési szálak. Az elszakadásról szóló nyilvános diskurzusok gyakran feltételezik valamilyen médiamentes állapot vagy tér létezését: "az analóg", "irl" (a való életben) vagy "offline", amelyet szembeállítanak a "digitális", "virtuális" vagy "online" környezettel, amely mindent magában foglal, ami számítógépes. Hogy szakítsunk ezzel a digitális dualizmussal (Jurgenson 2013), ez a szójegyység a következőket

mutatja be

a hálózatokat feloldó jelenségek feltérképezése, amelyek jobb problémákat vetnek fel, mint például a szétkapcsolódás/összekapcsoltság paradoxonára való rámutatás.

80 (Hesselberth 2018; Karppi 2018), vagy azzal érvelve, hogy az "analógot", amely távolról sem természetes, meg kell konstruálni (Stäheli és Stoltenberg 2020). Míg egyes elszakadási diskurzusok az önfelelősségvállalás neoliberais menetrendjéhez kapcsolódnak, más mozgalmak vagy művészeti gyakorlatok célja a platformkapitalizmus megzavarása. A hálózatok feloldásának kérdése nem pusztán technikai, hanem társadalmi és politikai probléma. A bejegyzések összekapcsolódóként való megszervezése a társadalmi-politikai jelenségek, nem pedig elszigetelt elméleti fogalmak vagy híres szerzők nevei hívják fel a figyelmet arra, hogy az elszakadás hogyan épül be mindennapi életünkbe.

Analóg nosztalgia

A digitális média mindenütt jelenlévő jelenlétéből adódó egyik epifenomén az úgynevezett "analóg média" iránti nosztalgia (Marks 2012; Schrey 2014). A médiatudományban a "digital" és az "analóg" közötti különbségtétel továbbra is vitatott (Sterne 2016; Peters 2016). A mindennapi használatban azonban az analóg médiát egészen egyszerűen úgy definiálják, mint bármit, ami nem számítógépesített.¹ Az "analóg élet" élése egész trenddé vált. Az analóg fotózástól a bakelitlemez gyűjtésig és hallgatásáig, az analóg útikönyvektől a felnőtteknek szóló kifestőkönyvekig tevékenységek és termékek egész sora teszi lehetővé az "offline" hobbik üzését.

Az analóg nosztalgizálók úgy érzik, hogy a digitális médiától való elszakadás és az analóg médiával való foglalkozás javítja az életüket. Az analóg fotózás bonyolult folyamatát jutalomként élik meg; szeretik a bakelitlemez "autentikus" hangzását. Az analóg nosztalgizálók úgy érzik, hogy a Google Maps nélküli utazás arra ösztönzi őket, hogy beszélgessenek idegenekkel, és javítja az idegen helyek ismeretét. Ironikus módon léteznek olyan digitális alkalmazások, mint a Hipstamatic, amelyek az analóg fotózás esztétikáját kívánják alkalmazni az okostelefonokkal készített digitális képekre. Az analóg nosztalgia tehát aligha korlátozódik a "régi médiára", és az "új médián" keresztül is megélhető. Jelzésértékű, hogy az analóg média kategóriája csak a digitális

média megjelenésével jött létre, mivel korábban nem volt szükség a két módozat megkülönböztetésére.

Az analóg nosztalgia többre utal, mint az analóg média használatára. 81

Különösen a közösségi médiaplatformokon zajló kritikai diskurzusokon belül a jelzőt egyre gyakrabban főnévként használják: "az analóg" leír egy olyan érintetlen állapot vagy minden médiától mentes tér. Az analóg sokkal hitelesebb és emberibb kapcsolatot ígér, mint ami a közösségi médiában megtalálható. Ironikus módon egy médiaelméleti jelzőt használnak egy állítólag nem mediális állapot leírására. Stäheli és Stoltenberg (2020) a digitális detox-turizmus esettanulmányaira támaszkodva írja le azt a kiterjedt munkát, amely az "analóg" megkonstruálásához szükséges. Az állítólag médiamentes zónák létrehozásának ezt a folyamatát "analógizációnak" nevezik, amelyről kiderül, hogy erősen mediatizált folyamat. A

analógot kell létrehozni a médiumok, köztük a könyvek felhasználásával, térképek vagy írógépek.

Szünet

Az elszakadással összefüggésben a "szakítás" egy konceptuális kategóriát jelent az elméleti kutatásokban és egy közös témát a népszerű diskurzusokban, amelyek az elszakadást követelik. A törést az affektuselmülethez kapcsolva Jenny Sundén (2018) rámutat annak bomlasztó és heurisztikus funkcióira. A szünet "queer potenciáljának" (2018, 64) aktualizálása érdekében Sundén kiemeli a szétkapcsolódás pillanatait, amelyek potenciálisan a relacionalitás új módozatait nyithatják meg. A törés

heurisztikus funkciója abban áll, hogy "képes előhozni, mit jelent az állandó összekapcsolódás, és milyen érzés" (64).

Az elszakadásról szóló népszerű diskurzusokban gyakran hangoztatják, hogy szünetet kell tartanunk, akár a telefonunk állandó nézegetésétől, akár a közösségi média frissítésétől, akár a hírek követésétől. Míg a digitális méregtelenítő nyaralások szünetet ígérnek

a mindenütt jelenlévő összeköttetéstől, az analóg hobbik üzése azt állítja, hogy szünetet teremt digitálisan szervezett mindennapjainkban. Ebben az értelemben a digitális összekapcsoltság egy olyan állapot, amelyből ki kell vennünk a

egy szünet, míg maga a szünet egy olyan állapot, amely szükségszerűen mentes a digitális médiától. A valóságban azonban gyakran használjuk az internetet, hogy szünetet tartsunk más tevékenységektől, például a munkától vagy a társasági élettől. Sok ember számára a YouTube-videók nézése vagy az online vásárlás

82 egy fárasztó irodai nap után pihentető, sőt jutalmazó tevékenységek lehetnek. Mások számára az a tény, hogy gépelni és képernyőt nézni kell, alig különbözteti meg ezeket a szabadidős tevékenységeket a munkától.

Ha kínosan állodgálsz a buszmegállóban vagy egy buliban a szoba sarkában, az okostelefonod megmenthet a csevegéstől. A közösségi média vagy a társkereső alkalmazások ellenőrzése - vagy sok esetben úgy tenni, mintha ezeket nézegetnéd - segíthet az introvertált embereknek, hogy társaságkedvelőnek érezzék magukat, és ugyanakkor elfoglaltnak is tűnjenek. De mivel a kapcsolatteremtésről szóló diskurzusok egyre népszerűbbé válnak, a telefonod bámulását antiszociális viselkedésként is el lehet utasítani. Az okostelefonok vagy az internet cigarettához való hasonlítása nemcsak a függőség, hanem a szünetek érzetét is felidézi.

A cigarettázás lehetővé teszi, hogy az ember szünetet tartson a munkában, és *csináljon* valamit egy partin (szemben azzal, hogy elhagyatottan nézzen és öntudatos). Míg a dohányzás egykor legitim - sőt, menő - tevékenységnek számított, ma már széles körben egészségtelennek és felelőtlennek tartják. Ugyanez igaz az okostelefonokra is egy sokkal rövidebb időintervallum mentén: régen divatos eszközök voltak, amelyekkel dicsekedni lehetett (ami bizonyos kontextusokban még mindig lehetséges), de népszerűségük folyamatosan csökken. Az okostelefonos szünetek és a dohányzási szünetek azonban szervezeti hatásukat tekintve különbözhetnek egymástól. A cigarettaszünetekben lehetséges, hogy "olyan kapcsolatok [a dohányosok között] alakulnak ki, amelyek egyébként nem jönnének létre" (Brewis és Grey 2008, 981), mivel a különböző hierarchikus pozíciókban lévő emberek találkozhatnak. Milyen kapcsolatok alakulhatnak ki azok között, akik szünetet tartanak a telefonjukkal, és azok között, akik szünetet tartanak a telefonjukon, és az interneten találkoznak?

Holt zónák

A "holt zóna" egy átfogó kapcsolat hiányosságaként leginkább

problémaként jelenik meg - mint valami, amit meg kell szüntetni. Számos különböző technológia létezik a (mobil- vagy internet-) lefedettség nélküli helyek felkutatására és jelentésére. Léteznek továbbá

olyan alkalmazások, mint a White Spots, amelyek pozitívan értelmezik a holt zónát.

feltételek. Ha megnyomja a "szabadulj ki" gombot, egy olyan térképre kerül, amely a "fehér foltokat" (azaz a lefedettség nélküli helyeket) mutatja a világon. Itt találhatsz digitális detox táborokat és szállodákat, valamint telefonmentes kávézókat. Ezeket a time-out helyeken kívül a holtpont menedéket jelent a magukat elektromágneses túlérzékenynek mondó emberek számára is.

Mivel a holt zónák gyakran egy digitális és egy földrajzi szétválás eredménye, térbeli perspektívát nyitnak meg: hogyan határolódik le a holt zóna térben, és hol húzódnak a határai? Általában a szolgáltatás hiánya vagy az infrastruktúra meghibásodása okozza, ezért a felhasználóknak nincs szükségük holtzónák létrehozására. Az itt megfigyelhető gyakorlatok tehát elsősorban egy már eleve összeköttetés nélküli tér megszervezéséhez kapcsolódnak.

A holtzónák kialakulásának kérdése felveti a technikai alapjaikra vonatkozó kérdéseket. A holt zónák tényleges lyukak az elektromágneses hullámok vízszintes, egész területre kiterjedő terjedésében, vagy egyszerűen egy

rádió- és mobiltornyok hiánya? Valójában mindkettőre igaz.

Technikai értelemben a holt zóna olyan terület, ahol az adó és a vevő közötti kapcsolat nem, vagy csak jelentéktelen mértékű vétel létrehozására van lehetőség. Ennek oka lehet, hogy egyszerűen túl nagy a távolság, vagy az, hogy a jelet hordozó hullámot szándékosan megszakítják, vagy akaratlanul megzavarják.

Az átvitel mindig olyan tényezőktől függ, mint a légkör, az időjárási hatások és a föld vezetőképessége; további zavaró tényezők vagy akadályok, például utak, épületek, hegyek és szűk völgyek tovább akadályozhatják a hullám terjedését.

Holt zónák akkor is előfordulnak, ha a sugárzást különböző tárgyak nyelik el. Az erdők mellett az emberi test egy másik viszonylag nagy abszorber, amely a bőrön keresztül képes magába szívni bizonyos típusú sugárzást.

E passzív események mellett a holt zónák aktív létrehozása hatalmi kérdéseket vet fel. Sok más országhoz hasonlóan az Egyesült Államok kormánya is hatalmas területet kezel, amelyen

belül a rádiós

84 az adás tudományos kutatási és katonai célokra korlátozott. A Nemzeti Rádiócsend Zóna a törvény szerint holt zóna, amely az ott használható elektronikus eszközök szerint különböző zónákra van felosztva.

A holt zónák feltérképezésének kérdése a hálózatok alternatív reprezentációit igényli. Mejias (2013) a legtöbb hálózatelmélet logikáját, amely a csomópontokra összpontosít, a csomópontok közötti terekre összpontosítva megkérdőjelezi. A "paranode-ok" olyan multidimen- zionális teret építenek, amely egyszerre található a hálózaton belül és kívül.

Digitális méregtelenítés

A "digitális méregtelenítés" kifejezés egy olyan irányzatot ír le, amely elválaszthatatlannak tűnik más, a tudatosságot és az egészségtudatosságot támogató jelenlegi mozgalmaktól. Azok az emberek, akik odafigyelnek magukra, nemcsak szuperélelmiszereket esznek, jógáznak és meditálnak, hanem időről időre "le kell kapcsolódniuk", hogy "feltöltődjenek". A Digital Detox® egy olyan cég neve, amely "arra összpontosít, hogy segítse az embereket abban, hogy jobban jelen lenni, és javítani az egyensúlyt a technológia használatával az életükben" (Digital Detox 2020).

A vállalat szlogenje a "Disconnect to Reconnect". A Digital Detox® 2012 óta szervezi a Camp Grounded®-t, egy három éjszakás felnőtt nyári tábor, ahol az emberek internetkapcsolat nélkül utaznak el valahová Kaliforniába, hogy "kapcsolódjanak egymáshoz, eszközök nélkül" (Digital Detox 2020).² A táborozók részt vehetnek a szervezők által "játsszóműhelyeknek" nevezett programokon. Külön a Digital Detox® "unplugged night out"-okat szervez az Egyesült Államok városaiban, ahol a résztvevők új emberekkel találkozhatnak anélkül, hogy a telefonjuk elvonja a figyelmüket. A Digital Detox® a technológia hatásaival kapcsolatos kutatásokat is finanszírozza, és tanúsítványt kínál az iskoláknak a gyerekek és tinédzserek túlzott telefonhasználata elleni küzdelemhez.

A digitális detoxikálás eredményeként a telefonhasználat, vagy általánosabban "a dig- ital" mérgeződik (Sutton 2017). Sok más tudós mellett Adam

Fish (2017) kritizálta azt a neoliberális kísérletet, hogy az egyént felelősséget vállaljanak azért, hogy szembenézzenek a kapitalizmus kényszereivel, majd drága termékeket és csomagokat adjanak el nekik, hogy segítsék őket abban.

fittnnek kell lenned.

A vállalat filozófiájának - és mostanra számos utánczójának - alapfeltétele a "jó" és "rossz" kapcsolatok megkülönböztetése. Az elképzelés szerint az emberek természetes késztetést éreznek arra, hogy kapcsolatot teremtsenek egymással, és ezt a vágyat nem lehet kielégíteni a technológiai eszközökön keresztül történő kapcsolattartással. Ha a túlzott telefonhasználatot úgy vesszük, hogy az magában hordozza a kapcsolatteremtő képességünk károsodásának kockázatát, akkor, a digitális detoxikálás hívei szerint "le kell kapcsolnunk, hogy újra kapcsolódhassunk".

Digitális Detox szépségápolási termékek

A digitális méregtelenítés egyes hívei szerint a telefon túlhasználata és a túl sok "képernyőidő" veszélyezteti mind a (mentális) egészségünket, mind a (fizikai) szépségünket (holisztikus értelemben). A digitális eszközökön töltött órák káros hatásainak enyhítésére az emberek drága szépségápolási termékeket vásárolhatnak.

Az egyik német natúrkozmetikai márka kékfény elleni arcápoló olajat árul, amely a kék fényt blokkoló számítógépes szemüvegek népszerűségéből próbál hasznot húzni. Tartalmazza a körömvirág nevű összetevőt, amely védi a bőrt a képernyők kék fénysugárzása ellen. Ez a kék fény állítólag nemcsak a sejteket károsítja és hozzájárul a bőr öregedéséhez, hanem a képernyő hosszan tartó használatából eredő szemfáradtság fő oka is. Annak ellenére, hogy mindezeket az állításokat tudományos kutatások cáfolták, egy amerikai kozmetikai márka digitális méregtelenítő fürdőfürdőt kínál, amely azt ígéri, hogy megszabadítja felhasználóit az "EMF-ektől" (elektromos és mágneses mezők), és felveszi a harcot a "bedrótozva és fáradtan" szindróma ellen. Az egyik vancouveri székhelyű kulturális magazinban az áztatóról szóló

ismertetőben a felhasználóknak azt ajánlják, hogy igyanak sok vizet, és ne maradjanak túl sokáig a kádban, mert az "áztató feladata, hogy szó szerint megszabadítsa a testet a méreganyagoktól" - egy "intenzív . . . tisztulási folyamat" (Markovinovic 2019).

86 A fürdőből kilépve használhatunk ásványi anyagokban gazdag digitális detox arcpermetet, amely állítólag új energiát ad használójának, és megvédi a bőrt a képernyő okozta fáradtságtól. A termékleírás úgy forgalmazza az arcpermetet, mint "nélkülözhetetlen a légi utazáshoz, a munkahelyen vagy a számítógépek és mobil eszközök használatakor" (Niche Beauty, n.d.).

Ezek a digitális detox szépségápolási termékek, amelyek mindegyike gyönyörűen megtervezett csomagolásban érkezik, tökéletes példái annak, hogy a média nem fogyasztása (Portwood-Stacer 2013) és az ideiglenes elvonatkoztatás (Jorge 2019) hogyan lehet része a neoliberais fogyasztói kapitalizmusnak. Marketingprogramjuk alapja a vágyakozás megteremtése a szorongás terjesztésével. A mögöttes érvelés a következő: Mérgező környezetben élünk és egészségtelenül élünk. Az, hogy napjainkat nagyvárosokban, repülőgépeken vagy képernyők előtt dolgozva töltjük, káros hatással van a bőrünkre és általános egészségünkre. De ne aggódjon - ezeknek a termékeknek a megvásárlásával megvédheti magát a komoly károktól, és megszabadíthatja szervezetét a mérgező anyagoktól.

Ana Jorge (2019) az Instagram diskurzuselemzésén keresztül mutatta be, hogy a digitális elszakadás és megszakítás hogyan épül be újra a közösségi médiában életmódválasztások formájában. Egy digitális méregtelenítő fürdőből posztolt selfie világosan illusztrálja, hogy az elszakadás árucikké vált gyakorlatai hogyan váltak a mindennapi digitális életünk részévé.

Digitális minimalizmus

A nagyobb minimalista megújulásban részt vevő Cal Newport legújabb könyvének címe *Digital Minimalism* (2019). A *Deep Work* (2016) és a *How to Become a Straight-A Student* (2006) című könyvek folytatása.

Önsegítő útmutató gyakorlati tanácsokat ad, hogyan élhetünk teljes életet úgy, hogy visszanyerjük az irányítást a technológia felett. A digitális minimalisták olyan emberek, akik képesek élvezni az olyan "offline" tevékenységeket, mint például egy könyv olvasása, mások

meghallgatása vagy egy séta anélkül, hogy állandó készletét éreznék arra, hogy a telefonjukat ellenőrizték. Élvezhetik a társadalmi eseményeket anélkül, hogy azokat az Instagramon dokumentálnák, és nyomon követhetik a híreket anélkül, hogy az információ túlterheltségtől szenvednének.

Annak érdekében, hogy megtanítsa az olvasóknak, hogyan válhatnak digitális

minimalistáknak, Newport "Study Hacks Blogja" (2020) arra buzdítja követőit, hogy vegyenek részt a "The Analog January Challenge"-ben. Mivel a képernyőalapú tevékenységek elhagyása csak akkor lehet élvezetes, ha analóg alternatívákkal foglalkozunk, Newport öt vállalatot javasol: *Olvasás* (három-négy könyv, mindegy, hogy melyik); *Mozgás* (minden nap tizenöt perces séta a telefon nélkül); *Kapcsolat* (hús különböző emberrel "igazi" beszélgetés a hónap során); *Alkoss* (találj egy olyan hobbit, amely a fizikai világgal való interakciót igényli); és *Csatlakozás* (egy helyi csoporthoz, amely hetente találkozik).

A radikális lemondással ellentétben a digitális minimalizmus nem ajánlja az összes közösségi média fiók törlését vagy akár a technológia nélküli életet. Célja inkább az, hogy segítsen az embereknek jobb életet élni azáltal, hogy kevésbé érzik magukat függőnek a technológiától. A digitális minimalizmus a mértékletességről szól. Nincsenek politikai im-petusai, mint például a megfigyelési kapitalizmus vagy az állandó elérhetőség pimaszságának kritikája. Inkább összhangban van a neoliberais menetrenddel, amely a saját (mentális) egészségükért és munkahatékonyságukért felelősséget vállaló, rugalmas egyének létrehozására irányul.

Digitális öngyilkosság

A Seppukoo.com és a Web 2.0 Suicide Machine két művészeti projektet elemez Tero Karppi (2011) "Digitális öngyilkosság" című cikkében. Mindkettő 2009-ben jött létre, és a Facebookon és más közösségi médiaplatformokon a digitális "halál" egy formáját kínálta. Több mint egy évtizeddel később ezek a művészeti projektek ősinek tűnhetnek. Ahogy a Facebook veszített népszerűségéből, egyre gyakoribbá vált, hogy a felhasználók törlik fiókjukat, és csak a Twitteren és az Instagramon tartják meg azokat, amelyek ma már természetesen a Facebook tulajdonában vannak. Mindazonáltal mindkét művészeti projekt még mindig a művészi szétkapcsolási gyakorlatok korai példáinak tekinthető, a

domináns platformkapitalizmus megzavarására irányuló taktikai média eseteinek.

Mindegyik projekt másképp működik, mint a digitális minimalizmus vagy a digitális detox stratégiái, amelyek inkább a személyes jólétet célozzák.

88 mint az ellenállás. A Seppukoo (a név a japán rituális öngyilkosság egy formájára utal) és a Web Suicide2.0 Machine lázadó jellegét bizonyítja, hogy a Facebook jogi csatákat vívott mindegyikük ellen. A Seppukoo.com rövid időre bejelentette, hogy "az óriás Facebook és a Seppukoo közötti paradox viták miatt öngyilkos szolgáltatásaink mostantól használhatatlanok" (Seppukoo 2009). A bejelentés mellett egy videó is látható, melyben japán samurájok japánul beszélő hangok kíséretében (angol felirattal) mesélnek a weboldal megszűnéséről.³

A Web 2.0 öngyilkossági gépezet sem működik már. Szolgáltatásai egykor úgy működtek, hogy a digitális öngyilkosságra hajlandó Facebook-felhasználók megadták Facebook-felhasználónevüket és jelszavukat. Míg a Seppukoo ezután bejelentkezett volna a felhasználó Facebook-fiókjába, és az adatokat felhasználta volna egy emlékfórum létrehozásához a Seppukoo.com oldalon, a Web 2.0 Suicide Machine egyszerűen megváltoztatta volna a felhasználó jelszavát, hogy többé ne tudjon bejelentkezni a Facebookra. A felhasználó profilképét ezután a Web 2.0 Suicide Machine logójára cserélték volna, és a Facebook-ismerőseiket egyenként törölték volna. Ez az egész folyamat automatikusan történt, és a felhasználó számára látható volt. Ahogy Karppi fogalmaz: "A Facebook-élet [sic!] eltűnik a felhasználó szeme elől" (2011, 10).

Eltűnő

Hito Steyerl művésznő "How Not to Be Seen" című videoinstallációjában, amelynek címe az azonos című klasszikus Monty Python-szkeccset idézi, a láthatatlanná válás komolyabb módjait keresi. "Amit nem rögzít a felbontás, az láthatatlan" (Steyerl 2013) - állítja, az eltűnés többféle taktikáját sugallva. A klasszikus szkeccshez hasonlóan e taktikák többsége a láthatatlanná válást célozza abban az értelemben, hogy "nem része a képnek", tehát láthatatlan. Az átláthatóság általános igénye elől való menekülést inkább folyamatnak tekintik, mintsem igen-igen vagy-nem döntés. A láthatóság és a láthatatlanság nem különálló ellentétek.

hanem inkább két pólus közötti árnyalatoknak tekinthetők, hasonlóan az az állapot, hogy nem lehet megszólítani vagy nem lehet megtalálni (Yamamoto-Masson 2014).

Az eltűnés másik stratégiája az, hogy túl sokat látnak. Az obfuszcáció a túl sok zaj előállításának és a félrevezető információk terjesztésének aktivista gyakorlata, amely a felügyelet elleni eszközzé válhat (Brunton és Nissenbaum 2015). Az eltűnés nemcsak a láthatóság rendszeréből való kitérés elhatározásában válik politikai aktussá, hanem abban az értelemben is, hogy azt a felszabadulás folyamatának tekintjük. A politikai taktikaként betöltött funkcióján túl az észrevétlenné vagy személytelenné válás önmagában a válás végső formája (Papadopoulos és Tsianos 2007). Az eltűnés tehát egy pozitív létállapot, amelyből kiindulva cselekedni lehet. Aktív gyakorlatokként az eltűnés formái és a rejtőzködés helyei a hálózatból való kikapcsolódás taktikájaként értelmezhetők, és úgy, hogy nem akarjuk, hogy többé lássanak minket.

Kikapcsolási alkalmazások

A képernyődön mindenféle színű és formájú különböző jelek csillognak? Látja az egyik vezeték nélküli szolgáltató jelét két méterre, a másikat pedig 230 méterre? Olyan zajt hall, mintha egy atomerőmű Geiger-számlálója szólna? Ki ne szeretné megnyomni a "szabadíts ki" gombot, amely megállítja az egészet, és a legközelebbi "holt zónába" vezet. " Ezt tapasztalja meg a White Spots alkalmazás felhasználójaként. A Richard Vijgen információs tervező által alapított multimédiás projekt nem csak a közeli környezet egyébként láthatatlan elektromágneses hullámait jeleníti meg, de szintén jelzi a kapcsolat nélküli, tehát sugárzás nélküli helyeket.

Ahogy a White Spots is mutatja, a hálózatok visszacsinálását gyakran a digitális technológia közvetíti egy újabb alkalmazás formájában. A kapcsolatmegszakító alkalmazások nagy választékát két fő típusra lehet osztani, amelyek nem feltétlenül zárják ki egymást. Vannak olyanok, amelyek az öngondoskodási gyakorlatok részét képezik, és vannak olyanok, amelyek a munka

és a magánélet egészséges egyensúlyának elérését szolgálják.
Ahelyett, hogy teljesen lemondanánk a digitális

90 médiát, ezek az alkalmazások a felelős, tudatos használatot segítik elő. Segítenek a felhasználóknak a hívások, üzenetek, sőt néha még az internet-hozzáférés blokkolásában is; egyesek más alkalmazásokat is szüneteltetnek egy általuk kiválasztott időtartamra (pl. Offtime; Freedom); mások még a lassítást és a koncentrálat célzó tudatossági készségeket is javasolnak (pl. PAUSE).

Az öngondoskodási gyakorlatok gyakran kéz a kézben járnak a felhasználók megfigyelésével. Ahogy Melissa Gregg mutatja be a *Counterproductive (Ellentéremény)* című könyvében (2018) szerint vannak olyan alkalmazások is, amelyek elemzik a felhasználók viselkedését, miközben figyelik a képernyőidejüket és nyomon követik a kattintásaikat (pl. Offtime; Apple's Screen time; Moment; QualityTime; Checky). A magánélet és az adatvédelem területén egyes alkalmazások nyomon követés elleni utasításokat és VPN-klienseket kínálnak, hogy garantálják az anonimitást a keresés során.

az interneten (pl. Disconnect.me; AdGuard; NoTrack). A kapcsolat megszakítása itt az öngondoskodás technológiai folyamatává válik, amint azt a Google nemrégiben végzett Paper Phone-kísérlete is mutatja: A szó szoros értelmében csak egy darab papír, a Paper Phone segítségével kiválaszthatjuk, hogy a nem papíralapú telefonunkról milyen információkra van szükségünk az adott napra, majd kinyomtathatjuk valódi papírra, amelyet kivághatunk és összehajtogathatunk, hogy hitelkártyák is elférjenek rajta. A telefonodnak ez a minimalista változata segíthet abban, hogy "koncentráltabb" legyél.

Semmit sem csinálni

A 2017-es linzi Ars Electron- ica Fesztiválra készített "Robot, doing nothing" című installációjában Emanuel Gollob művész egy olyan robotot alkotott, amely - ahogy a neve is mutatja - nem csinál mást, csak előre-hátra mozgatja a karját. A robot előtt állva a szemlélő figyelmét megragadja a robot ismétlődő mozgása, ugyanakkor el is lankad a robot esztétikus kialakítása. Gollob szerint a projekt "azzal vádolja modern társadalmunkat, hogy a mindennapi élet

keretein túl a munkahelyi életen is szüntelenül elfoglalt. Amit ma már megkövetelnek tőlünk - mindenekeelőtt a digitális technológiák elterjedése miatt -, az az állandó jelenlétünk, a kommunikációs készségünk és az információ iránti fogékonyságunk" (Gollob 2020).

A társadalom egy bizonyos részeként való működés megtagadása aligha újdonság.

sztrájk már politikai aktus volt, a tőke uralkodó rendje elleni elutasítás (Tronti 1966). A semmittevés pillanata időtlen struktúráként, egy kronológiába illesztett szakadésként a "ritmusból való kiesés" módjává válik, ahogy Stäheli (2014) írja. Ezeknek a nem-eseményeknek van egy infrastrukturális dimenziója is, amelyeket Ehn és Löfgren (2010) "csillogástalan eseményeknek" nevez. A "semmittevés" a társadalom normáiból való kilépésnek tekinthető, és ezáltal - a technológiák segítségével - rövid időre elmenekülhetünk a társadalomból. A (társadalmi) értékek hiánya önmagában is kritikai aktussá válhatna, ami a kihúzás és a semmittevés aktusát az aktív autonómia érzésével ruházná fel, ahelyett, hogy csupán a kapcsolatra való felhívás másik oldalát látnánk benne. A működésképtelenség pillanatait élvezettel lehet megtölteni, mint például a robot mozgásának figyelése. Így fogalmazva a "semmittevés" a kritika esztétikai formájává válik.

Elektromágneses túlérzékenység (EHS)

Mit tegyen, ha allergiás valamire, ami szinte mindenhol megtalálható? Azok, akik "elektromágneses túlérzékenységben" (EHS) szenvednek, azt állítják, hogy érzékenyek az elektromágneses mezőkre és hullámokra a megengedett maximális sugárzási szintet meghaladó mértékben. Ezek az érzékenységek állítólag különösen a következőkből erednek Wi-Fi, rádió és mobiltelefonok. A tünetek közé tartozik az általános hajlam a fejfájásra, az álmatlanságra és a sejtkárosodásra. A mai napig nem történt sikeres tudományos igazolása annak, hogy a betegek állítása szerint EHS-ben szenvednek, és ez nem egy ország vagy nemzetközi szervezet által elismert orvosi diagnózis. Az egyik csekély kivétel Svédország, ahol az EHS-t funkcionális károsodásként, de nem orvosi állapotként ismerik el.

Azok, akik magukat EHS-esnek vallják, gyakran nagy tapasztalattal rendelkeznek az elektromágneses hullámok elleni védekezésben. Amellett, hogy testüket olyan árnyékoló anyagokkal

védik, mint a fémfólia és a speciális textiliák, életterükben az ágy
fölé húzott speciális baldachinok, hálósákok ezüstös

92 fonalak vagy függönyök az ablakokra. A falak festésére szénszíneket használnak, amelyek távol tartják a sugárzás minden nyomát. Az ilyen jellegű termékek piaca nagy, és különböző eszközöket foglal magában, amelyek az elektronok és protonok "rezgéseinek" befolyásolásával az elektromágneses mezők "harmonizálását" ígérik. A speciális dugaszok sugárzásmentes környezetet ígérnek: miután csatlakoztatták őket az áramkörhöz, továbbra is lehetővé teszik a mobiltelefonok és a Wi-Fi használatát.

Az EHS-ben szenvedő emberek számára különösen nehéz megfelelő lakhatást találni. Egy adott helyiség árnyékolása gyakran nem elegendő, ezért olyan helyet kell találniuk, ahol a sugárzás nem olyan erős, vagy egyáltalán nem létezik. A blogokon található személyes beszámolók azt szemléltetik, hogy az EHS-szel élők hogyan szervezik meg életüket a holt zónákban. A legtöbb esetben ez azt jelenti, hogy lakókocsiban alszanak valahol az erdőben áram és víz nélkül, mindig a legközelebbi rádióoszloptól menekülve. Az EHS-sel kapcsolatos egyes állítások veszélyes közelséget mutatnak az összeesküvés-elméletekhez: A "halálos sugárzás" az egyik divatos szó, amelyet ugyanazok a szekták használnak, amelyek az éghajlatváltozást is tagadják, és azt állítják, hogy a zsidók irányítják a világot.

Faraday-ketrec

Mi a teendő zivatar esetén? Keressen egy autót vagy egy repülőgépet, és biztonságban lesz. Mivel ezek vezető anyagból készült burkolatok, a belsejük árnyékolva van az elektromos kísüléssel szemben. A ketrec külsejének még csak nem is kell teljesen zárva lennie. A mikrohullámú sütőkhöz hasonlóan egy háló is elegendő a sugárzás bent (vagy kint) tartásához, mivel a háló lyukainak csak kisebbnek kell lenniük, mint a hullámok hossza. A széles frekvenciatartomány miatt nem minden ketrec sugárzásbiztos, attól függően, hogy milyen anyagból készült.

A Faraday-ketreceket eredetileg a hadsereg és más szervezetek számára találták ki, hogy megvédjék a létfontosságú informatikai vagy érzékeny elektromos berendezéseket az elektromágneses

impulzusoktól vagy a villámcsapásoktól. Arra is használják őket, hogy megvédjék a lehallgatható helyiségeket, ahol érzékeny témákat vitatnak meg. Mivel blokkolják a jeleket

csak passzívan, Faraday ketrecek legálisak, és van egy sor a szabadpiacon megvásárolható eszközök. Egy pillantás az Amazonra felfedi a Faraday-kalitkák legnépszerűbb felhasználási módjait: az autókulcsok, telefonok és hitelkártyák árnyékolására; vagy az "elsötétítés-védelmet nyújtó biztonsági darabok6 ultra vastag előkészítő készlet" a kiterjedtebb védelemhez.

Forest

Az okostelefonos kommunikációban az adatjeleket digitalizálják és nagyfrekvenciás elektromágneses sugárzássá alakítják át. A jel továbbításához az árbocok elektromágneses hullámokat küldenek a megfelelő vevőegységhez. Az átvitel különböző tényezőktől függ, többek között az időjárási viszonyoktól és/vagy a föld vagy a víz vezetőképességétől; akadályok és interferenciák is megakadályozhatják a rádióhullám terjedését. Az olyan tényezőkkel együtt, mint az árnyékolás vagy a visszaverődés, az abszorpció is nagy szerepet játszik az átvitel alakításában. A rádióhullámok olyan tárgyakba ütköznek, amelyek elnyelik őket. Ezek a tárgyak lehetnek épületek és növények, valamint az emberi test. Az erdő különösen nagy elnyelő, mivel levelein és ágain keresztül felfogja és szétteríti a rádióhullámokat.

Ennek eredményeképpen az erdők rejtekhelyekké válhatnak azok számára, akik nem akarják, hogy megtalálják őket, vagy el akarnak menekülni az elektromágneses sugárzás elől. A digitális társadalomban éléssel együtt jár az átlátható média- és társadalmi tér gondolata, amelyben mindig minden és mindenki megtalálható. A kikapcsolódás - a digitális hálózatokból való kilépés - átláthatatlan helyszínek, például rejtekhelyek és más titkos helyek létrehozását teszi szükségessé (Stäheli 2014). A nem csatlakoztatott tér annyiban titkos, amennyiben kikerüli a digitális ellenőrzést és vizualizálást - nem látható.

Mivel az erdők gyakran holt zónák, nem véletlen, hogy az irodalomban is az elszakítottság híres képzeletbeli helyszínei.

⁴Marie Darrieussecq *Notre vie dans les forêts* (2017) című regényében disztópikus jövőképet fest egy olyan társadalomról, amelyben

a technokapitalizmus az élet minden területének robotizációjához vezetett,

94 teljes felügyelet mellett. A lázadók egy kis csoportja az erdőbe menekül, ahonnan támadásokat terveznek a klóngyárok ellen. Offline világgént az erdő az elsődleges természet szimbólumává vált, ahová az emberiségnek vissza kell térnie. Úgy ábrázolják őket, mint az utolsó helyet, amelyet nem érint a hiperkapcsolat, és ezért jó hely a drónok és más megfigyelési technológiák elől való elrejtőzésre.

Információs túlterhelés

Az "információ-túlterhelés" diskurzus kiemelkedő szerepet játszik a válságdiagnózisokban, amelyek a kapcsolat megszakítására szólítanak fel. A fogalom Alvin Toffler népszerű tudományos könyvében, a *Future Shock* (1970) című könyvben jelent meg. Toffler már 1965-ben kijelentette, hogy az egyének "túl sok változásnak vannak kitéve túl rövid idő alatt" (1970, 1; idézi Toffler 1965 után). Az élet minden területén végbemenő nagy átalakulásokra (pl. iparosodás, új technológiák, a klasszikus családi struktúrák felbomlása) utalva Toffler a "változás betegségének" (1970, 1) komolyan vétele mellett érvel, és "túlélési stratégiákat" (Toffler 3691970.) ajánl azoknak, akik úgy érzik, hogy túlterheltek.

Ma az információs túlterheltségről szóló diskurzus nem az általános társadalmi változásokra utal, hanem inkább arra, hogy a szó szoros értelmében túl sok információval rendelkezünk.⁵ Az egyik érv, amelyet a népszerű diskurzusban a leválasztás mellett hoznak fel, azt állítja, hogy az egyéneket túlterheli az állandó információáradat, amelynek a mindenütt jelenlévő online hírek, a közösségi média és a kereskedelmi képernyők világában ki vannak téve.

A "digitális kor előtti időkben" az emberek nyilvánvalóan naponta egyszer nézték a híreket a közszolgálati televízióban; bízhattak abban, hogy ez a hírműsor minden fontos tudnivalót tartalmaz, és hogy a közszolgálati műsorszolgáltatás megbízható forrás. Ugyanez igaz volt a rádióra és a "komoly" napi- vagy hetilapokra is. Az utóbbi években azonban a hírforrások száma megsokszorozódott. A pusztán hírmennyiség mellett, amelyek az

emberek ma már ki vannak téve, az ember már nem tudja, hogy mely hírforrásokban lehet megbízni.

Az információ-túlterheltségről szóló diskurzus hívei azt állítják, hogy a Facebookon "visszhangkamrák" és "szűrőbuborékok" alakultak ki, ahol a felhasználók olyan célzott információkat kapnak, amelyek csak megerősítik a már meglévő attitűdjeiket. Hangsúlyozzák, hogy a Cambridge Analytica-botrány, amely során kiderült, hogy Donald Trump és csapata a 2016-os választási kampányt a Facebook-profilok milliósok összegyűjtésével manipulálta, nagy bizonytalanságot eredményezett a hírek megbízhatóságát illetően általában.

Az élelmiszerboltokhoz hasonlóan a Netflixhez és a Spotify-hoz hasonló streaming szolgáltatók is megkövetelik, hogy felhasználók a termékek hatalmas választékából válasszanak, és amit a pszichológusok a "választás szabadságának" vagy "terhének" neveznek, általában túlterhelő feladatnak tekintik. Van egy érdekes kétértelműség ebben a sajátos információ-túlterheltségi diskurzusban. Egyfelől a digitális média felszabadulásnak tűnik: a fogyasztók többé nincsenek előre kiválasztott műsorokhoz kötve, és aktívan eldönthetik, hogy mit szeretnének nézni, hallgatni vagy olvasni. Másfelől a lehetőségek hatalmas mennyisége kimerüléshez vezet. Egyesek ezért olyannyira túlterheltek érzik magukat az információkkal, hogy úgy döntenek, egyáltalán nem nézik tovább a híreket. Számukra ez a lemondás tűnik az egyetlen módnak arra, hogy visszanyerjék az önállóságukat.

Internetfüggőség

Az információs túlterheltséghez hasonlóan a "netfüggőség" diskurzusát is gyakran használják az összekapcsolódás megszüntetése mellett érvelve. A pszichológiában az internetfüggőség az 1990-es években új, nem kémiai viselkedési függőségként jelent meg (Marks 1990), azt állítva, hogy bár az internet nem kémiai drog, az emberek mégis hasonló reakciókat mutatnak rá. Kimberly Young pszichológus (1998) felmérést végzett az internetfüggőségről, majd könyvet adott ki a jelenségről. Olyan emberekről számol be, akik elhanyagolják a házastársukat, sőt még a gyerekeikért is elfelejtik felvenni őket, mert annyira

lekötik őket a chatszobák. Az online vásárlási függőség, az online szexfüggőség és az online játékküggőség eseteiről szóló széles körű beszámolókbán az egyik

- 96 gyakran visszatérő megfigyelés, hogy az online töltött idő gyorsabban telik, mint az offline.

Ma már az internetfüggőség egy új alszindrómájáról beszélnek: az okostelefon-függőségről. Az a ravaszság, ahogyan az emberek minden szabad másodpercben feloldják a telefonjukat, a láncdohányosok viselkedésére emlékeztet, akik tökéletesítették a cigaretta hatékony meggyújtásának művészetét. Továbbá olyan állapotokat diagnosztizáltak, mint a "WhatsAppitis", a "Repetitive-Strain- Injury-Syndrome" egy speciális formája, amelynek tünetei közé tartozik a telefon túlhasználata által okozott fájdalom a hüvelykujjban és a csuklóban. Egy másik új keletű diagnózis a "bedrótozva és fáradtan" szindróma, más néven "mellékvesefáradtság". Ahogy a "wired" szó is sugallja, ez egy olyan általános kimerültségi állapotot ír le, amelyet a kapcsolatteremtés és a kapcsolattartás stressze okoz. Túl sok időt töltenek a képernyőkön. Mindazonáltal az "internetfüggőséget" a *Mentális zavarok diagnosztikai és statisztikai kézikönyve* (DSM) nem ismeri el (Sutton 2017).⁶ Inkább egy orvosilag elismert feltétel, a népszerű diskurzus egyik elemeként vagy az elszakadásra való felszólításokban használt retorikai eszközként is értelmezhető.

A médiafüggőségtől való félelem már régóta a médiakritika gyakori toposza. A tizenkilencedik századi Németországban különösen heves vita folyt a "Lesesucht"-ról (olvasási mánia) (Huysen 1986; Littau 2006). Az emberek attól tartottak, hogy a túl sok regényolvasással töltött idő súlyos következményekkel jár: a nőket azzal vádolták, hogy elhanyagolják háztartásukat, gyermekeiket és férjüket, a férfiakat pedig azzal, hogy forradalmi eszméket fejlesztenek ki. E társadalmi kockázatokon felül egyesek még azt is állították, hogy a túl sok regényolvasása testi betegségeket okozhat - ahogy a túl sok étel felborítja a gyomrot, úgy a túl sok regény is felboríthatja az agyat.

Zavarás

A jel zavarása nem egyszerűen a jel blokkolását jelenti, hanem az

eredeti jel felülírását széles sávú zaj kibocsátásával. Általában minél nagyobb az elektromos kapacitás, annál nagyobb és szélesebb a zavarási frekvenciák tartománya. A zavarók különböző frekvenciákat zavarnak,

amelyek a rádióhullámoktól, a GPS-jelektől, a drónoktól és a mobiltelefonos Bluetooth és a Wi-Fi jelek (kis teljesítmény mellett is lehetséges). Egyes zavarások nyilvánvalóak, különösen, ha hallhatóak; más zavarások finomabbak és csendesek. A zavarás egy másik formája, az úgynevezett "spoof-ing" során helytelen GPS-jeleket küldenek, hogy félrevezessék a vevőt.

A zavarás a hadseregből származik, és a gyakorlatot a külföldi jelek vételének megakadályozására használták (és részben még mindig használják), mint például a BBC adásai a náci Németországban vagy a nyugati adások a Szovjetunióban a hidegháború idején. Napjainkban az elektronikus ellenstratégiaeként alkalmazott zavarás továbbra is a cenzúra egyik formája, de használják a bombák aktiválásának megakadályozására vagy drónok elleni védelemre is.

A jelek aktív zavarásaként a zavarás a legtöbb országban illegális a lakosság körében, és csak hivatalos intézményekben, például börtönökben engedélyezett, sok más példa mellett. A legális zavarók olyan nyilvános helyeken találhatóak, mint a mozik, színházak vagy bíróságok, hogy gátolják a mobiltelefon-használat okozta zavarást.

Jogi státuszuktól függetlenül a szabadpiacon számos zavaró eszközt kínálnak a mindennapi használatra, amelyekkel a felhasználók megakadályozhatják, hogy feltörjék az autókulcsukat, biztonságban tartsák a hitelkártyájukat, vagy akár megakadályozhatják, hogy egy sebességmérő kamera működésbe lépjen.

A rádiózavarás mellett a "kulturális zavarás" olyan művészeti előadás leírására is használatos, amelynek célja az uralkodó reprezentációs normák felforgatása. Az egyik széles körben elterjedt gyakorlat, az úgynevezett *detournement*, a reklámok megváltoztatása a fogyasztói társadalom általános kritikájának bemutatására. Feminista művészek, mint például a The Guerilla Girls, a popkultúrában és általában a művészeti világban tapasztalható szexizmus kritizálására is alkalmazták (Kuni 2012).

Telefonok használata tilos

Még ha sikerül is bejutni a Berghainba, Berlin híres kirekesztő techno klubjába, a telefon kamerájának lencséit matricák fogják borítani. A fotótilalom, amely egyre gyakrabban más techno-klubokban is megtalálható, a személyes határok tiszteletben tartását szimbolizálja a "telefonok használata tilos" kialakulóban lévő kultúrájának részeként. Emellett biztosítja, hogy

98 a magánélet védelme, különösen egy olyan ellentmondásos térben, mint a Berghain, amely a techno kultúra szexpozitivitásának hagyományaira épít, de ugyanakkor küzd a gyors népszerűséggel is. A szubkulturális mozgalmakban gyökerező (D'Andrea 2007; St. John 2009) egyes techno- és rave-klubok, bár már régen megérkeztek a mainstreambe, még mindig igyekeznek felhívni a figyelmet a személyes korlátokra. A techno táncban a fokozás eszméjével kombinálva a fotótílalom kikényszerítése nem mindig könnyű feladat. Bár ez elsősorban a vendégek önkontrolljára és megértésére támaszkodik, magának a klubnak is szüksége van arra, hogy a kamerák lefedésének és e szabály közlésének megszervezése.

Míg a fotótílalmat elrendelő klubok azzal erősíthetik meg mitikus imázsukat, hogy nem mutatnak képeket a belső terükről, addig a vendégeik könnyen felforgató cselekedetekbe kezhetnek, például titokban fotókat készíthetnek a mosdókban, és feltölthetik azokat az Instagramra. Ugyanakkor a klubok lencsevédő matricái a szcénához való tartozás szimbólumává váltak. A buli után az emberek otthagyják a matricákat a telefonjukon, hogy mindenki láthassa, hol töltötték a hétvégét. Így válnak a raverek képzeletbeli kollektívájának részévé, akik nem hajlandók fényképezni.

A klubok nem az egyetlen olyan helyiségek, ahol tilos a telefonálás. További példák a telefonhasználat tilalmára találhatók iskolákban, bírósági termekben, repülőgépek fel- és leszállása közben, és egyes országokban még a színházakban és mozikban is, hogy csak néhány példát említsünk.

Az elszakítotttság terei mélyen beágyazódnak a hatalmi struktúrákba és hierarchiákba, amint azt a kizárólagosságuk példája is mutatja. Ennek ellenére még mindig magukban hordozzák a lehetőségek terének megteremtésének lehetőségét, ahol különböző vágyak valósulhatnak meg. Michel Foucault *A dolgok rendje című* könyvének előszavában a tér egy új formáját vázolja fel, mint instabil mezőt egy egyébként véges eloszláson belül. Az "utópiákkal" ellentétben a "heterotópiák" különböző helyeken helyezkednek el, ahonnan "titokban aláássák a nyelvet" azáltal, hogy megtiltják a közös

leírásokat (Foucault 1994, xviii). Foucault számára a koherens tér megteremtése, mint egy közös tábló keresése, a

a "dolgok rendjének" megteremtése. A heterotópia úgy létezik, mint olyan terület, amely eltér a rendtől, ugyanakkor jelzi, hogy lehetnek más rendek is; mint önmagában vett rend, amely egyúttal a másik kritikáját is jelenti. Ha a ki nem kapcsolt tereket heterotópiáknak tekintjük, akkor nem lehet egyszerűen beolvasztani őket az összekapcsolhatóságba, hanem a kritika liminális tereiként jönnek létre.

Offline

Az analóg nosztalgizációk számára az offline lét nagy érték. Egy olyan világban, ahol úgy tűnik, minden online van, sokan úgy érzik, hogy csak offline élhetnek "hiteles" életet. A mindennapi élet közösségi médiában történő kurátori megjelenítése, amelyet az Instragram képeknek a szűrőkkel történő szerkesztése példáz, bizonyos bizalmatlansághoz vezet: Ha az emberek internetes jelenlétéről azt feltételezik, hogy hamis, akkor az analóg nosztalgizációk úgy érzik, hogy csak akkor ismerhetik meg valódi, hiteles énjüket, ha offline vagy "a való életben" (irl) találkoznak az emberekkel. A szemtől-szembeni kommunikációt hitelesebbnek tartják, mint a szöveges üzeneteken keresztüli csevegést, mivel az offline beszélgetéseket elpirulás, dadogás és más szociális jelek kísérhetik, amelyek meghaladják az emoji kifejező képességét. Ezek a reakciók, valamint a másik fél mimikája állítólag lehetővé teszik a hiteles kommunikációt.

Az "offline" szó különösen népszerű Németországban a digitális elszakadás képzeletbeli összefüggésében. Jessi Kirby *The Other Side of Lost* (2018) című tinédzserregényét németre *Offline ist es nass, wenn's regnet* (2019) címmel fordították le, ami azt jelenti, hogy "offline nedves, ha esik az eső". De az "offline" nem kizárólag pozitív konnotációval bír: Arno Strobel német pszichothrillerje, az *Offline* (2019) egy csoport ember nyomába ered, akik digitális detoxikáló kirándulásra mennek a hegyekbe, ami horrotrippé válik, amikor az egyik résztvevő eltűnik, majd súlyosan bántalmazva találják meg. Az offline lét jelenti a regény főszereplőinek bukását.

Az Instagramon jelenleg körülbelül 481 000 #offline címkével

ellátott bejegyzés található.⁷ Az e hashtag alatt összegyűjtött képek között szerepelnek képek

100 nem csak a természet, a családok, a háziállatok és az emberek bejelentik, hogy egy bizonyos időre kikapcsolódnak, hanem az emberek étkezése is. Még szelfik is vannak #offline líftben lévő emberekről. Úgy tűnik tehát, hogy a hashtaget minden olyan tevékenységre használják, amely nem közvetlenül a számítógép előtt zajlik - egy üres jelző formáját ölti, amelynek teljes üressége egyúttal teljes bőséget is jelent (Laclau 2007).

Perturbáció

A tömegközlekedés során az ember néha kételkedik a "mindenütt jelenlévő összeköttetés" di- agnózisában. Még Németország ünnepezt nemzeti vasúthálózatán is megszakad a telefonhívás, amint a vonat behajt az alagútba (és néha minden felismerhető ok nélkül). Németország nagysebességű vonatán, az Intercity-Expressz (ICE) fedélzeti Wi-Fi szolgáltatása annyira megbízhatatlan, hogy egy e-mail elküldése igazi kihívássá válik. Ezek a tapasztalatok nem nevezhetők az összeköttetés megszakadásának pillanatainak; ezek a perturbáció pillanatai.

Míg a "perturbáció" valamilyen nem szándékos hibát - kudarcot, meghibásodást vagy hiányosságot - ír le, addig a "szétkapcsolás" mindig szándékos gyakorlatokat foglal magában, amelyek nem hiányosak, hanem különállóak. A perturbációval ellentétben a szétkapcsolódást aktívan elő kell állítani. Elhaladni egy holt zóna mellett a vonaton és bosszankodni a rossz jelzések miatt más, mint szándékosan felkeresni a holt zónákat egy digitális méregtelenítő nyaralás céljából. Míg az előbbi példa a perturbáció esetét írja le, az utóbbi a kikapcsolódás esetét. A perturbáció és az elszakadás közötti különbségtétel azonban nem szabad, hogy megismételje az egyrészről a technológiai determinizmus, másrészről az autonóm ember eszméje közötti dualizmust.

A perturbáció pillanatai nem feltétlenül jelentik azt, hogy teljesen ki vagyunk szolgáltatva a (hibásan működő) technológiának. Az elszakadás pillanatai sem igénylik, hogy az emberi szubjektum visszanyerje a cselekvőképességét. Ha ezt a logikát követnénk, akkor egyetértenénk a

a digitális detox és a digitális minimalizmus hívei, akik szerint az embereket alapvetően fenyegeti a technológia. Az elszakadás inkább heterogén párkapcsolati folyamatként értelmezhető, amely magában foglalja az embereket és a technológiai infrastruktúrákat, valamint a képzeletvilágot.

Lemondás

A digitális médiáról szinte lehetetlenné vált teljesen lemondani. Nehéz elképzelni, hogy valaki e-mail cím nélkül karriert csináljon. Azok az egyetemi hallgatók, akiknek nincs laptopjuk, nem tudják majd megírni és leadni a tananyag nagy részét.⁸ És ironikus módon még a digitális méregtelenítő kirándulásokat is online kell lefoglalni. Mégis vannak olyan emberek, akik nem használják a közösségi médiát és nem használnak okostelefont. Némelyiküknek nem kell "lemondania" a digitális médiáról, mert eleve nem is használták; mások egykor lelkes internetrajongók voltak, akik meggondolták magukat.

A bűnbánat egyik példája a sok közül az egykori társadalmi a média rajongóinak, Chamath Palihapitiya, aki 2007 és 2011 között a Facebook egyik vezető beosztású munkatársa volt, azt mondta, hogy most "óriási büntudatot" érez amiatt, hogy segített felépíteni a vállalatot. Állítása szerint a Facebook "szétszakítja a társadalom működésének szociális szövetét" a "rövid távú, dopaminvezérelt visszacsatolási hurkokkal". A Stanford Graduate School of Businessben tartott előadásában Palihapitiya azt ajánlja, hogy az emberek tartsanak "kemény szünetet" a közösségi médiától (Vincent 2017). Karppi és Nieborg (2020) ezeket a vallomásokat "vállalati lemondásként" azonosítja. A Facebook egykori alkalmazottainak vallomásai "nem annyira igazságok ezekről a technológiákról és a platform tényleges működéséről, hanem inkább arra irányuló erőfeszítések, hogy a platform hatalmáról alkotott elképzelésünket mások helyett bizonyos viszonyok feltérképezésével és kiemelésével konstruáljuk és alakítsuk" (Karppi és Nieborg 2020, 5).

Van egy történet Bay Area-i alkalmazottakról, akik a Szilícium-völgyben dolgoznak, de Waldorf-iskolába küldik a gyerekeiket, mert ott nincs mobiltelefon (Nathani 2018). Az a tény, hogy

é
p
p
e
n

a
z
o
k

a
z

i
n
t
e
r
n
e
t
-

é
s

t
e
c
h
n
o
l
ó
g
i
a

i szakértők, akik a hiper-kapcsolatosság ellen figyelmeztetnek és a kapcsolat megszüntetését javasolják, talán

102 tanácsaik különösen hitelesnek tűnnek. Úgy tűnhet, hogy többet tudnak a technológia addiktív jellegéről, amelyet végül is ők maguk fejlesztettek ki. A közösségi média egyik legismertebb és legbefolyásosabb kritikusja Jaron Lanier informatikus, a virtuális valóság egyik fejlesztője. Cal Newport, a *Digital Minimalism* című könyv szerzője szintén informatika professzor. Az ilyen szakemberek nyilatkozatai egy konkrétumként értelmezhetők a szétkapcsolódás diskurzusát, többek között a médiatudósok, pszichológusok és analóg nosztalgizók diskurzusát. Az "internetfüggőséggel" és a "gyerekek megmentésével" kapcsolatos retorikai eszközök használatával ezek a szakértők egy sajátos nézőpontot konstruálnak a közösségi médiával kapcsolatban.

A kapcsolat megszakításának joga

A "kapcsolattartási jog" célja, hogy megvédje a munkavállalókat a folyamatos elérhetőségtől azáltal, hogy biztosítja számukra, hogy munkaidőn kívül nem kell ellenőrizniük az e-mailjeiket, illetve nem kell válaszolniuk a telefonhívásokra. "Le droit à la déconnexion", ahogyan ezt a jogot abban az országban nevezik, ahol a munkaidő és a szabadidő közötti határok feloldódására adott válasz. A kikapcsolódáshoz való jog 2001-ben jelent meg Franciaországban, hogy biztosítsa a munkavállalók számára, hogy nem kötelesek otthon dolgozni, illetve nem kötelesek hazavinni az aktáikat és az irodai felszerelésüket. Az okostelefonok megjelenésével még sürgetőbbé vált ennek a jognak az igénye. Az 2016, "El Khomri-törvényt" (amelyet Franciaország akkori munkaügyi miniszteréről neveztek el) a nemzeti kormány fogadta el, és felajánlotta a francia munkavállalóknak a jogot, hogy a munkaidőn kívüli időszakban megszakíthassák a kapcsolatot a munkahelyi hívások és e-mailek között (Collins et al. 2019). A törvényt egy bekezdéssel egészítették ki, amely meghatározta, hogyan kell eljárni, ha a munkáltató nem tartja tiszteletben a munkavállaló személyes és családi időhöz való jogát (pl. a digitális eszközök ésszerű használatára vonatkozó képzési és tudatosságnövelő tevékenységek végrehajtása) (Legifrance 2016). A jog 2017. január 1-jén lépett hatályba.

Az elmúlt években más országok, köztük a Fülöp-szigetek, Olaszország, Spanyolország és Kanada is hasonló jogokat vezetett be. A jogérvényesítés mellett egyes vállalatok politikákat vezettek be

amelyek megakadályozzák, hogy az e-mail szerverek egy bizonyos napszak után e-maileket küldjenek a mobiltelefonokra. Pepita Hesselberth (2018) a kikapcsolódáshoz való jog körüli vitára összpontosít, hogy a kikapcsolódás/kapcsolatlanság paradoxonját tanulmányozza. Rámutat, hogy az "El Khomri-törvény" fent említett módosításai azzal a kockázattal járnak, hogy éppen az ellenkező hatást váltják ki, mint amit el kívánnak érni. Azzal, hogy kimondják, hogy a munkáltatóra kiszabott "büntetés" a munkavállaló kikapcsolódáshoz való jogának megsértése esetén a tudatosító képzés végrehajtásában áll, a törvény nem válik sem kötelezővé, sem kötelezővé. Így a munkaidő és a szabadidő hagyományos elkülönítése nem feltétlenül marad meg; a kockázat az, hogy a munkavállaló életének minden órája elérhetővé válik a munkáltató számára. Ahelyett, hogy arra a következtetésre jutna, hogy "nincs kivülről" a "kikapcsolódás kultúrája" (van Dijck 2013), Hesselbert - Tero Karppi (2018) tanulmányához hasonlóan - azt állítja, hogy a kapcsolódás megszüntetése egyszerre korlátozza és alkotja a kapcsolódást; ebben rejlik a kapcsolódás megszüntetésének/elérhetőségének paradoxona.

Pajzs viselése

A pajzsruházat olyan ruhákra és ékszerekre utal, amelyek olyan anyagból készültek, amely blokkolja a rádióhullámokat és a vezeték nélküli jeleket, vagy láthatatlanná tesz a megfigyelő drónok és az arcfelismerő kamerák számára. Azokat is megvédheti, akik hisznek az elektromágneses sugárzás káros hatásában. Az olyan művészek, mint Nicole Scheller (akivel ebben a könyvben interjút készítettünk), Adam Harvey és Ewa Nowak projektjüknek tekintik az ilyenfajta adatvédelmi divat megalkotását. Kísérleteznek az anyagokkal és formákkal, hogy ne csak politikai nyilatkozatokat tegyenek, hanem divatossá is tegyék azokat. Néhány ilyen ruhadarabot a Faraday-kalitka elve alapján építenek fel, hogy a ruhadarabot viselő személyt elektromágneses mezővel szemben árnyékolják. Mások beépített fényvisszaverő pajzssal rendelkeznek, amely elvakítja a kamerákat (szintén a fény segítségével), és képes hővisszaverődésre, így viselője nem látható az infravörös kamerákon. Az ilyen blokkoló anyagokon

k
í
v
ü
l

a

b
i
o
l
ó
g
i
a
i

a
d
a
t
o
k

e
l
e
m
z
é
s
é
n
e
k

e

Ikerülésének másik módja a test alakjának megváltoztatása és az arc álcázása torzított formák és minták, valamint természetellenes arányú maszkok, festékek vagy ékszerek segítségével.

104 A pajzsviselet nem feltétlenül emancipációs célú, de a cégek hivatalos használatra is árulnak pajzsviseletet. A holland Holland Shield- ing Systems BV cég olyan anyagkollekciót kínál, amely védi a testet az elektromágneses terektől. Az egyik termék az árnyékolt burka, amelyet a cég honlapján a következőképpen hirdetnek: "A fej árnyékolása most vált egyszerűbbé. Csúsztassa ezt az átlátszó és tágas burkát a fejére, és 99,7%-os árnyékolást biztosít a 10 MHz-3 GHz-es frekvenciatartományban, GHz-en.5.6 pedig > 94%-os árnyékolást. Ezek a frekvenciák magukban foglalják a Wi-Fi-t, a vezeték nélküli telefonokat, a telefonoszlopokat, a mobiltelefonokat, sőt még a TV- és rádióadásokat is. Gyorsan felvehető, könnyen levehető. Egy

size fits all" (Holland Shielding Systems BV 2020). Figyelembe véve a különböző európai országokban az arcfátyol betiltása körüli vitákat, valamint a burkáknak tulajdonított elnyomó jelleget, amelyet egyes iszlám nők viselnek, ez a könnyed reklám meglehetősen furcsának tűnik. Az ember elgondolkodik azon, hogy vajon a vállalat véletlenül vette-e át nem megfelelő hangnemben, vagy a burka szándékos felértékelődéseként értelmezhető: ahelyett, hogy kötelező lenne, a pajzsos burka mostantól könnyen felvehető és levehető. Nem kizárólag nőkre szabott, hanem az egy méretre szabott elvek szerint. Célja nem az, hogy megvédje a nőket a férfi tekintetektől, vagy a férfiakat a női test látványától, hanem az, hogy mindenkit megvédjen az elektromágneses mezőktől. Az ábrázolt tárgy (<https://hollandshielding>)

.com/Shielded-burka?_ga=2.225674202.1981716146.1605613357-2099775437.1605613357) valójában nem burka, hanem niqaab - ez utóbbi nem csak a fejet, hanem az egész testet takarja, és csak a szemek előtt van egy hálós. A pajzs viselése tehát a rejtőzködési gyakorlatokról szóló szélesebb körű vita részét képezi; ez a vita az emancipációs gyakorlatokkal és a kommercializálódással kapcsolatos kérdésekre egyaránt kiterjed.

Társadalmi távolságtartás

Még túl korai lenne megbecsülni a jelenlegi Covid-19-járvány

hosszú távú hatásait az elszakadási diskurzusokra és az elszakadási tanulmányok területére (és természetesen jelenleg sokkal sürgetőbb kérdések is vannak). Az azonban már most is világos, hogy egy mó-

damentális váltás zajlik (2020. március 23-tól). Az analóg nosztalgiazók és a digitális detoxikáció hívei által ünnepelt "összeköttetés" formáját jelenleg nem lehet élvezni, mivel az embereket arra kéri (vagy egyes országokban kötelezik), hogy maradjanak otthon. A Digital Detox® honlapja bejelenti, hogy "A 2020. májusi tábor elmarad, mert a COVID-19 utazási aggodalmakra" (Digital Detox 2020). Az Instagramon a #stayhome, #stayathome, vagy még agresszívebben #staythefuckhome hashtagek nagy népszerűségnek örvendenek. A vírus terjedésének lassítása érdekében "társadalmi távolságtartást" kell gyakorolnunk.

A társadalmi távolságtartásra való felhívás nagyon különbözik a digitális detoxikációra való felhívástól. Míg a digitális detoxikálás mellett érvelő diskurzusok valószínűleg az emberi találkozások mellett érvelnek, de attól tartanak, hogy a digitális technológiák veszélyeztetik a "valódi" kapcsolatokat, addig a társadalmi távolságtartás idején a kommunikációs technológiák jelentik az egyetlen módot arra, hogy kapcsolatban maradjunk a barátokkal, családtagokkal és kollégákkal. Vajon az internet hírnevét - még az analóg nosztalgiazók körében is - meg fogja-e öregbíteni a koronavírus-válság?

Az elszigeteltség konnotációinak elkerülése érdekében az Egészségügyi Világszervezet a "fizikai távolságtartás" kifejezést kezdte használni, amelyet Daniel Aldrich, az Egyesült Államok politológia és közpolitika professzora javasolt (Gale 2020). Németországban létezik a "Kontaktverbot" fogalma is (általában "távoltartási végzés" jelent, bár a szó szerinti fordítás "kapcsolattartási tilalom"). Ha rákeresünk a kifejezésre a Google-ban, számos olyan címlapot olvashatunk, amelyek a "Kontaktverbot" számos, a rendőrség által megbüntetett megszegéséről szólnak. A válság fényében tehát új (moralizáló) diskurzusok alakultak ki a viselkedésről; ezek szemantikája kontextusonként és országonként nagyon eltérő.

Az internetnek a digitális technológiákról szóló kultúrkritikai diskurzusok keretében történő lehetséges átértékelése mellett, valamint az új elszakadási diskurzusok megjelenése mellett a

j
e
l
e
n
l
e
g
i

h
e
l
y
z
e
t

r
á
v
i
l
á
g
í
t

a

t
á
v
o
l
s
á
g

társadalmi jelentőségére. Georg Simmel (1950) már 1903-ban rámutatott arra, hogy a társadalmi távolságtartás a nagyvárosokban élő emberek egyik legfontosabb megküzdési mechanizmusa.¹⁰ Csak úgy, hogy a városiak és a benyomások állandó áramlása a

106 bay lehetségessé válhat az élet egy nagyvárosban anélkül, hogy folyamatosan túlterheltek lennénk. Míg az elmúlt évtizedeket az "összekapcsolhatóság féltése" jellemezte (Pedersen 2013, idézi Stäheli 1e kötet fejezetének elején), a jelenlegi válság rávilágít az összekapcsolhatóság kockázataira és korlátaira. Várható, hogy a társadalmi távolságtartás jelenlegi állapota hatással lesz arra, ahogyan a társadalomról mint olyanról gondolkodunk. Azokra a megközelítésekre, amelyek képesek konceptualizálni az összekapcsolatlanság és a távolság pillanatait, ezért csak nagyobb igény lesz.

Követés törlése

A mindenütt jelenlévő kapcsolat nemcsak a randizás módjára van hatással (pl. az olyan alkalmazások használatával, mint a Grindr vagy a Tinder), hanem arra is, ahogyan szakítunk (Gershon 2012). Urs Stäheli (2013) egy érdekes német blogbejegyzésre hivatkozik, amelyet 2012-ben írtak "Die emotionale Entzernetzung- Trennung in Zeiten des Internets" címmel (Undoing networks in emotionalis feltételek: Szétválasztás az internet korában). A bejegyzésben FrolleinSocial (2012) blogger írja le a volt barátjától való elválás nehézkes folyamatát. Korábban az egyetlen "fiók", amit törölni kellett, a volt partner neve volt a közös csengő névtábláján. A volt partner életével kapcsolatos információkat a közös barátok adhatták meg (ideális esetben csak kérésre). Manapság a különválás folyamata sokkal munkaigényesebb. Aktívan óvintézkedéseket kell tenni, ha nem akarjuk, hogy állandóan eláraszsanak bennünket a volt partner életével kapcsolatos részletekkel. Számos olyan platform van (pl. Facebook, Instagram, Twitter), amelyen FrolleinSocialnak aktívan blokkolnia kell a volt barátja fiókját. A radikálisabb megközelítés az, hogy "törölje a barátját" (Facebook) vagy "ne kövesse" (Instagram és Twitter) őt. Stäheli (2013, 4) szerint ez a blogbejegyzés jól szemlélteti, hogy a kapcsolatok megszakítása nehézkes folyamat, amely az internet korában még fásztóbbá válik, mivel a kapcsolatok soha nem látott mértékben szaporodnak.

Az "Unfollow" egy alkalmazás neve és egy nemrég megjelent

német bestseller címe is (Schink 2020). Az alkalmazás arra szolgál, hogy nyomon kövesse azokat az embereket, akik nem követnek az Instagramon (követés

valakit, hogy az követni kezdjen téged, csak azért, hogy aztán az illető ne kövessen téged, hogy még több követőt szerezzen magának - ez egy társadalmilag nemkívánatos, de mégis visszatérő jelenségnek tűnik az Instagramon). A könyv viszont az Instagram dühödt kritikája (alcíme: *Wie Instagram unser Leben zerstört*, azaz "Hogyan teszi tönkre az Instagram az életünket"). Bár az alkalmazás és a könyv címe azonos, mégis ellentétes a napirendjük, mindkettő jellemző a jelenlegi diskurzusokra a (dis)konnektivitásról. Míg az alkalmazás a népszerűség növelésének vágyát képviseli az Instagram-követők számában, és mozgósítja a követők elvesztésétől való félelmet, addig a könyv megkérdőjelezi a követés általános logikáját, és a követés megszüntetését szorgalmazza.

Unfriending

A "barátságtalanítás" (John and Dvir-Gvirsman 2015; Schwarz and Shani 2016; Sibona and Walzak 2011; John and Gal 2018) kizárólag a Facebookhoz kapcsolódó tevékenység, amennyiben a felhasználókkal kapcsolatban álló embereket nem "barátoknak", hanem "követőknek" nevezik más közösségi médiaplatformokon, például az Instagramon és a Twitteren.

Nicholas

A. John és Noam Gal szerint a Facebook "messze a legnépszerűbb közösségi médiaplatform Izraelben" (2018, 2971).

A zsidó izraeli Facebook-felhasználókkal készített interjúk alapján John és Gal a 2014-es izraeli-gázai konfliktus idején vizsgálja, hogy milyen politikai konnotációval jár, ha valaki nem barátkozik valakivel a Facebookon. John és

Gal, a barátkozás megszüntetése "az [online] én határainak menedzselésének egy formája a hálózatos szocialitás feltételei között" (2971). A szerzők a "személyes nyilvánosság" "produktív ... oximoronját" (2971) dolgozzák ki a közösségi oldalakon kialakuló politikai viták kommunikációs terének elméletéhez.

Kutatásuk során John és Gal észrevesznek egy bizonyos diszsonanciát: a kívánt hatás eléréséhez (azaz bizonyos politikai posztok eltávolításához a hírfolyamból) interjúalanyaik egyszerűen elrejtették volna Facebook-barátaik nem kívánt posztjait, ahelyett,

h
o
g
y

t
e
l
j
e
s
e
n

e
l
t
á
v
o
l
í
t
o
t
t
á
k

v
o
l
n
a

ő
k
e

t a barátságaikból. Ezt a disszonanciát elismerve John és Gal arra a következtetésre jutott, hogy

108 hogy a barátkozás megszüntetése "a személyes nyilvánosság feletti szuverenitás gyakorlásaként" (2982) értelmezhető, és azzal érvelnek továbbá, hogy "a kérdés, hogy kivel vagyok kapcsolatban" (2973) az identitásépítés fontos aspektusa.

Ha összehasonlítjuk eredményeiket a "követés megszüntetésének" aktusával, az rámutat az online kapcsolatok feloldásának két módja közötti minőségi különbségre. A Facebookon lévő társadalmi kapcsolatok hajlamosak egy mintát követni

az állandó kölcsönösség és kölcsönös azonosulás, míg az Instagramon a kapcsolatok sokkal efemerebb formát öltenek?

Kihúzás

Az "unplugging", mint a leválasztás gyakorlata, azt jelenti, hogy aktívan kivonulunk - általában csak átmenetileg - a digitálisan összekapcsolt állapotból. A "kikapcsolódásra" vonatkozó döntést gyakran kísérik olyan események, amelyek magának az aktusnak a különlegességét ünneplik: mosolygó, boldog emberek tartják a kezükben a "Kikapcsolódom, hogy ... újra kapcsolódjak, lekvározzak, szeressek, ápoljam a pillanatot, bulizzak, aludjak egész nap" stb. feliratú táblákat.

Az Egyesült Államokban 2010 óta minden március első péntekét "a technológiától való 24 órás elvonulásra" (National Day of Unplugging) hívják meg a Nemzeti Kikapcsolódás Napja alkalmából. A zsidó szombati hagyományhoz kapcsolódva ez a kezdeményezés a "Reboot" nevű nonprofit zsidó szervezettől egy megfelelő "szombati kiáltványt" írt a digitális világ számára. A vallási szabályokat a lassúsággal kombinálva tíz fő alapelvre épül: "kerüld a technológiát; kapcsolódj a szeretteidhez; ápolj az egészségedet; mozdulj ki a szabadba; kerüld a kereskedelmet; gyűjts gyertyát; igyál bort; egyél kenyeret; találd meg a csendet; adj vissza" (Sabbath Manifesto). A szombat vallási szabályaiban gyökerező (a zsidóknak tilos elektromos eszközöket használniuk), az ideiglenes digitális tartózkodás körüli vita elszakad vallási eredetétől, és az öngondoskodás általános koncepciójává fejlődik.

A technológiai eszközök használatáról való lemondás mellett a Nemzeti Kihúzás Napjának résztvevői további rendezvények szervezésével is elkötelezhetik magukat.

mint például a kihagyott kerékpártúrák vagy a telefonmentes közösségi vacsorák. Még a gyerekekkel való konnektormentesítésre is van program (mert "ők konnektormentesen születnek"), amely a "konnektormentesítőknak" olyan dobozokat biztosít, amelyekben "mobiltelefonos hálózások", társasjátékotletetek és főzési receptek találhatóak.

Ha az oktatás területén alkalmazzák, a kihúzás hosszú távú stratégiává válik, ami az "unplugged classrooms" koncepcióban nyilvánul meg, amelynek értelmében a telefonokat kitiltják az iskolákból. Az intézményi unpluggingtól eltekintve, mint például az iskolákban és a bírósági termekben, a legtöbb unplugged tér rejtett vagy nehezen megtalálható. Egy kis erőfeszítéssel azonban e terek széles skálája felfedezhető, beleértve a telefonmentes klubokat, kávézókat és elegáns éttermeket, ahol nem használhatjuk a telefonunkat. Az unplugged-vé válás folyamata rendkívül összetett szervezeti struktúrát és a technologia, gyakorlatok és infrastruktúrák segítségével igényli.

Megjegyzések

- Szeretnénk köszönetet mondani Timon Beyesnek, Tero Karpinnak és Urs Stähelinek a szójegyzék kidolgozásában nyújtott segítségükért. Továbbá köszönjük Erik Bornnak és Sean Shieldsnek a szövegszerkesztői munkájukat és hasznos észrevételeiket, valamint Finn Bruntonnak és Melissa Greggnek a tartalmas átnézését.
- 1 Lásd Sterne kritikáját az2016 analóg média ezen leegyszerűsített fogalmáról.
 - 2 Lásd Sutton 2017, valamint Stäheli és Stoltenberg 2020 kutatásait erről a táborról.
 - 3 A mai naptól (2020. március 30.) a weboldal eltűnt. A Seppukoo csak a <http://www.seppukoo.com/how-it-works> oldalon keresztül érhető el.
 - 4 Angol cím: *A mi életünk az erdőben*.
 - 5 Lásd Mark Andrejevic *Infoglut című* könyvét (2013).
 - 6 Nick Seaver (2019) azt javasolja, hogy az algoritmikus ajánlórendszerekről való gondolkodás során használjuk a csapdázással kapcsolatos antropológiai elméleteket. Azt állítja, hogy a csapda fogalma alternatívát kínál az internetfüggőség moralizáló keretezésével szemben.
 - 7 Lásd Jorge 2019, akinek az Insta- gramon történő ideiglenes kikapcsolódásról szóló diskurzuselemzésében szerepel a #offline hashtag.
 - 8 A digitális technológiákhoz való egyenlőtlen hozzáférés kérdéseit a "digitális szakadékról" szóló de- batesek tárgyalják; lásd többek között: Norris 2001.

lódás" és az "összekapcsolhatóság" között. Míg az utóbbi a közösségi hálózatok által árucikké tett kapcsolatokat írja le.

vállalatok, az előbbi az egymással való kapcsolatteremtés "valódi" emberi vágyára utal.

10 Lásd Urs Stäheli hozzájárulását ebben a kötetben, valamint a Stäheli 2018.

Hivatkozások

- Andrejevic, Mark. 2013. *Infoglut. Hogyan változtatja meg a túl sok információ a gondolkodásunkat és a tudásunkat*. New York: Routledge.
- Brewis, Joanna és Christopher Grey. 2008. "A munkahelyi dohányzás szabályozása". *Emberi kapcsolatok* nem61., 7: 965-87.
- Brunton, Finn és Helen Nissenbaum. 2015. *Obfuscation: A User's Guide for Privacy and Protest*. London: MIT Press.
- Collins, Erica C., Daniel Ornstein és Jordan B. Glassberg. 2019. "Több ország fontolgatja a "lekapcsoláshoz való jog" bevezetését". *The National Law Review*, január 29. Hozzáférés április 21, 2020. <https://www.natlawreview.com/article/more-countries-figyelembe-veszi-a-lekapcsolashoz-valo-jog-bevezeteset>.
- D'Andrea, Anthony. 2007. *Globális nomádok: Techno és New Age mint transznacionális kultúrák Ibizán és Goán*. London: London: Routledge.
- Darriussecq, Marie. 2017. *Notre Vie dans les Forêts*. Paris: Editions P.O.L.
- Digitális detox®. 2020. *Hivatalos weboldal*. Hozzáférés 2020. április 21. www.digitaldetox.com.
- Ehn, Billy és Orvar Löfgren. 2010. *A semmittevés titkos világa*. Berkeley: University of California Press.
- Fish, Adam. 2017. "A technológiai visszavonulások és a közösségi média politikája". *TripleC* no 15., 1: 355-69.
- Foucault, Michel. 1994. *A dolgok rendje*. New York: Random House.
- FrolleinSocial. 2012. "Die emotionale Entnetzung-Trennung in Zeiten des Internets". *FrolleinSocial*, szeptember 13. Hozzáférés 2020. április 21. <https://frolleinsocial.wordpress.com/2012/09/13/die-emotionale-entnetzung-trennung-in-zeiten-des-internet/>.
- Gale, Rebecca. 2020. "Rossz kifejezés a 'társadalmi távolságtartás'? A szakértő a "fizikai távolságtartást" részesíti előnyben, és a WHO egyetért". *The Washington Post*, március Hozzáférés 26. 2020. április 21. https://www.washingtonpost.com/lifestyle/wellness/social-distancing-coronavirus-physical-distancing/2020/03/25/a4d4b8bc-6ecf-11ea-aa80-c2470c6b2034_story.html.
- Gershon, Ilana. 2012. *A szakítás 2.0: Szakítás az új médián keresztül*. Ithaca, N.Y.: Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Gollob, Emanuel. 2020. *Hivatalos weboldal*. Hozzáférés 2020. április 21. <http://www.emanuelgollob.com>.
- Gregg, Melissa. 2018. *Kontraproduktív: Time Management in the Knowledge Economy*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Hesselberth, Pepita. 2018. "Discourses on Disconnectivity and the Right to Disconnect" (A diszkontinuitásról és a diszkontinuitáshoz való jogról szóló diskurzusok). *New Media & Society* 20, no. 5: 1994-2010.
- Holland Shielding Systems BV. 2020. "Vásárolja meg árnyékolt burkánkat." Hozzáférés április 21, 2020. <https://hollandshielding.com/Shielded-burka>.

- Huyssen, Andreas. 1986. "A tömegkultúra mint nő: A modernizmus mássága." In *Studies in Entertainment: Critical Approaches to Mass Culture*, szerk. Tania Modleski, 188-208. Bloomington: Indiana University Press.
- John, Nicholas A. és Shira Dvir-Gvirman. 2015. "'Már nem szeretlek': Face-book Unfriending by Israelis During the Israel-Gaza Conflict of 2014". *Journal of Communication* 65, no. 6: 953-74.
- John, Nicholas A. és Noam Gal. 2018. "'Megvan a saját tengere': Politikai Facebook-barátságitalanítás a személyes nyilvánosságban". *International Journal of Communication* 12:2971-88.
- Jorge, Ana. 2019. "A közösségi média, megszakítva: Users Recounting Temporary Disconnection on Instagram". *Social Media + Society* 5, no. 4. <https://doi.org/10.1177/2056305119881691>.
- Jurgenson, Nathan. 2013. "The Disconnectionists." *The New Inquiry*. Hozzáférés április 21., <https://thenewinquiry.com/the-disconnectionists/>.
- Karppi, Tero. 2011. "A digitális öngyilkosság és a Facebook elhagyásának biopolitikája". *Transformations Journal of Media & Culture* 20: 1-18. http://www.transformationsjournal.org/wp-content/uploads/2016/12/Karppi_Trans20.pdf.
- Karppi, Tero. 2018. *Disconnect. A Facebook affektív kötelékei*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Karppi, Tero és Nieborg, David B. 2020. "Facebook vallomások: Corporate Abdication and Silicon Valley Dystopianism". *New Media & Society*, 2020. június: 1-16. <https://doi.org/10.1177/1461444820933549>. <https://doi.org/10.1177/1461444820933549>
- Kirby, Jessi. 2018. *Az elvesztettség másik oldala*. New York: Harper Collins. Német fordítás: *Offline ist es nass, wenn's regnet: Digital Detox Roman*. Bindlach: Loewe Verlag, 2019.
- Kuni, Verena. 2012. "Gender Jamming. Vagy: Igen, azok vagyunk. Culture Jamming és a feminizmus." In *Feminista média: Participatory Spaces, Networks and Cultural Citizenship*, szerk. Elke Zobel and Ricarda Drüeke, 98-109. Bielefeld: transcript Verlag.
- Laclau, Ernesto. 2007 [1996]. "Miért fontosak az üres jelzők a politikában?" In *Emancipation(s)*, szerk. Ernesto Laclau, 36-46. London: Verso.
- Legifrance. 2016. "LOI n° 2016-1088 du 8 août 2016 relative au travail, à la modernisation du dialogue social et à la sécurisation des parcours professionnels" (1). Chapitre II." *JORF n°0184 du 9 août 2016, Texte N° 3*. Hozzáférés 2020. április 21. <https://www.legifrance.gouv.fr/eli/loi/2016/8/8/ETXS1604461LJoj#JORFSCTA.000032983228>.
- Littau, Karin. 2006. *Az olvasás elméletei: Könyvek, testek és bibliománia*. Cambridge, Egyesült Királyság: Polity Press.
- Markovinic, Monika. 2019. "Digitális detox szépségápolási termékek. Offline idő." *Montecris-to Magazine*, június 3. Hozzáférés 2020. április 21. <https://montecristomagazine.com/magazin/tavaszi-2019/digital-detox-beauty-products>.
- Marks, Isaac. 1990. "Viselkedési (nem kémiai) függőségek". *British Journal of Addiction* 85, no. 11: 1389-94.
- Marks, Laura U. 2012. *Touch: Érzéki elmélet és multiszenzoros média*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Massumi, Brian. 2015. *Az affektus politikája*. Cambridge, U.K.: Polity Press.

- 112 Mejias, Ulises Ali. 2013. *A hálózaton kívül: Disrupting the Digital World*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Nathani, Komal. 2018. "A Szilícium-völgyi techvállalkozók távol tartják családjukat a technológiától. Should You Too?" *Entrepreneur*, augusztus 30. Hozzáférés 2020. április 21. <https://www.entrepreneur.com/article/319288>.
- A kihúzás nemzeti napja. Hozzáférés 2020. április 21. <https://www.nationaldayofunplugging.com/>.
- Newport, Cal. 2006. *Hogyan legyél kitűnő tanuló: A nem hagyományos stratégiák, amelyekkel az igazi főiskolai hallgatók kevesebb tanulás mellett is magas pontszámot érnek el*. New York: Broadway Books.
- Newport, Cal. 2016. *Mély munka: A fókuszált siker szabályai egy szétszór világban*. New York: Hachette Book Group.
- Newport, Cal. 2019. *Digitális minimalizmus: On Living Better with Less Technology*. New York: Penguin Random House.
- Newport, Cal. 2020. "Study Hacks Blog." *Cal Newport hivatalos honlapja*. Hozzáférés 2020. április 21. <https://www.calnewport.com/blog/>.
- Niche Beauty. n.d. "Amly Botanicals. City Screen Face Serum." *Online Shop*. Hozzáférés 2020. április 21. <https://www.niche-beauty.com/en-de/products/amly-botanicals-city-screen-face-serum/323-005>.
- Norris, Pippa. 2001. *Digitális szakadék: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Papadopoulos, Dimitris és Vassilis Tsianos. 2007. "A migráció autonómiája: A dokumentálatlan mobilitás állatai". In *Deleuziánus találkozások: Studies in Contemporary Social Issues*, szerk. Anna Hickey-Moody és Peta Malins, 223-35. Basingstoke, Egyesült Királyság: Palgrave Macmillan.
- Pedersen, Morten A. 2013. "Az összekapcsolhatóság féltése." In *Objects and Materials: A Routledge Companion*, szerk. Gilian Evans, Elizabeth B. Silva, and Nicholas Thoburn, 197-207. London: Routledge.
- Peters, Benjamin. 2016. "Digitális." In *Digitális kulcsszavak: A Vocabulary of Information Society and Culture*, 93-108. Princeton, N.J.: Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Portwood-Stacer, Laura. 2013. "Médiamegtagadás és feltűnő nem-fogyasztás: The Performative and Political Dimensions of Facebook Abstention." *New Media & Society* 15, no. 7: 1041-57.
- Sabbath Manifesto. n.d. Hozzáférés 2020. április 21. <http://www.sabbathmanifesto.org/>.
- Schink, Nena. 2020. *Unfollow! Wie Instagram unser Leben zerstört*. München: C. H. Beck.
- Schrey, Dominik. 2014. "Az analóg nosztalgia és a digitális emlékezet esztétikája. diáció." In *Média és nosztalgia: vágyakozás a múlt, a jelen és a jövő után*, szerk. Katharina Niemeyer, 27-38. Basingstoke, Egyesült Királyság: Palgrave Macmillan.
- Schwarz, Ori és Guy Shani. 2016. "Kultúra a közvetített interakcióban: Political De-friending on Facebook and the Limits of Networked Individualism (Politikai de-barátkozás a Facebookon és a hálózati individualizmus korlátai)". *American Journal of Cultural Sociology* 4, no. 3: 385-421.
- Seaver, Nick. 2019. "Magával ragadó algoritmusok: Recommender Systems as Traps." *Journal of Media Culture* 24, no. 4: 421-36.
- Seppukoo. 2009. *Hivatalos weboldal*. Hozzáférés: 2020. március 1. <http://www.seppukoo.com>.
- Sibona, Christopher és Steven Walczak. 2011. "Unfriending on Facebook: Friend Re-

- quest és online/offline viselkedéselemzés". Előadás a 44. Hawaii Nemzetközi Rendszertudományi Konferencián Koloa, HI.
- Simmel, Georg. 1950 [1903]. "A nagyváros és a szellemi élet". In *Georg Simmel szociológiája*, ford. és szerk. Kurt H. Wolff, 409-24. New York: Free Press.
- Stäheli, Urs. 2013. "Entnetz euch! Praktiken und Ästhetiken der Anschlusslosigkeit." *Mittelweg* 36:3-28.
- Stäheli, Urs. 2014. "Aus dem Rhythmus fallen: Zur öffentlichen Entnetzung". *Kursbuch* 177:66-77.
- Stäheli, Urs. 2018. "Distanz und Indifferenz". *Georg Simmel und das Leben in der Gegenwart*, szerk. Rüdiger Lautmann és Hanns Wienold, 169-91. Wiesbaden: Springer VS.
- Stäheli, Urs és Luise Stoltenberg. 2020. "Digitális méregtelenítő turizmus: Gyakorlatok az analogization." Beküldve a *New Media & Society* című folyóiratba.
- Sterne, Jonathan. 2016. "Analog." In: *Digitális kulcsszavak: A Vocabulary of Information Society and Culture*, szerk. Benjamin Peters, 31-44. Princeton, N.J.: Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Steyerl, Hito. 2013. "Hogyan ne lássanak. Egy kibaszott didaktikus oktatási .MOV fájl". Hozzáférés 2020. április 21. <https://www.artforum.com/video/hito-steyerl-how-not-to-légy-látott-egy-kibaszott-didaktikus-oktató-film-file-2013...51651>.
- St. John, Graham. 2009. *Technomad: Global Raving Countercultures*. Sheffield, Egyesült Királyság: Equinox Publishing.
- Strobel, Arno. 2019. *Offline-Du wolltest nicht erreichbar sein: Jetzt sitzt du in der Falle*. Frankfurt am Main: Verlag.
- Sundén, Jenny. 2018. "Queer Disconnections: Affect, Break, and Delay in Digital Connectivity (Affect, szünet és késleltetés a digitális kon- tektivitásban)". *Transformations* 31:63-78.
- Sutton, Theodora. 2017. "A kapcsolat megszakítása az újrapcsolódás érdekében: The Food/Technology Metaphor in Digital Detoxing" (Az étel/technológia metafora a digitális méregtelenítésben)." *First Monday* 22, no. 6. Hozzáférés 2020. április 21. <https://doi.org/10.5210/fm.v22i6.7561>.
- Toffler, Alvin. 1965. "A jövő mint életforma". *Horizon* 7, no. 3: 450-61. Toffler, Alvin. 1970. *Jövők*. New York: Random House.
- Tronti, Mario. 1966. "Az elutasítás stratégiája". In *Operai e Capitale* ("Munkások és tőke"), 234-52. Torino: Einaudi.
- Van Dijck, José. 2013. *Az összekapcsolhatóság kultúrája: A Social Media kritikai története*. Oxford: Oxford University Press.
- Yamamoto-Masson, Nine. 2014. "Az eltűnés-σ és a stratégiai visszavonulásról a felszíni megfigyelésből". *Hivatalos honlap*. Hozzáférés április21,2020. <https://nine.yamamotomasson.com/disappearance>.
- Vincent, James. 2017. "Former Facebook Exec Exec Says Social Media Is Ripping Apart Society". *The Verge*, december 11. Hozzáférés 2020. április 21. <https://www.theverge.com/2017/12/11/16761016/former-facebook-exec-ripping-apart-society>.
- Young, Kimberly S. 1998. "Internetfüggőség: The Emergence of a New Clinical Disorder (Egy új klinikai betegség kialakulása)." *CyberPsychology and Behavior* 1, no. 3: 237-44.

Szerzők

Tero Karppi a Torontói Egyetem adjunktusa. A Kommunikációs, Kulturális, Információs és Technológiai Intézetben és az Információs Karon tanít. A *Disconnect* című könyv szerzője: *Facebook's Affective Bonds* (Minnesota, 2018).

Urs Stäheli a szociológia és a szociológiai elmélet professzora a Hamburgi Egyetemen, Németországban. A *Spectacular Speculation* című könyv szerzője: *Thrills, the Economy, and Popular Discourse* című könyvének szerzője.

Clara Wieghorst tudományos munkatárs és PhD hallgató a Digitális Kultúrák Központja és a Lüneburgi Leuphana Egyetem Szociológiai és Kulturális Szervezési Intézete.

Lea P. Zierott a Hamburgi Egyetem Társadalomtudományi Tanszékének tudományos munkatársa és PhD-hallgatója.

**Tero Karppi, Urs Stäheli, Clara Wieghorst és
Lea P. Zierott**

Hálózatok visszacsinálása

Hogyan gondolkodhatunk a konnektivitás uralkodó képein és képzeletvilágán túl? A *Undoing Networks (A hálózatok visszafejtése)* feltérképezi és elméletileg elemzi a technológiai gyakorlatokat és a szétkapcsolás képzeletvilágát, hogy újragondolja magát a kapcsolódást.

"Ez az időszerű gyűjtemény számos innovatív formátumot vonultat fel, hogy megvizsgálja a távolság, az ügynöki tevékenység és a kontroll lehetőségeit egy szorosan hálózatba kapcsolt világban. Minden egyes nézőpont bemutatja az elszakadás kihívását, mint a hálózatok hatalmával való szembenézés eszközét, miközben eszközöket kínál a relationalitás alapvető újragondolásához." - **Melissa Gregg**, vezető főmérnök, Intel

**M
I
N
N
E
S
O
T
A**

a meson presszel együttműködve